

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan rikoskumppanuusvastuu

Erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa

Rikosoikeus, vastuu ja vastuuseen asettaminen

Tutkielma

Laatija:

Henna Hyvärinen

2.4.2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tutkielma

Oppiaine: Rikosoikeus

Tekijä: Henna Hyvärinen

Otsikko: Järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan rikoskumppanuusvastuu – Erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa

Ohjaajat: Lauri Luoto ja Tatu Hyttinen

Sivumäärä: XIII + 73 sivua

Päivämäärä: 2.4.2023

Järjestäytyntä rikollisuutta voidaan pitää modernin oikeuden vakavana ilmentymänä, joka muodostaa erityisen uhkan oikeushyvien täysimääräiselle toteutumiselle. Erityisen moitittavana järjestäytyneissä rikollisryhmissä voidaan pitää johtajan toimintaa, sillä se mahdollistaa systemaattisen rikosten tekemisen ja rikollisryhmän vaaran kehittymisen. Tutkielmassa tavoitteenani on selvittää järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan rikoskumppanuusvastuuta tilanteissa, joissa johtaja ei ole itse osallistunut rikoksen täytäntöönpanotoimeen. Tutkielmaa varten luon tapahtumakehikon, jossa hierarkkisesti rakentuneen järjestäytyneen rikollisryhmän johtaja organisoi rikollisryhmää ja antaa ryhmän muille jäsenille käskyjä ja ohjeita rikosten suorittamiseksi. Tutkielmassa selvitän, voidaanko kyseisenlaista menettelyä pitää rikoskumppanuusvastuun edellyttämällä tavalla rikoksen suorittamisen kannalta olennaisena sekä merkityksellisenä sekä voidaanko muilla ryhmän jäsenillä katsoa olevan yhteisymmärrys rikoksen suorittamisesta, kun rikosten tekeminen perustuu lähtökohtaisesti hierarkiassa ylempänä olevilta tuleviin käskyihin. Siten tutkielmassa hahmotan, miten järjestäytyneen rikollisryhmän ominaispiirteet vaikuttavat rikoskumppanuusvastuun objektiivisten ja subjektiivisten vastuuedellytysten täyttymiseen.

Tutkielmassa hyödynnän lainopillisen tutkimussuuntauksen menetelmiä eli oikeussäännösten systematisointia ja tulkintaa. Lähtökohtana tutkielmassa on oikeussäännösten systematisointi. Systematisointityön avulla luon ikään kuin teoreettisen kehikon, jossa tulkintasuositusten antaminen on mahdollista. Tulkintasuosituksia annan puolestaan siitä, miten rikoskumppanuussäännös on sovitettavissa yhteen järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteiden kanssa. Perustan tulkintasuositukset lakiin, sen esitöihin, oikeuskäytäntöön sekä oikeuskirjallisuuteen. Oikeuskirjallisuudesta keskeisimpinä lähteinäni ovat Sanna Palon väitöskirja ”Järjestäytyneet rikollisryhmät ja rikosvastuu” ja Lauri Luodon väitöskirja ”Avunannon rangaistavuuden edellytykset”.

Vaikka järjestäytyntä rikollisuus poikkeaa merkittäväällä tavalla niin sanotuista perinteisen osallisuuden tilanteista, on rikoskumppanuussäännöksen soveltuminen lähtökohtaisesti mahdollista silloin, kun johtajan menettelyksi käsitetään yksittäisiä rikoksia koskevien käskyjen antaminen. Sen sijaan yleiset organisointitoimenpiteet jäävät lähtökohtaisesti liian kauaksi rikoksen täytäntöönpanosta sekä ajallisesti että oikeudellisesti. Jotta vastuu voisi syntyä rikoskumppanuusvastuuna, tulee kuitenkin myös subjektiivisten vastuuedellytysten täytyä. Ongelmallisena voidaankin pitää sitä, voidaanko tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa kyse katsoa olevan osallisten välisestä yhteisymmärryksestä tehdä rikos yhdessä. Vaikka voisi vaikuttaa, ettei kyse voi olla osapuolten välisestä rikossuunnitelmasta, kun rikosten tekeminen perustuu johtajalta saatuihin käskyihin, saattavat järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteet johtaa siihen, että yhteisymmärrysvaatimus täytyykin herkemmin kuin niin sanotuissa perinteisen osallisuuden tilanteissa.

Avainsanat: järjestäytyntä rikollisuus, osallisuus rikokseen, rikoskumppanuus, rikosoikeudellinen vastuu

Sisällys

Järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan rikoskumppanuusvastuu	I
Lähteet.....	IV
Lyhenteet.....	XIII
1 Johdanto	1
1.1 Johdatus aiheeseen	1
1.2 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja aiheen rajaukset	2
1.3 Tutkimusmetodi ja -aineisto	6
1.4 Tutkielman rakenne.....	11
2 Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa	13
2.1 Järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteet	13
2.2 Järjestäytyneen rikollisryhmän johtaja.....	16
3 Osallisuusopista	18
4 Rikoskumppanuusvastuun objektiiviset edellytykset	21
4.1 Objektiiviset edellytykset oikeuskirjallisuudessa	21
4.2 Objektiiviset edellytykset oikeuskäytännössä	25
4.3 Objektiiviset edellytykset järjestäytyneissä rikollisryhmissä	27
4.4 Organisatorinen rikoskumppanuus	38
5 Rikoskumppanuusvastuun subjektiiviset edellytykset	43
5.1 Subjektiiviset edellytykset oikeuskirjallisuudessa	43
5.2 Subjektiiviset edellytykset oikeuskäytännössä	48
5.3 Subjektiiviset edellytykset järjestäytyneissä rikollisryhmissä	51
5.3.1 Johtajan ja muiden jäsenten yhteisymmärrys	51
5.3.2 Johtajan tahallisuus	58
5.3.3 Muiden jäsenten tahallisuus	61
5.3.4 Muiden jäsenten syyllisyys	64
6 Johtopäätökset	67

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Mitä lainoppi on? Tammi 1978.
- Ambos, Kai, Article 25: Individual Criminal Responsibility, teoksessa Triffterer, Otto (toim.), Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers' Notes, Article by Article. 2nd edition. Hart Publishing 2008.
- Anttila, Inkeri, Välillinen tekeminen. Rikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 1958.
- Ashworth, Andrew – Horder, Jeremy, Principles of Criminal Law. 7th edition. Oxford University Press 2013.
- Backman, Eero, Rikosoikeuden yleiset opit korkeimmassa oikeudessa vuosina 1980–1986. Kolmas osa. Lakimies 1/1990, s. 1–40.
- Bohlander, Michael, Principles of German Criminal Law. Studies in International and Comparative Criminal Law. Volume 2. Hart Publishing 2009.
- Cassese, Antonio, International Criminal Law. Oxford University Press 2003.
- Eldar, Shachar, Punishing Organized Crime Leaders for the Crimes of their Subordinates. Criminal Law and Philosophy 4/2010, s. 183–196.
- Eldar, Shachar, Holding Organized Crime Leaders Accountable for the Crimes of their Subordinates. Criminal Law and Philosophy 6/2012, s. 207–225.
- Frände, Dan, Onko viimeinen sana sanottu olosuhdetahallisuudesta? Defensor Legis 2/2010, s. 157–165.
- Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. Suomentanut ja seuraamusosan päivittänyt Markus Wahlberg. 2., uudistettu painos. Edita Publishing 2012.
- Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. 4., uudistettu ja laajennettu laitos. Edita Publishing Oy 2018.
- Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? Johdatus oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 2011.
- Honkasalo, Brynolf, Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Toinen osa. 2., korjattu painos. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 1967.

- Huovila, Mika, Oikeuslähdeoppi ja oikeudellinen argumentaatio rikostuomion perusteluissa, teoksessa Ojala, Timo – Huovila, Mika – Lahti, Raimo (toim.), Rikostuomion perusteleminen. Helsingin hovioikeuden julkaisuja 2005.
- Husa, Jaakko, Oikeusvertailu. Lakimiesliiton kustannus 2013.
- Jareborg, Nils, Allmän kriminalrätt. Fjärde tryckningen. Iustus Förlag 2009.
- Kimpimäki, Minna, Myötävaikuttaminen ryhmän tekemään rikokseen – avunantoa, edistämistä, valmistelua vai jotain muuta? Defensor Legis 4/2015, s. 735–747.
- Koponen, Pekka, Tahallisuudesta talousrikoksissa. Jurisprudentia XXXV:2002, s. 261–342.
- Korkka-Knuts, Heli – Helenius, Dan – Frände, Dan, Yleinen rikosoikeus. 3., uudistettu painos. Edita Publishing 2020.
- Koskinen, Pekka, Suomalainen rikos, rangaistus ja rikoksentehtyjä, teoksessa Anttila, Inkeri – Heinonen, Olavi – Koskinen, Pekka – Lahti, Raimo (toim.), Rikollisuus ongelmana. Kustannusosakeyhtiö Tammi 1974.
- Lahti, Raimo, Taloudelliseen rikollisuuteen liittyvät vastuunjako-ongelmat, teoksessa Taloudellinen rikollisuus. Lakimiesliiton Kustannus 1981, s. 37–57.
- Lahti, Raimo, Om gränsdragning mellan medgärningsmannaskap och medhjälp till brott. JFT 1989, s. 100–118.
- Lahti, Raimo, Rikosoikeuden yleisten oppien uudistamisesityksen arviointia, teoksessa Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio (toim.), Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja 2003.
- Laitinen, Ahti – Aromaa, Kauko, Näkökulmia rikollisuuteen. Hanki ja jää 1993.
- Lappi-Seppälä, Tapio – Melander, Sakari, Yritys ja osallisuus (RL 5 luku), luku I alaluku 4 teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. Alma Talent, päivittyvä nettiversio.
- Lohse, Mikael, Tahallisuus terroristisessa edistämisessä ja valmistelussa. Lakimies 4/2011, s. 709–731.
- Luoto, Lauri, Omakätiset rikokset ja osallisuusoppi. Lakimies 1/2014, s. 44–64.
- Luoto, Lauri, Avunannon rangaistavuuden edellytykset. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2018.
- Matikkala, Jussi, Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Kauppakaari 2000.
- Matikkala, Jussi, Tahallisuudesta rikosoikeudessa. Suomalainen lakimiesyhdistys 2005.

- Melander, Sakari, *Kriminalisointiteoria: rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu 2008.
- Melander, Sakari, *Rikosvastuun yleiset edellytykset*. Tietosanoma 2016.
- Minkkinen, Panu, *Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen tutkimus – suuntaus, tarkastelutapa, menetelmä?* *Lakimies* 7–8/2017 s. 908–923.
- Niemi, Matti Ilmari, *Lainopillisen tiedon objektiivisuudesta*. *Lakimies* 7–8/2017, s. 950–969.
- Nuotio, Kimmo, *Lainsäätävä rikosoikeuden yleisten oppien parissa*, teoksessa Lahti, Raimo – Lappi-Seppälä, Tapio (toim.), *Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu 2003.
- Nuotio, Kimmo, *Eurooppalaistuvan rikosoikeuden ääriviivat*. *Lakimies* 7–8/2007 s. 1102–1122. (Nuotio 2007a)
- Nuotio, Kimmo, *Participation in Crime in Nordic Criminal Laws: Variations on a Theme*, s. 127–152 teoksessa Husa, Jaakko – Nuotio, Kimmo – Pihlajamäki Heikki (toim.), *Nordic Law – Between Tradition and Dynamism*. Intersentia 2007. (Nuotio 2007b)
- Nuotio, Kimmo, *Rikosoikeuden koherenssi ja fragmentaatio: esimerkkinä järjestäytyneen rikollisuuden määrittely*. *Lakimies* 7–8/2009 s. 1154–1174.
- Nuotio, Kimmo, *Oikeuslähdeoppia suomalaiseen tapaan*. *Lakimies* 7–8/2020 s. 1236–1249.
- Nuutila, Ari-Matti, *Rikoslain yleinen osa*. Lakimiesliiton kustannus 1997.
- Palo, Sanna, *Järjestäytyneet rikollisryhmät ja rikosvastuu*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu 2010.
- Pölönen, Pasi, *KKO 2019:43: Näytön arviointi henkirikosasiassa*, teoksessa Timonen Pekka (toim.), *KKO:n ratkaisut kommentein 2009:I*.
- Repo, Sanna, *Tekijäkumppanuus ja avunanto*, s. 264–277, teoksessa Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.), *Rikosoikeuden uudistuneet yleiset opit*. Helsingin hovioikeuden julkaisu 2004.
- Roxin, Claus, *Crimes as Part of Organized Power Structures*. *Journal of International Criminal Justice*, 9/2011, s. 193–205.
- Sajama, Seppo, *Argumentaatio oikeustieteellisessä tutkimuksessa*, teoksessa Miettinen, Tarmo (toim.), *Oikeustieteellinen opinnäyte – Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta*.

- Edilex 2015/10. (<https://www-edilex-fi.ezproxy.utu.fi/artikkelit/15033.pdf>, viitattu 14.2.2023).
- Sjöstrand, Malin, Smugglingsbrott som ekonomisk och organiserad brottslighet. Santérus Förlag 2009.
- Smits, Jan, What Is Legal Doctrine?: On The Aims and Methods of Legal-Dogmatic Research, s. 207–228, teoksessa van Gestel, Rob (toim.), Rethinking Legal Scholarship, A Transatlantic Dialogue. Cambridge University Press 2017.
- Svensson, Erik, Gärningsmannaskap och medgärningsmannaskap i svensk rätt. Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskab 2/2016, s. 111–132.
- Tapani, Jussi, Tuomari ja rikosoikeuden yleiset opit. Jurisprudentia XXXIX:2006, s. 295–397.
- Tapani, Jussi, HD och medgärningsmannaskap – vart är vi på väg? JFT 5–6/2008, s. 625–641.
- Tapani, Jussi, Yrittänyttä ei laiteta? Rikoksen yrityksen rangaistavuus. Lakimiesliiton kustannus 2010.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti, Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 2004.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Hyttinen, Tatu, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. 3., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2019.
- Timonen, Pekka, Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 1998.
- Tolvanen, Matti, KKO 2009:47: Yhteinen tahto ja tekijäntoimi metsän hakkuun estämiskokiossa, teoksessa Timonen Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2009:I.
- Tolvanen, Matti, Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Edilex 2015/11. (<https://www.edilex.fi/artikkelit/15037>, viitattu 5.7.2022).
- Vanhanen, Teemu, Rikoksumppanuutta vai avunantoa – onko sillä merkitystä? Tutkimus rikoksen tekemisen ja avunannon rajanvedosta varkaus- ja väkivaltarikoksissa. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2004.
- Vanhanen Teemu, KKO 2008:18: Rikoksumppanuus veropetoksessa, teoksessa Timonen Pekka (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2008:I.

- Virkkala, Marja-Leena, Rangaistuksen koventamisperusteet, s. 304–320 teoksessa Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.), Rikosoikeuden uudistuneet yleiset opit. Helsingin hovioikeuden julkaisuja 2004.
- Weigend, Thomas, Perpetration through an Organization: The Unexpected Career of a German Legal Concept. *Journal of International Criminal Justice* 9/2011, s. 91–111.
- Wennberg, Suzanne, Tillsammans och i samförstånd - ett nytt begrepp för gärningsmannaskap, teoksessa *Förhandlingarna vid det 36 nordiska juristmötet i Helsingfors 15–17 augusti 2002. Del II. De nordiska juristmötenas lokalstyrelse för Finland 2003*, s. 613–638.
- Wilhelmsson, Thomas, Yleiset opit ja pienet kertomukset ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. *Lakimies* 2/2004 s. 199–227.
- Yanev, Lachezar, *Theories of Co-perpetration in International Criminal Law*. Brill 2018.

Kansainväliset sopimukset ja EU-säädökset

- Järjestäytyneen rikollisuuden vastainen yleissopimus (Palermon sopimus) 1371/2003, SopS 18/2004.
- Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskeva puitepäättös 24.10.2008 2008/841/YOS EUVL L 300/42 11.11.2008.
- Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö 17.7.1998/1.7.2002, SopS 55/2002.

Virallislähteet

- HE 183/1999 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säätämisestä rangaistavaksi.
- HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 188/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle terrorismia koskeviksi rikoslain ja pakkokeinolain säännöksiksi.
- HE 263/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevien säännösten yhtenäistämiseksi.

- LaVM 24/2002 vp. Lakivaliokunnan mietintö 24/2002 vp. Hallituksen esitys terrorismia koskeviksi rikoslain ja pakkokeinolain säännöksiksi.
- LaVM 26/2002 vp. Lakivaliokunnan mietintö 26/2002 vp. Hallituksen esitys rikollisjärjestön toimintaan osallistumisen säätämisestä rangaistavaksi.
- LaVM 28/2002 vp. Lakivaliokunnan mietintö 28/2002 vp. Hallituksen esitys rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- LaVM 35/2014 vp. Lakivaliokunnan mietintö 35/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevien säännösten yhtenäistämiseksi.

Muut lähteet

- European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment, SOCTA 2017. Crime in the Age of Technology. (https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_socta_2017_1.pdf, viitattu 18.11.2022)
- European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment, SOCTA 2021. A Corrupting Influence: the Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime. (<https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2021>, viitattu 12.2.2023)
- Järjestäytynyt rikollisuus ja yritystoiminnan hyväksikäyttö. Miten yritysten harmaan talouden riskiä voidaan selvittää? Harmaan talouden selvitysyksikkö, katsaus 1/2023 (https://www.vero.fi/globalassets/harmaa-talous-ja-talousrikollisuus/selvitykset/2023_01-j%C3%A4rjest%C3%A4ytynyt-rikollisuus-ja-yritystoiminnan-hyv%C3%A4ksik%C3%A4ytt%C3%B6.pdf, viitattu 15.3.2023)
- Rikostorjunnan tila. Selvityshankkeen loppuraportti. Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2018. (https://poliisi.fi/documents/25235045/42553324/rikostorjunnan_tila_selvityshankkeen_loppuraportti.pdf/3c8feabf-846c-0add-b732-4666ce3dc9ac/rikostorjunnan_tila_selvityshankkeen_loppuraportti.pdf?t=1604495170714, viitattu 13.5.2022)
- VNS 4/2021 vp. Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta.

Oikeustapaukset**Korkein oikeus**

KKO 1932 II 259

KKO 1933 II 431

KKO 1974 II 82

KKO 1975 II 40

KKO 1983 II 4

KKO 1988:42

KKO 1995:119

KKO 2001:13

KKO 2001:97

KKO 2005:17

KKO 2006:64

KKO 2008:18

KKO 2009:43

KKO 2009:47

KKO 2010:47

KKO 2011:41

KKO 2013:90

KKO 2014:46

KKO 2017:88

KKO 2018:89

KKO 2021:74

KKO 2022:11

Hovioikeudet

HHO 31.1.2018 Dnro R 17/1289

HHO 29.10.2020, Dnro R 19/1712

HHO 05.07.2021, Dnro R 19/2704

I-SHO 15.01.2018, Dnro R 17/458

I-SHO 10.05.2019, Dnro R 18/1240

I-SHO 31.1.2020, Dnro R 19/779

RHO 11.04.2018, Dnro R 17/517

RHO 11.1.2021, Dnro R 20/449

THO 13.09.2019, Dnro R 18/722

VHO 09.07.2019, Dnro R 18/807

VHO 29.10.2021, Dnro R 20/509

Käräjäoikeudet

Etelä-Karjalan käräjäoikeus 26.10.2018, Dnro R 18/1257

Helsingin käräjäoikeus 03.04.2019, Dnro R 18/8854

Helsingin käräjäoikeus 02.10.2019, Dnro R 17/9574

Oulun käräjäoikeus 12.04.2017, Dnro R 16/2703

Oulun käräjäoikeus 04.06.2020, Dnro R 20/1103

Pirkanmaan kärjäoikeus 08.01.2019, Dnro R 18/4779.

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus 10.04.2017, Dnro R 17/346.

Päijät-Hämeen kärjäoikeus, Dnro 16.04.2019 R 19/395.

Tuusulan kärjäoikeus 17.11.2017, Dnro R 17/672

Lyhenteet

Dnro	diaarinumero
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys
HHO	Helsingin hovioikeus
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, Jugoslavia-tuomioistuin
I-SHO	Itä-Suomen hovioikeus
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland
KKO	korkein oikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
RHO	Rovaniemen hovioikeus
RL	rikoslaki (1889/39)
SOCTA	Serious and Organised Crime Threat Assessment
THO	Turun hovioikeus
VHO	Vaasan hovioikeus
VNS	valtioneuvoston selonteko

1 Johdanto

1.1 Johdatus aiheeseen

Käsite ”järjestäytynyt rikollisryhmä” saattaa herättää kuulijassa monenlaisia tuntemuksia sekä mielikuvia. Yhtäältä käsite saattaa saada aikaan mielikuvan tunnuksellisiin nahkaliiveihin varustautuneista moottoripyöräilijöistä, toisaalta sotilasorganisaation tavoin toimivasta väkivaltaa harjoittavasta kerhosta. Yhteistä mielikuville on käsitys oikeusjärjestyksen ulkopuolisesta toiminnasta, joka horjuttaa ja vaarantaa oikeusjärjestyksen suojaamien oikeushyvien täysimääräistä toteutumista.

Järjestäytynyt rikollisuus on modernin rikollisuuden vakava ilmentymä, jossa vähintään kolme henkilöä on liittynyt yhteen tehdäkseen vakavia rikoksia. Tehokkuutensa ja laajamuotoisuutensa takia järjestäytynyt rikollisuus muodostaa erityisen uhkan oikeusjärjestyksen suojaamille eduille¹ ja näin ollen se horjuttaa niin kansallista kuin kansainvälistäkin turvallisuutta. Järjestäytynyt rikollisuus poikkeaa merkittävällä tavalla esimerkiksi sellaisesta rikollisuudesta, jossa yksittäinen henkilö pahoinpitelee toisen grillijonossa tai ostaa kannabista toiselta illanvieton yhteydessä, sillä järjestäytyneissä rikollisryhmissä useat henkilöt ovat järjestäytyneet yhteen nimenomaisesti tehdäkseen rikoksia suunnitelmallisesti ja pitkällä aikavälillä. Kyse onkin laajamittaisesta toiminnasta, jossa oikeushyville aiheutettu vaara ei ole riippuvainen niinkään yksittäisestä teosta, vaan pikemminkin siitä kokonaisuudesta, jonka varassa rikoksia tehdään.²

Koska järjestäytyneissä rikollisryhmissä useampi taho on osallistunut rikoksen tekemiseen, joudutaan arvioimaan, miten rikosoikeudellinen vastuu heidän välillään hahmottuu. Tällaisia tilanteita varten on rikoslain (RL, 1889/39) 5 lukuun sisällytetty osallisuutta koskevat säännökset. Yksi näistä on rikoskumppanuus, josta säädetään rikoslain 5 luvun 3 §:ssä (13.6.2003/515). Kyseisen pykälän mukaan, jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä. Rikoskumppanuusvastuun syntyminen edellyttää siten yhteisymmärrystä (”yhdessä”) että objektiivista tekemistä (”tehneet”).

---

¹ Virkkala 2004, s. 307 ja HE 44/2002 vp, s. 191.

² Samansuuntaisesti Palo 2010, s. 274.

Järjestäytyneet rikollisryhmät organisoidaan usein siten, että rikollisryhmän johtaja³ suorittaa organisointitoimenpiteitä ja antaa ohjeita sekä käskyjä yksittäisten rikosten suorittamiseksi, kun taas hierarkiassa johtajaa alempana oleva tekijäporras vastaa kiinnijäämisriskiltään suuremmasta rikosten varsinaisesta täytäntöönpanosta.⁴ Rikosten tekemistä saatetaan lisäksi tehostaa väkivallan uhalla sekä kurinpidollisilla rangaistuksilla, eikä alempana olevilla jäsenillä lähtökohtaisesti ole mahdollisuutta kieltäytyä rikosten tekemisestä. Koska kyse on siten perinteiseen osallisuuteen nähden poikkeuksellisesta tilanteesta, pyrin tutkielmassa selvittämään, miten rikoskumppanuuden vastuuedellytykset soveltuvat johtajan vastuun arvioimiseen.⁵ Aiheen valintaa voidaan perustella erityisesti sillä, että järjestäytyneen rikollisuuden vaarallisuuden ja sen niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin aiheuttamien ongelmien vuoksi siihen puuttuminen tehokkaasti on äärimmäisen tärkeää. Järjestäytyneen rikollisuuden uskotaankin kasvavan, kansainvälistyvän ja kovenevan tulevina vuosina yhä enemmän.⁶

1.2 Tutkimuksen tavoitteet, tutkimuskysymykset ja aiheen rajaukset

Tutkielmassa tavoitteenani on selvittää järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan vastuuta rikoskumppanuusvastuun näkökulmasta tilanteissa, joissa johtaja ei itse osallistu rikoksen täytäntöönpanotoimen⁷ suorittamiseen. Tutkimuskysymys on: voidaanko järjestäytyneen rikollisryhmän johtajaa pitää rikollisryhmän muiden jäsenten rikoskumppanina tilanteessa, jossa rikollisryhmän johtaja ei itse osallistu rikoksen täytäntöönpanoon? Kansallisten osallisuusmuotojen soveltamiskriteerien valossa ei vaikuta selvältä, voidaanko rikollisryhmän

---

³ Usein rikollisryhmien johtajia kutsutaan presidenteiksi. Näin esimerkiksi Cannonball MC -rikollisryhmässä (KKO 2013:90). Johdonmukaisuuden vuoksi tutkielmassa käytetään kuitenkin käsitettä johtaja.

⁴ Ks. Kimpimäki 2015, s. 747.

⁵ Esimerkiksi Lahden mukaan osallisuussäännökset eivät sovellu kovinkaan luontevasti tilanteisiin, joissa on kyse useita yksittäistekoja sisältävän rikossuunnitelman toteuttamisesta (Lahti 1981, s. 38). Samoin Backman 1990, s. 3. Samansuuntaisesti myös Nuutila 1997, s. 342, jonka mukaan osallisuusopilliset käsitteet ovat hankalasti sovitettavissa yhteen suunnitelmallisiin talousrikoksiin, joissa taustavoimia on vaikea saattaa vastuuseen.

⁶ VNS 4/2021 vp, s. 23.

⁷ Yritysoipista peräisen olevalle täytäntöönpanotoimen käsitteelle ei voida antaa yksiselitteistä määritelmää, vaan käsitteen sisältö on johdettava erikseen rikoslain erityisen osan tunnusmerkistöistä (ks. Tapani 2010, s. 43). Esimerkiksi Honkasalon mukaan täytäntöönpanotoimi on kuitenkin käsillä silloin, kun sen aloittamiseen liittyy välitön vaara seurauksen syntymisestä (Honkasalo 1967, s. 167). On kuitenkin huomautettava, että tutkielmassa tekijäkäsitem hahmotetaan suppeana, mistä johtuen täytäntöönpanotoimi saa suppeamman merkityssisällön kuin laajassa tekijäkäsitemessä. Tekijäkäsitemestä tarkemmin Anttila 1958, s. 29–31.

johtajan vastuuta arvioida rikoskumppanuusvastuuna. Siten tutkimuskysymykseen vastaaminen edellyttää rikoskumppanuusvastuun edellytysten syvempää analysointia sekä sovittamista tutkimusaiheen mukaiseen kontekstiin. Näin ollen voisi katsoa, että päätutkimuskysymyksen tukena tutkielmassa on myös seuraavanlainen apututkimuskysymys: miten järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteet vaikuttavat rikoskumppanuusvastuun subjektiivisten ja objektiivisten edellytysten täyttymiseen?

Rajaan tutkielman ulkopuolelle siis tilanteet, joissa johtaja itse osallistuu rikoksen täytäntöönpanotoimen suorittamiseen. Näin on esimerkiksi tilanteessa, jossa rikollisryhmä X tappaa rikollisryhmä Z:n jäsenen ja rikollisryhmä X:n johtaja itse osallistuu tapporikoksen täytäntöönpanoon kuristamalla rikollisryhmä Z:n jäsentä. Tällaisissa tilanteissa järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteet eivät vaikuta yhtä merkittävästi osallisten vastuun arvioimiseen, vaan kyse on lähtökohtaisesti niin sanotusta perinteisestä osallisuusopillisesta arvioinnista. Koska tutkielmassa haluan nimenomaisesti keskittyä rikollisryhmien ominaispiirteiden vaikutukseen vastuun arvioinnissa, rajaan kyseisenlaiset tilanteet tutkielman ulkopuolelle. Tutkielmassa johtajan menettelynä arvioin sen sijaan erilaisten organisointitoimenpiteiden suorittamista rikosten tekemisen mahdollistamiseksi sekä yksittäisiä rikoksia koskevien ohjeiden ja käskyjen antamista. Siten rajaan tutkielman ulkopuolelle myös tilanteet, joissa johtaja on pysyttäytynyt täysin passiivisena.

Koska tutkielmassa keskiössä ovat johtajan antamat ohjeet ja käskyt, keskityn siinä vain sellaisiin rikollisryhmiin, jotka ovat rakentuneet hierarkkisesti ja joissa jäsenten välillä on havaittavissa käskyvaltasuhteita.⁸ Vaikka kaikki järjestäytyneet rikollisryhmät eivät perustukaan hierarkkiseen rakenteeseen,⁹ on tutkielmaan valitun näkökulman vuoksi perusteltua rajata käsittelyn ulkopuolelle esimerkiksi sellaiset verkostorakenteiset rikollisryhmät, joissa jäsenten väliset suhteet hahmottuvat pikemminkin horisontaalisesti kuin vertikaalisesti, sillä tällöin hierarkkiseen rakenteeseen liittyvät ongelmatilanteet eivät ole

---

⁸ Käskyvaltasuhteita on käsitelty muun muassa Itä-Suomen hovioikeuden tapausta 31.01.2020 R 19/779 varten annetussa asiantuntijalausunnossa. Lausunnon mukaan alimmalla tasolla olevat ovat ylempien käskyvallan alla olevia työmiehiä, ja käskyjen noudattaminen sekä hyvin suoritettavat tehtävät mahdollistavat siirtymisen alemmalla tasolta ylemmälle. Hierarkkisesta rakenteesta ks. myös Eldar 2012, s. 209.

⁹ Palo 2010, s. 237–238. Hardingin mukaan kynnys järjestäytyneiden rikollisryhmien kriteerien täyttymiselle on niin matala, että hyvin monenlaiset ryhmät kuuluvat kyseisen määritelmän piiriin (Harding 2013, s. 201).

samalla tavoin käsillä.¹⁰ Tutkielmaa varten luonkin ikään kuin tapahtumakehikon, jossa hierarkkisesti järjestäytyneen rikollisryhmän johtaja organisoii rikollisryhmää sekä antaa käskyjä hierarkiassa alempana oleville ryhmän jäsenille. Tutkielmassa en näin ollen syvenny rikollisryhmän olemassaoloon, rikollisryhmän järjestäytyneisyyteen tai hierarkkiseen rakenteeseen liittyviin kysymyksiin, vaan otan kyseiset seikat annettuina.

Vaikka useiden eri osallisuusmuotojen vertailu ja soveltuminen tutkimusaiheen mukaiseen tilanteeseen olisi ollut äärimmäisen mielenkiintoista, olen joutunut osallisuusmuotojen valinnassa tekemään merkittäviä rajoituksia. Jotta tutkielmasta ei tule eri osallisuusmuotoja käsittelevää yleisesitystä ja jotta näkökulma saadaan pidettyä riittävän spesifinä, olen valikoinut käsittelyyn johtajan vastuun arvioimisen nimenomaisesti rikoskumppanuusvastuuna. Nähdäkseni johtajan vastuun arvioiminen juuri rikoskumppanuusvastuuna voi näyttäytyä ongelmallisena, mikäli johtaja ei osallistu rikoksen täytäntöönpanotoimen suorittamiseen, sillä vastuun syntyminen rikoskumppanuusvastuuna edellyttää, että jokaisen osallisen panos rikoksen toteuttamiseen on ollut kokonaisuutena arvioiden oleellinen ja merkittävä.¹¹ Teko-osuudelta edellytetään lähtökohtaisesti myös jonkinasteista liitännäistä rikoksen täytäntöönpanotoimeen, sillä vastuun syntyminen rikoskumppanuusvastuuna vaikuttaa sitä kyseenalaisemmalla, mitä kauempana teko-osuus on rikoksen täytäntöönpanotoimesta.¹² Samoin rikoskumppanuusvastuuseen sisältyvän yhteisymmärrysvaatimuksen täytyminen voi olla kyseenalaista järjestäytyneen rikollisuuden kontekstissa, mikäli vaatimuksen katsotaan pitävän sisällään edellytyksen yhteisestä rikossuunnitelmasta sekä osallisten välisestä tasavertaisuudesta. Näin ollen rikoskumppanuusvastuun edellytysten täytyminen edellyttää erityistarkastelua tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa.

---

¹⁰ Myös Palon mukaan nimenomaisesti hierarkkisesti rakentuneisiin rikollisryhmiin liittyy kysymyksiä, jotka vaativat erityistä huomiota (Palo 2010, s. 238).

¹¹ HE 44/2002 vp, s. 152.

¹² Vanhanen 2004, s. 43–44. Vaikka Vanhasen teoksessa keskiössä ovat vain varkaus- ja väkivaltarikokset, on Tapanin, Tolvasen ja Hyttisen mukaan kyseinen periaate hyödynnettävissä myös muissa rikostyypeissä (Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 514). Myös Palon mukaan teko-osuudelta edellytetään sitä suurempaa merkitystä, mitä vähemmän osallinen on osallistunut rikoksen täytäntöönpanotoimen suorittamiseen (Palo 2010, s. 310–311).

Vastuun arvioimista juuri rikoskumppanuusvastuuna voidaan perustella myös sillä, että rikoslain yleiseen osaan sisältyvistä osallisuusmuodoista tekijävastuuta¹³ voidaan pitää ensisijaisena varsinaiseen osallisuuteen¹⁴ nähden.¹⁵ Näin ollen yllytys ja avunanto voivat tulla kyseeseen vain niissä tilanteissa, joissa osallisen menettelyssä ei ole kyse mistään tekijävastuun muodosta. Siten vaikka käskyjen antamisen vuoksi johtajan menettelyn arvioiminen yllytyksenä voisi vaikuttaa perustellulta ratkaisulta, on osallisuusmuotojen välisen hierarkian vuoksi ensisijaisesti syytä arvioida rikoskumppanuusvastuun täyttymistä. Järjestäytyneessä rikollisuudessa on myös kyse sellaisesta kollektiivisesta rikollisuudesta, joka poikkeaa tavallisesta individuaalisesta rikoskäsitelmästä.¹⁶ Tästä syystä vastuun hahmottuminen yllytyksenä ei vaikutakaan enää yhtä selvältä.¹⁷

Erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset¹⁸ perustuvat lähtökohtaisesti ad hoc - tyyppiseen rikosten kertaluontoiseen tekemiseen, jossa esimerkiksi tunteet kuumenevat yön pikkutunneilla baarijonossa. Sen sijaan esimerkiksi huumausainerikoksissa on tyypillisesti sisäänrakennettuna ajatus laajamittaisesta ja systemaattisesta yhdessä tekemisestä.¹⁹ Koska näin ollen henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten yhteensovittaminen järjestäytyneen rikollisuuden kontekstiin vaikuttaa ongelmallisemmalta, keskityn tutkielmassa erityisesti juuri henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten käsittelyyn.²⁰ Tutkielmassa keskityn erityisesti

---

¹³ Välillinen tekeminen ja rikoskumppanuus.

¹⁴ Yllytys ja avunanto.

¹⁵ Luoto 2018, s. 16.

¹⁶ Palo 2010, s. 8.

¹⁷ Ks. esim. Roxin 2011, s. 198. Roxinin mukaan organisoiduissa ryhmissä käskyjen antajat ovat eri tavalla keskeisessä roolissa kuin yllyttäjät "normaalissa" rikollisuudessa. Näin ollen rikollisryhmän johtaja kantaa yllyttäjää suuremman vastuun rikoksen toteuttamisesta, sillä ryhmän jäsenet eivät voi lähtökohtaisesti poiketa johtajan antamista käskyistä. Roxinin näkemyksistä ks. Weigend 2011, s. 101. Lisäksi johtajan menettely poikkeaa normaalin yllyttäjän menettelystä siten, että johtajalla on jo valmiiksi useita potentiaalisia rikosentekijöitä eikä hänen siten tarvitse etsiä yllytettävää. Näin Weigend 2011, s. 97. Myöskään Bohlanderin mukaan esimerkiksi järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan arvioiminen toissijaisena osallisena ei vastaisi hänen myötävaikutuksensa merkityksellisyyttä (Bohlander 2009, s. 159).

¹⁸ Henkeen ja terveyteen kohdistuvilla rikoksilla viitataan RL 21 luvun mukaisiin rikoksiin.

¹⁹ Yhteistoiminnasta huumausainerikoksissa ks. HE 263/2014 vp, s. 10 ja KKO 2011:41, jossa todetaan, että huumausainerikoksille on ominaista osallisten välinen yhteistoiminta.

²⁰ Tästä huolimatta tutkielmassa tullaan hyödyntämään myös muita rikostyyppejä koskevia oikeustapauksia, kun arvioidaan järjestäytyneen rikollisryhmän ominaispiirteitä tai rikoskumppanuusvastuun edellytyksiä yleisellä tasolla.

henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin myös siitä syystä, että esimerkiksi Vanhasen esittämien näkemysten perusteella henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa rikoskumppanuusvastuun soveltamisala vaikuttaa rajoitetummalta kuin muissa rikostyypeissä, sillä osallisen teko-osuudelta edellytetään muita rikostyyppisiä selkeämpää yhteyttä rikoksen täytäntöönpanotoimeen.²¹ Lisäksi täytäntöönpanotoimen sisältö on henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa jokseenkin suppeampi kuin esimerkiksi huumausainerikoksissa.²² Koska tutkielmassa keskityn tilanteisiin, joissa johtaja ei ole osallistunut rikoksen täytäntöönpanotoimeen, aiheuttaa vaatimus teko-osuuden liitännäisyydestä täytäntöönpanotoimeen sekä täytäntöönpanotoimen käsitteen laajuus mielenkiintoista problematiikkaa tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa.

Järjestäytyneille rikollisryhmille on ominaista yhteenkuuluvuuden tunne, kuuliaisuus johtajaa kohtaan sekä johtajan muita jäseniä kohtaan harjoittama kontrolli. Näiden tekijöiden vuoksi näytön saaminen johtajan toiminnasta on osoittautunut haastavaksi.²³ Vaikka näytön saamisen haasteellisuus vaikuttaakin tosiasiaassa rikoskumppanuusvastuun soveltamisalaan ja johtajan saattamiseen vastuuseen, lähestyn tutkielmassa kysymystä johtajan vastuusta kuitenkin teoreettiselta kannalta arvioimalla rikoskumppanuusvastuun yleisiä edellytyksiä. Näin ollen myös näyttökysymykset rajataan tutkielman ulkopuolelle.

1.3 Tutkimusmetodi ja -aineisto

Tutkielmassa hyödynnän pääasiallisesti lainopillisen tutkimussuuntauksen metodeja, eli oikeussäännösten systematisointia ja tulkintaa.²⁴ Lainopillinen tutkimus voi palvella välittömästi käytännön soveltamistoimintaa tai suhtautua kohteeseensa teoreettisemmalla

---

²¹ Vanhanen 2004, s. 93–95, 122 ja 124.

²² Nähdäkseni tämä ilmenee jo huumausainerikossäännöksen sisällöstä, sillä esimerkiksi rikoslain 50 luvun 1 §:n (30.5.2008/374) mukaisessa huumausainerikoksessa tekotavat ovat hyvin moninaisia. Sen sijaan esimerkiksi henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa tekotavat ovat hyvin paljon suppeampia.

²³ Harding 2013, s. 211 ja 247 ja Palo 2010, s. 332. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2013:90 käräjäoikeuden mukaan syyte rikollisryhmän presidenttiä ja asekersanttia kohtaan tuli hylätä, koska konkreettista näyttöä käskyjen antamisesta ei ollut esitetty. Tuomitsemiskynnyksen ylittäväksi näytöksi ei riittänyt hierarkia- ja kulttuuriselvitys, vahva motiivi ja runsaat indisiotodisteet.

²⁴ Aarnio 1978, s. 52. Minkkisen mukaan lainoppi ei ole tutkimusmenetelmä, vaan pikemminkin tutkimussuuntaus (Minkkinen 2017, s. 917). Nähdäkseni kuitenkin lainopilliselle tutkimukselle ominaisissa tulkinnassa ja systematisoinnissa on kyse metodeista, ja siten systematisoinnissa ja tulkinnassa voidaan katsoa olevan kyse lainopillisen tutkimussuuntauksen metodeista. Vrt. Minkkinen, jonka mukaan edes systematisointia ja tulkintaa ei voida pitää tutkimusmenetelminä (Minkkinen 2017, s. 918).

tasolla.²⁵ Lähtökohtaisesti systematisoivaa tutkimusta pidetään teoreettisena lainoppina, kun taas tulkintasuositusten esittämisessä on kyse käytännöllisestä lainopista.²⁶ Koska tutkielmassa keskeisimpänä kiinnostuksen kohteena on yleisiin oppeihin sisältyvä rikoskumppanuussäännös, on tutkielmassa lähtökohtana teoreettinen näkökulma. Koska yleiset opit saavat kuitenkin konkreettisen sisältönsä erityisen osan tunnusmerkkien ja konkreettisten tapausten olosuhteiden kautta, ei käytännöllistä ja teoreettista näkökulmaa voida erottaa toisistaan.²⁷ Näin ollen tutkielmassa sekä systematisoidaan että tulkitaan voimassa olevaa oikeutta, ja kyse onkin näiden metodillisten työkalujen jonkinasteisesta synteesistä.

Tutkimusaiheen käsittelyn lähtökohtana on oikeussäännösten systematisointi, jonka avulla pyrin paikantamaan tutkimusaihetta koskevan ongelman ytimen. Kyse on normikannanottojen esittämisestä eli väitteiden esittämisestä siitä, mitä katsotaan kuuluvan voimassa olevaan oikeuteen.²⁸ Kun olen selvittänyt, mitä voimassa olevaan oikeuteen katsotaan kuuluvan, pyrin luomaan tästä materiasta loogisen ja systemaattisen kokonaisuuden.²⁹ Siten systematisoinnin avulla luon ikään kuin teoreettisen kehikon, jossa tulkintakannanottojen esittäminen on mahdollista.³⁰

Tulkintakannanottojen esittämisessä pyrin selvittämään voimassa olevan oikeuden sisällön tutkimusongelmaksi muotoiltuun oikeudelliseen ongelmaan vastaamiseksi. Tarkoitukseni on luoda lainsoveltamisen tyyppitapaus ja esittää väite siitä, miten tapaus tulisi voimassa olevan oikeuden mukaisesti ratkaista.³¹ Tulkinassa kyse ei ole puhtaasti oikeuslähteiden

---

²⁵ Tolvanen 2015, s. 5. Toisaalta Minkkinen mukaan tutkimussuuntausta voidaan pitää lainopillisena vain silloin, kun tutkimustulokset ovat ensisijaisesti muun muassa tuomareiden ja asianajajien hyödynnettävissä (Minkkinen 2017, s. 918). Mikäli tutkimustulokset sen sijaan palvelevat muita kuin oikeussalissa toimivia tahoja, ei tutkimusta voida pitää lainkaan lainopillisena (Minkkinen 2017, s. 919).

²⁶ Hirvonen 2011, s. 25.

²⁷ Ks. Tapani 2006, s. 325. Myös Hirvosen mukaan käytännöllinen ja teoreettinen lainoppi palvelevat toisiaan (Hirvonen 2011, s. 25).

²⁸ Ks. Hirvonen 2011, s. 22.

²⁹ Esimerkiksi Sajaman mukaan systematisointi tarkoittaa nimenomaisesti ”epäjärjestyksessä olevan aineiston järjestämistä järkevään järjestykseen” (Sajama 2015, s. 13). Samansuuntaisesti Smits 2017, s. 214.

³⁰ Ks. Smits 2017, s. 214. Nämä tulkintakannanotot taas osaltaan systematisoivat oikeusjärjestystä edelleen. Ks. Timonen 1998, s. 14–15. Toisaalta tässä yhteydessä systematisoinnissa on jo nähdäkseni pikemminkin kyse tutkimustuloksesta kuin varsinaisesta metodista.

³¹ Ks. Tolvanen 2015, s. 5.

kuvaamisesta,³² vaan esimerkiksi Husan mukaan tulkinnalla tarkoitetaan perustellun merkityssisällön antamista säännökselle tai muulle oikeudelliselle tekstile.³³ Tässä tutkielmassa tulkinnan kohteena on rikoslain 5 luvun 3 §:ään sisältyvä rikoskumppanuussäännös. Tulkinnan lähtökohtana on sanamuodon mukainen tulkinta, jossa pysyttäydytään lakitekstin luonnollisen kielen sekä oikeudellisen kielen normaalimerkityksessä.³⁴ Koska rikoskumppanuussäännökseen sisältyvää sanamuotoa ”yhdessä tehneet” voidaan pitää jokseenkin tulkinnanvaraisena, joudun tulkinnassa tukeutumaan myös muihin tulkintaperiaatteisiin.³⁵ Tästä huolimatta pidättäydyn tulkinnassa rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen³⁶ edellyttämällä tavalla sanamuodon asettamissa rajoissa.

Rikoskumppanuussäännöksen sanamuodon merkityssisällön selvittämisessä tukeudun etenkin geneettiseen tulkintaan, jolloin haen tulkinta-apua lain esitöistä.³⁷ Tällöin otan rikoskumppanuussäännöksen tulkinnassa huomioon erityisesti säännöksen tavoitteet,³⁸ ja pyrin selvittämään, mikä rikoskumppanuussäännöksen tosiasiallinen funktio on ja miten järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan menettely asettuu linjaan kyseisen funktion kanssa. Rikoskumppanuussäännöstä koskeva hallituksen esitys on kuitenkin jokseenkin suppea, sillä se ei lähtökohtaisesti ota huomioon uudenlaisia modernin oikeuden soveltamistilanteita, kuten juuri järjestäytyntä rikollisuutta.³⁹ Lisäksi hallituksen esitys on yli 20 vuotta vanha, mikä

---

³² Ks. Niemi 2017, s. 961 ja Smits 2017, s. 211.

³³ Husa 2013, s. 91. Samansuuntaisesti Sajama 2015, s. 3.

³⁴ Tästä Hirvonen 2011, s. 38–39. Legaliteettiperiaatteen vuoksi tulkinnassa on pysyttävä rikoslain sanamuodon sisällä. Tästä mm. Matikkala 2000, s. 5. Tulkintakaanoneista ks. tarkemmin Sajama 2015, s. 7–8.

³⁵ Matikkalan mukaan yleiset vastuuperusteet on jouduttu kirjaamaan lakiin yleisluontoisemmin, mistä johtuen tulkintavaihtoehtoja on useampia (Matikkala 2005, s. 21).

³⁶ Laillisuusperiaatteesta säädetään rikoslain 3 luvun 1 §:ssä (13.6.2003/515). Kyseisen periaatteen mukaan henkilön saa katsoa syylliseksi rikokseen vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi.

³⁷ Geneettisestä tulkinnasta ks. Sajama 2015, s. 7.

³⁸ Ks. Hirvonen 2011, s. 39 ja Nuutila 1997, s. 57–58. Tästä myös Melander 2008, s. 178.

³⁹ Ks. muun muassa Nuotio 2007a, s. 1116–1117. Nuotion mukaan hallituksen esityksessä ei otettu kantaa rikollisjärjestön toimintaan osallistumista koskeviin kysymyksiin. Myöskään lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 28/2002 vp) ei ole syvennytty rikoskumppanuussäännöksen sisältöön.

osaltaan heikentää sen roolia tulkinnassa.⁴⁰ Tästä johtuen hyödynnän tulkinnassa myös systemaattista tulkintaa, jossa tulkintaa ohjaa tavoite oikeusjärjestyksen mahdollisimman suuresta koherenssista.⁴¹ Tällöin vertaan rikollisryhmän johtajan menettelyn moitittavuutta ja yhteisymmärryksen syntymistä aiempiin korkeimman oikeuden tapauksiin, ja pyrin asettamaan tutkimusaiheen mukaisen tilanteen linjaan kyseisten tapausten kanssa. Jossakin määrin tukeudun tulkinnassa myös teleologiseen tulkintaan, jossa tulkintavaihtoehtoista valitaan se, joka saa aikaan suurimman yhteiskunnallisen hyödyn.⁴² Tutkielmassa tämä näkyy erityisesti kriminaalipoliittisina kannanottoina johtajan menettelyn moitittavuudesta ja sen oikeushyville asettamasta uhasta.⁴³

Perustan tulkintakannanottoni oikeuslähdeopin mukaisesti lakiin, oikeuskäytäntöön, lain esitöihin sekä oikeuskirjallisuuteen. Koska tulkintakannanottojen tulee perustua voimassa olevaan oikeuteen, ei esimerkiksi moraalisisille argumenteille voida tutkielmassa antaa painoarvoa.⁴⁴ Oikeuskirjallisuudesta keskeisimpinä lähteinä tutkielmassani ovat Sanna Palon väitöskirja ”Järjestäytyneet rikollisryhmät ja rikosvastuu” ja Lauri Luodon väitöskirja ”Avunannon rangaistavuuden edellytykset”. Palon väitöskirjasta erityistä hyötyä on tutkimusaiheen taustoittamisessa sekä järjestäytyneiden rikollisryhmien ominaispiirteiden huomioon ottamisessa. Luoto on puolestaan väitöskirjassaan pyrkinyt sovittamaan saksalaisesta rikosoikeustieteestä peräisen olevaa organisatorisen teonherruuden teoriaa yhteen kotimaisen rikoskumppanuussäännöksen kanssa. Lisäksi Luoto on väitöskirjassaan syventynyt yhteisymmärrysvaatimuksen sisältöön ja sen syntymisen ajankohtaan. Näin ollen kummallakin väitöskirjalla on erityisen suuri merkitys tutkimusaiheen käsittelyssä.

Tolvasen mukaan lainoppia harjoittavan tutkijan tulee analysoida oikeuskäytäntöä ja muodostaa sen avulla käsitys voimassa olevasta oikeudesta. Siten voimassa olevan oikeuden määrittämisessä keskiössä ovat tuomioistuinten ja muiden lainkäyttäjien ratkaisut.⁴⁵

---

⁴⁰ Esimerkiksi Huovilan mukaan lain esitöiden merkitys vähenee ajan kulumisen myötä, kun olosuhteet muuttuvat (Huovila 2005, s. 36).

⁴¹ Ks. Sajama 2005, s. 8.

⁴² Ibid.

⁴³ Esimerkiksi Matikkalan mukaan rikoslain yleinen osa on sillä tavoin avoin, että esimerkiksi kriminaalipoliittisilla näkökannoilla voi olla suurempaa merkitystä sen tulkinnassa (Matikkala 2005, s. 21).

⁴⁴ Ks. Hirvonen 2011, s. 26.

⁴⁵ Tolvanen 2015, s. 5.

Tutkielmassa olen hyödyntänyt oikeuskäytäntöä pääosin korkeimmasta oikeudesta sekä hovioikeuksista. Korkeimman oikeuden tapauksista olen syventynyt sekä rikoskumppanuusvastuuta että järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeviin tapauksiin. Tämän lisäksi lähetin kaikkiin Suomen hovioikeuksiin aineistopyynnön, jossa pyysin järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevat oikeustapaukset vuosilta 2018–2021. Tein aineistopyynnön juuri kyseisiltä vuosilta tutkielman laajuuden ja materiaalin hallittavuuden vuoksi.

En nähnyt aiheelliseksi aineistopyynnön rajaamista pelkästään järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan rikoskumppanuusvastuuta koskeviin tapauksiin, sillä tiedostin, että tällaisten tapausten määrä olisi hyvin minimaalinen – mahdollisesti jopa olematon. Sen sijaan tarkoitukseni oli pyytää kaikki järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevat tapaukset ja kartoittaa itse, kuinka monissa tapauksissa johtajan vastuuta arvioitiin. Tapauksia saatiin hovioikeuksista seuraavasti: Helsingin hovioikeudesta 22 kappaletta, Itä-Suomen hovioikeudesta 25 kappaletta, Rovaniemen hovioikeudesta 6 kappaletta, Turun hovioikeudesta 14 kappaletta ja Vaasan hovioikeudesta 8 kappaletta. Näin ollen tapauksia saatiin yhteensä 76 kappaletta.

Kävin tapaukset läpi seuraavalla tavalla: ensiksi katsoin, oliko tapauksissa arvioitu johtajan vastuuta. Tämän jälkeen selvitin, oliko tapauksissa arvioitu rikoskumppanuusvastuuta, ja mikäli oli, millainen menettely riitti täyttämään kyseisen osallisuusmuodon vastuuedellytykset. Tarkoitukseni oli tehdä tapauksista systemaattinen kaavio, joka valottaisi tutkimusaiheen käsittelyä. Ennakko-oletuksen mukaisesti tapauksissa ei kuitenkaan juurikaan otettu kantaa johtajan menettelyyn tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa, vaan rikosoikeudellinen vastuu kohdistui suoritustason toimijoihin tai vaihtoehtoisesti johtaja itse oli osallistunut täytäntöönpanotoimen suorittamiseen. Lisäksi osassa tapauksista ei ollut edes lainkaan kyse järjestäytyneestä rikollisuudesta, vaan tapauksissa vain lueteltiin rikoslain 6 luvun 5 §:n (20.12.2022/1129) mukaiset koventamisperusteet, mistä syystä ne sisältyivät aineistopyynnön piiriin. Kyseisistä syistä johtuen en esittelen tapauksia työssä systemaattisesti, vaan viittaan niihin soveltuvien osien.⁴⁶

---

⁴⁶ Lisäksi mikäli asiaa ei ole käsitelty hovioikeudessa esimerkiksi valituksen peruutuksen vuoksi, olen harkinnan mukaan saattanut hyödyntää myös käräjäoikeuksien perusteluita. Tällöin olen kuitenkin pyrkinyt tiedostamaan sen, ettei käräjäoikeuksissa tapauksia ole mahdollista perustella samassa laajuudessa kuin hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa.

Hyödynnän tutkielmassa kotimaisten lähteiden lisäksi myös kansainvälisiä lähteitä. Erityisesti kiinnostuksen kohteena ovat ruotsalaiset ja saksalaiset lähteet, sillä kyseisissä maissa osallisuusoppi perustuu Suomen tavoin erillisvastuulle. Lisäksi Suomen rikoslain yleiset opit perustuvat vahvasti Saksan vastaaviin.⁴⁷ Tarkoituksenani ei kuitenkaan ole tehdä varsinaista oikeusvertailevaa tutkimusta, sillä nähdäkseni tutkimukselta edellytettäisiin syväluotaavampaa oikeusjärjestysten erojen ja yhtäläisyyksien selvittämistä, jotta tutkimusta voisi kutsua oikeusvertailevaksi.⁴⁸ Hyödynnän kansainvälisiä lähteitä sen sijaan deskriptiivisesti sen valottamisessa, millaisia eri ratkaisuvaihtoehtoja on olemassa.⁴⁹ Tarkoituksenani on siten erilaisten oikeusjärjestysten tarjoamien osallisuusopillisten järjestelmien esittäminen sekä vieraan oikeuden hyödyntäminen lainopillisen tulkinnan ja systematisoinnin tukena,⁵⁰ ja näin ollen oikeudellisen argumentaation syventäminen.

1.4 Tutkielman rakenne

Aloitin tutkimusaiheen käsittelyn perehtymällä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Kyseisessä luvussa luon yleiskatsauksen järjestäytyneen rikollisryhmän määritelmään sekä järjestäytyneisiin rikollisryhmiin liitettyihin ominaispiirteisiin. Erityisen kiinnostuksen kohteena luvussa ovat järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan ominaisuudet sekä yleiset toimintatavat.

Tämän jälkeen avaan tutkielmassa lyhyesti osallisuusopillisen sääntelyn nykytilaa sekä teoreettisia lähtökohtia. Tarkoituksenani ei ole tarjota kattavaa esitystä eri osallisuusmuodoista, vaan selvittää lukijalle, mikä osallisuusopin funktio yleisellä tasolla on ja miten sääntely Suomessa rakentuu. Nähdäkseni kyseisenlainen aiheen pohjustaminen on välttämätöntä tutkielmassa tehtyjen valintojen ymmärtämiseksi ja tutkielman johdonmukaistamiseksi.

---

⁴⁷ Näin Lahti 1989, s. 111. Samansuuntaisesti Nuotio 2007b, s. 152.

⁴⁸ Ks. Husa 2013, s. 43 ja 46.

⁴⁹ Ks. Husa 2013, s. 42–43. Husan mukaan pelkkä vieraaseen oikeuteen tutustuminen ei ole oikeusvertailua. Toisaalta hänen mukaansa tällöinkin joutuu väistämättä tekemään vertailua, kun esimerkiksi vieraita käsitteitä käännetään omalle oikeuskielelle.

⁵⁰ Ks. Husa 2013, s. 59 ja 80. Husan mukaan vierasta oikeutta voidaan hyödyntää lainopillisessa tutkimuksessa lisäargumenttien muodossa, mutta tällöin ei ole kyse oikeusvertailusta.

Seuraavissa käsittelyluvuissa syvennyn rikoskumppanuusvastuun edellytyksiin ja arvioin järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan toimintaa kyseisten vastuuedellytysten näkökulmasta. Ensiksi otan käsittelyyn rikoskumppanuusvastuun objektiiviset edellytykset. Luvussa tuon aluksi esille, miten objektiivisten edellytysten täyttymistä on arvioitu oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä. Tämän jälkeen selvitän, miten järjestäytyneiden rikollisryhmien ominaispiirteet vaikuttavat objektiivisten edellytysten täyttymiseen ja käsittelen teoriaa organisatorisesta rikoskumppanuudesta.

Tämän jälkeen tutkielmassa siirryn käsittelemään rikoskumppanuusvastuun subjektiivisia edellytyksiä, joiden voidaan katsoa pitävän sisällään vaatimuksen yhteisymmärryksestä ja tahallisuudesta. Aluksi selvitän, miten subjektiivisten edellytysten sisältöä on hahmotettu oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä. Tämän jälkeen ryhdyn arvioimaan sekä rikollisryhmän johtajan että ryhmän muiden jäsenten näkökulmasta, miten perinteisestä rikollisuudesta poikkeava konteksti vaikuttaa yhteisymmärrys- ja tahallisuusvaatimusten täyttymiseen. Lopuksi kokoan yhteen keskeisimmät havainnot ja vastaan johdantoluvussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

2 Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa

2.1 Järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteet

Järjestäytynyttä rikollisuutta voidaan pitää modernin kansainvälisen oikeuden vakavana ilmentymänä, jolle on ominaista ryhmittäminen laajamittaista rikosten tekemistä varten sekä suuri rikoksentekopotentiaali.⁵¹ Kyseisessä rikollisuuden muodossa toiminnan keskeisimpänä päämääränä on nimenomaisesti rikosten tekeminen, mikä väistämättä edellyttää riittävästi toimijoita, jotka jakavat yhteisen päämäärän tavoittelun. Tällöin osa toimijoista voi keskittyä toiminnan suunnitteluun ja rahoittamiseen, osa rikosten täytäntöönpanemiseen ja osa jälkien häivyttämiseen ja peittämiseen.⁵² Erilaisista osallistumistavoista huolimatta toiminnalle yhteistä on sitoutuminen rikosten tekemiseen sekä rikosten tekeminen kollektiivisessa intressissä.⁵³ Sitoutuminen rikosten tekemiseen saa aikaan sen, että menettely on laajalaisempaa, pitkäkestoisempaa ja vaarallisempaa ja että rikoksia voidaan tehdä tavalla, joka ei olisi mahdollista järjestäytymättömissä ryhmissä.⁵⁴

Euroopan unionin (EU) vakavaa ja järjestäytynyttä rikollisuutta koskevassa uhkakuvuarviossa tuodaan esille vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden nykytilaa sekä oletettua kehittymistä.⁵⁵ Arvion mukaan järjestäytyneet rikollisryhmät poikkeavat merkittävästi toisistaan muun muassa ryhmän rakenteessa ja sen harjoittamassa rikollisuudessa.⁵⁶

Järjestäytyneet rikollisryhmät harjoittavat kuitenkin tyypillisimmin muun muassa huumausaine-, talous- ja ihmiskaupparikollisuutta. Sen sijaan väkivaltarikollisuus on vuoden 2017 uhkakuvuarvion mukaan harvemmin järjestäytyneen rikollisryhmän päätoimiala. Tästä huolimatta väkivaltarikoksia tehdään muun rikollisuuden ohella lähinnä oman rikollisryhmän

---

⁵¹ Esimerkiksi Hardingin mukaan organisaatorakenne vaikuttaa rikosten luonteeseen ja vakavuuteen (Harding 2013, s. 200). Samoin hallituksen esityksen mukaan järjestäytyneille rikollisryhmille on ominaista pitkäkestoinen potentiaali rikosten tekemiseen ja se, että ryhmä mahdollistaa useampien ja vakavampien rikosten tekemisen (HE 263/2013, s. 19).

⁵² Ks. Harding 2013, s. 200.

⁵³ Palo 2010, s. 298.

⁵⁴ Saman suuntaisesti Eldar 2012, s. 221. Ks. myös HE 263/2013 vp, s. 19.

⁵⁵ SOCTA 2017, s. 8.

⁵⁶ SOCTA 2017, s. 13–14.

nykyisiä tai entisiä jäseniä tai kilpailevien rikollisryhmien jäseniä kohtaan.⁵⁷ Mahdollista on myös se, että väkivallan käyttöä tarjotaan palveluna muille rikollisverkostoille.⁵⁸ Vaikka vielä vuoden 2017 uhkakuva-arvion mukaan väkivallan käyttö ei ole rikollisryhmissä siten kovinkaan yleistä, on kuitenkin viime aikoina järjestäytyneessä rikollisuudessa tendenssinä ollut väkivallan käytön määrän lisääntyminen sekä väkivallan muuttuminen entistä vakavammaksi.⁵⁹

Vuoteen 2015 saakka järjestäytyneiden rikollisryhmien määrittely rikoslaisissa oli hyvin hajanaista ja epäyhtenäistä. Hallituksen esityksen 263/2014 vp myötä tähän tuli kuitenkin muutos, kun eri määritelmät yhtenäistettiin. Tämä toteutettiin sijoittamalla aiemmin rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä (13.6.2003/142) ollut järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva määritelmä rangaistuksen koventamisperusteita koskevaan rikoslain 6 luvun 5 §:ään ja viittaamalla muissa rikoslain säännöksissä kyseiseen pykälään. Pykälän mukaan ”järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.”⁶⁰ Mielestäni järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevat kriteerit ovat suhteellisen löyhiä ja hyvin erilaiset ryhmät voivat kuulua määritelmän piiriin, kun esimerkiksi ryhmän koossa pysymisen kestolle tai jäsenyisyydelle ei ole määritelty kovinkaan tiukkoja edellytyksiä. Tämä on havaittavissa myös esimerkiksi harmaan talouden selvitysyksikön katsauksesta, jossa todetaan, että

---

⁵⁷ SOCTA 2017, s. 16. Esimerkiksi korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2013:90 murhan yritys kohdistui kahteen rikollisryhmän entiseen jäseneseen. Tuusulan käräjäoikeuden tapauksessa 17.11.2017 R 17/672 taas rikoksia kohdistettiin X:ään, koska tämän väitettiin haukkuneen rikollisryhmän presidenttiä. Suomessa erityisesti järjestäytynyt rikollisryhmä United Brotherhood on tunnettu väkivaltaisuudestaan. Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden tapauksen 03.04.2019 R 18/8854 asiantuntijalausannon mukaan United Brotherhoodin päätoimialoja ovat huumausaine- ja väkivaltarikollisuus.

⁵⁸ SOCTA 2017, s. 15–16. Myös poliisihallituksen selvityshankkeen mukaan järjestäytyneissä rikollisryhmissä ensisijaisena tavoitteena on sellaisten rikosten tekeminen, joista saa taloudellista hyötyä. Taloudellisen hyödyn saaminen kuitenkin pyritään varmistamaan väkivallan avulla. Rikostorjunnan tila 2018, s. 23.

⁵⁹ SOCTA 2021, s. 7 ja 14–15.

⁶⁰ Lisäksi korkeimman oikeuden käytännössä kokonaisarviointissa painoarvoa on annettu myös sille, onko rikollisryhmän päämääränä taloudellisen tai muun aineellisen hyödyn saaminen. Näin esimerkiksi KKO 2018:89 ja KKO 2013:90. Lisäksi Euroopan unionin neuvoston puitepääätöksessä 2008/841/YOS ja Palermon sopimuksessa rikollisjärjestön määritelmään kuuluu taloudellisen tai muun aineellisen hyödyn saaminen suoraan tai välillisesti.

”[j]ärjestäytynyt rikollisuus voi olla mitä tahansa vakavaa rikollisuutta, jota harjoitetaan jonkun jäsenyneen ryhmän toimesta”.⁶¹

Rikollisryhmässä tulee rikoslain mukaisen määritelmän mukaan olla vähintään kolme jäsentä. Jäsenyyden ei kuitenkaan tarvitse olla jatkuvaa, vaan eri henkilöt voivat kuulua ryhmään eri aikoina.⁶² Rikollisryhmien määrittelyssä on toiseksi minimiaikaa koskeva vaatimus. Siten satunnaisesti rikosten välitöntä tekemistä varten perustettua ryhmää ei voida pitää lain tarkoittamana järjestäytyneenä rikollisryhmänä, vaan ryhmän tulee olla lähtökohtaisesti perustettu toimimaan pidemmäksi aikaa. Riittävänä ei voida lähtökohtaisesti pitää viikoissa mitattavaa toiminnan kestoa, kun taas vuoden kestänyt toiminta on selvästi riittävää.⁶³ Kyseisten kriteerien lisäksi ryhmän jäsenten tulee toimia yhteistuumaisesti. Kyseessä ei ole yhteistuumaisesti toimiva rikollisryhmä, mikäli rikollisryhmän jäsenet tekevät rikoksia tietämättä toistensa teoista.⁶⁴ Siten jäsenten on oltava tietoisia, että rikollisryhmä toimii yhdessä tehdäkseen määritelmäsäännöksessä mainittuja rikoksia.⁶⁵

Lisäksi edellytyksenä on se, että ryhmän tulee olla rakenteeltaan jäsentynyt. Palermon sopimuksessa rakenteeltaan jäsenyneellä ryhmällä viitataan ryhmään, jota ei ole perustettu satunnaisten yksittäisten rikosten tekemistä varten. Sopimuksen mukaan ryhmän jäsenillä ei tarvitse olla nimenomaisesti määriteltyjä tehtäviä, jäsenyyden ei tarvitse olla jatkuvaa eikä ryhmässä tarvitse olla pitkälle kehittyntä sisäistä rakennetta.⁶⁶ Myös järjestäytyntä rikollisuutta koskevassa puitepäätöksessä ryhmän jäsenyisyyden määritelmä hahmotetaan vastaavalla tavalla.⁶⁷

Vuoteen 2015 saakka Suomessa rakenteen jäsenyisyydellä viitattiin jonkinasteiseen hierarkiaan ryhmän sisällä. Edellytyksenä oli, että rikollisryhmällä tuli olla johto, jolla oli

---

⁶¹ Harmaan talouden selvitysyksikkö, katsaus 1/2023, s. 3. Ks. myös Harding 2013, s. 201. Hardingin mukaan määritelmä ei olekaan erityisen onnistunut (Harding 2013, s. 199).

⁶² HE 263/2014 vp, s. 31.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ LaVM 35/2014 vp, s. 3.

⁶⁵ KKO 2018:89.

⁶⁶ Palermon sopimus, s. 5.

⁶⁷ Euroopan unionin neuvoston puitepäätös 2008/841/YOS.

käskyvalta rikollisryhmän muihin jäseniin.⁶⁸ Kun vuonna 2015 rikoslain järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskevaa käsitteistöä yhdenmukaistettiin, ei hallituksen esityksessä jäsenyneyden yhteydessä enää vaadittu jäsenten välisiä hierarkkisia käskyvaltasuhteita. Sen sijaan hallituksen esityksessä todettiin, että ”rikollisissa yhteenliittymissä järjestäytyminen on usein niin tiivistä, että siitä voidaan päätellä käskyvaltasuhteiden olemassaolo ja työnjaon eriytyminen.”⁶⁹ Hierarkkisuuata ja käskyvaltasuhteita ei kuitenkaan enää pidetä välttämättömänä edellytyksenä. Rakenteen jäsenyneyssyyttä arvioidaan sen sijaan suhteessa ryhmän perustarkoitukseen: rikollisryhmän tulee olla sillä tavoin jäsenyneyntynyt, että se tukee rikosten tekemistä.⁷⁰ Tällöin keskeiseksi tekijäksi muodostuu se, tukeeko ryhmän rakenne rikollista päätöksentekoa sekä päätösten toteuttamista.⁷¹

2.2 Järjestäytyneen rikollisryhmän johtaja

Rikoslaisssa tai lain esitöissä ei ole määritelty järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan käsitettä. Myöskin oikeuskäytännössä määrittely on jäänyt jokseenkin hataraksi, sillä vaikka useissa tapauksissa viitataan rikollisryhmän johtajaan, on johtajan henkilö ja toiminta jäänyt usein tuntemattomaksi.⁷² Sen sijaan oikeuskirjallisuudessa johtajan henkilöä on määritelty tarkemmin. Esimerkiksi Palon mukaan johtajan määrittelyssä keskeistä on toimiminen ryhmän hyväksi sekä psyykkinen sitoutuminen ryhmän tavoitteisiin. Lisäksi johtajan asemaa osoittavat määräysvalta ryhmän toiminnassa sekä muiden jäsenten alisteinen asema. Määräysvallan ja alisteisen aseman korostamiseksi ryhmässä saattaa olla käytössä kurinpitöjärjestelmä.⁷³

---

⁶⁸ HE 183/1999 vp, s. 10. Hallituksen esityksessä käytetään jäsenyneyssyyden sijasta käsitettä järjestyneyssyyss, mutta lakivaliokunnan käsittelyssä käsite muutettiin vastaamaan kansainvälistä sääntelyä. Lakivaliokunnan mukaan käsitteillä ei ole merkityseroa (LaVM 26/2002, s. 5), mutta Nuotion mukaan käsitteen muuttamisella poistettiin hallituksen esityksen mukaiset vaatimukset hierarkkisuuudesta sekä käskyvaltasuhteista (Nuotio 2009, s. 1163).

⁶⁹ HE 263/2014 vp, s. 31.

⁷⁰ HE 263/2014 vp, s. 31.

⁷¹ KKO 2018:89.

⁷² Esimerkiksi tapauksessa KKO 2008:18 korkein oikeus toteaa, että ”M ja V ovat – – suorittaneet kuljetustehtävät palkkiota vastaan saatuaan ne hoitaakseen eräältä henkilöltä Venäjältä”. Myös esimerkiksi Oulun kärjäoikeuden tapauksessa 12.04.2017 R 16/2703 todettiin, että käskyjä on tullut hierarkiassa yläpuolella olevalta X:lta, jonka henkilöllisyys on kuitenkin jäänyt tuntemattomaksi.

⁷³ Palo 2010, s. 237.

Myös Eldar määrittelee artikkelissaan johtajaan tyypillisesti liitettyjä ominaisuuksia. Ensinnäkin artikkelissa tuodaan esille rikollisryhmän johtajan rooli rikollisryhmän menettelytapojen asettamisessa. Toisena ominaisuutena artikkelissa mainitaan muiden rikollisryhmän jäsenten johtajaa kohtaan osoittama kuuliaisuus, kun taas kolmantena mainitaan johtajan hallinnolliset toimenpiteet, kuten rikollisen infrastruktuurin rakentaminen esimerkiksi erilaisia suhteita hankkimalla ja ylläpitämällä. Lopuksi johtajaan liitettyinä ominaispiirteinä artikkelissa tuodaan esille johtajan saama voitto rikollisesta toiminnasta, vaikka hän ei itse osallistuisikaan rikosten varsinaiseen täytäntöönpanoon.⁷⁴

Esimerkiksi Palon mukaan järjestäytyneen rikollisryhmän johtaminen ei toiminnallisesti eroa terroristiryhmän johtamisesta.⁷⁵ Nähdäkseni tästä syystä järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan henkilön määrittelyssä tukea voidaan hakea myös hallituksen esityksestä, joka koskee muun muassa terroristiryhmän johtamista. Kyseisen hallituksen esityksen mukaan johtajuutta ei tulisi perustaa puhtaasti henkilön muodolliseen asemaan, vaan pikemminkin tosiasialliseen toimintaan ryhmän hyväksi. Siten terroristiryhmän johtajana tulisi pitää vain sellaista henkilöä, jolla on ”todellinen valta määrätä järjestön toiminnasta”.⁷⁶ Näin ollen myös järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan määrittelyssä huomiota voidaan kiinnittää henkilön valtaan määrätä rikollisryhmän toiminnasta.

---

⁷⁴ Eldar 2012, s. 221–222.

⁷⁵ Palo 2010, s. 337.

⁷⁶ HE 188/2002 vp, s. 47–48.

3 Osallisuusopista

Suomen rikosoikeusjärjestelmä rakentuu ajatukselle yhdestä rikoksentekijästä.⁷⁷ Kun tosiasiaa useat rikokset kuitenkin tehdään yhteistyössä toisten kanssa, joudutaan tällöin määrittämään, miten eri henkilöiden välinen vastuu tulee hahmottaa. Sen arvioiminen, miten eri osallisten rikosoikeudellinen vastuu määrittyy, on rikosoikeudessa muodostunut osallisuusopin tehtäväksi.⁷⁸

Teoreettisesti eri henkilöiden vastuun arviointi voi perustua joko niin sanottuun yhtenäis- tai erillisvastuuseen. Tulee kuitenkin huomata, etteivät rikosoikeusjärjestelmät perustu puhtaasti joko yhtenäis- tai erillisvastuulle, vaan kyse on ikään kuin jatkumosta, jolle eri oikeusjärjestelmät asettuvat.⁷⁹ Siten kyse on siitä, että osallisuusopissa voidaan havaita enemmän joko yhtenäisvastuun tai erillisvastuun piirteitä. Yhtenäisvastuujärjestelmässä jokaista rikokseen osallistunutta henkilöä pidetään tekijänä, ja erot teko-osuuksien moitittavuudessa huomioidaan rangaistuksen mittaamisessa.⁸⁰ Sen sijaan erillisvastuujärjestelmässä keskenään eriarvoiset osallisuusmuodot tunnustetaan lain tasolla. Tällöin rikokseen osallistuneiden teko-osuuksien aste-erot johtavat eri osallisuusmuotojen soveltumiseen.⁸¹

Suomen osallisuusjärjestelmä rakentuu erillisvastuulle, jonka voidaan katsoa edustavan suppeaa tekijäkäsitettä. Suppean tekijäkäsitteen mukaan tekijävastuun syntyminen edellyttää rikoslain erityisen osan tunnusmerkistöjen täyttämistä.⁸² Näin ollen tunnusmerkistötekijöiden täyttämistä henkilökohtaisesti ja omakätisesti pidetään edellytyksenä tekijävastuun syntymiselle. Koska tällöin vastuun syntyminen on sidottu tunnusmerkistön täyttymiseen, vaaditaan muiden osallisuusmuotojen sisällyttämistä lakiin, jotta rikosoikeudellinen vastuu

---

⁷⁷ Tämä on havaittavissa rikostunnusmerkistöjen kirjoitusasusta, kuten rikoslain 21 luvun 1 §:n (21.4.1995/578) mukaisesta tapporikoksesta: ”Joka tappaa toisen, on tuomittava taposta”.

⁷⁸ Ks. Luoto 2018, s. 3.

⁷⁹ Ks. Vanhanen 2004, s. 86 ja Luoto 2018, s. 3.

⁸⁰ Luoto 2018, s. 3–4.

⁸¹ Luoto 2018, s. 5.

⁸² Vastakohtana suppealle tekijäkäsitteelle voidaan pitää laajaa tekijäkäsitettä, jonka mukaan tunnusmerkistön mukaisesti toimii jokainen, joka on kausaalisesti vaikuttanut tunnusmerkistön toteuttamiseen (Anttila 1958, s. 29–30).

kattaisi myös muita tilanteita.⁸³ Suomen rikoslaissa tällaisina osallisuusmuotoina pidetään välillistä tekemistä, rikoskumppanuutta, yllytystä sekä avunantoa. Näistä välillistä tekemistä ja rikoskumppanuutta pidetään tekijävastuun muotoina, kun taas yllytys ja avunanto muodostavat varsinaisen osallisuuden.⁸⁴

Kun Suomessa osallisuusjärjestelmä perustuu erillisvastuulle, on ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisen vuoksi kyettävä tunnistamaan ne kriteerit, joilla eri osallisuusmuodot erotetaan toisistaan.⁸⁵ Eri osallisuusmuotojen erottamiseksi oikeustieteessä on pyritty kehittämään erilaisia osallisuusteorioita, joissa rajanvedon tekemisessä painottuvat enemmän joko objektiiviset tai subjektiiviset seikat. Vaikka tutkielmassa ei ole tarkoituksena varsinaisesti tehdä rajanvetoa eri osallisuusmuotojen välillä, on teorioiden avaaminen silti nähdäkseni perusteltua. Tämä perustuu siihen, että esimerkiksi avunannon ja rikoskumppanuuden rajanvedossa on kyse käytännössä rikoskumppanuuden edellytysten täyttymisestä.⁸⁶ Näin ollen tällöin osallisuusteoriat oikeastaan osoittavat ne kriteerit, joiden käsillä ollessa rikoskumppanuusvastuu tulee kyseeseen.

Suomessa rikoskumppanuuden ja avunannon välistä rajanvetoa on lähtökohtaisesti hahmotettu objektiivisilla teorioilla. Kyseisissä teorioissa eri osallisuusmuotojen välinen rajanveto tehdään objektiivisten, ulkopuolelta havaittavissa olevien seikkojen perusteella.⁸⁷ Sen sijaan subjektiiviset osallisuusteoriat eivät ole saaneet kotimaisessa oikeustieteessä juurikaan kannatusta, koska kyseisissä teorioissa rajanveto eri osallisuusmuotojen välillä perustuu osallisen mieltämiselle ja tahdolle.⁸⁸ Kyseisenlaista rajanvetoteoriaa ei voida pitää asianmukaisena valtiossa, jossa rikosvastuu on kytkettävä konkreettisiin tekoihin ja

---

⁸³ Luoto 2018, s. 30–31.

⁸⁴ Luoto 2018, s. 5.

⁸⁵ Luoto 2018, s. 12. Toisaalta esimerkiksi Svenssonin mukaan etukäteisesti, abstraktilla tasolla, ei ole mahdollista määrittää niitä kriteerejä, joilla rajanveto konkreettisissa tapauksissa tehdään. Näin ollen on virhe yrittää ratkaista rajanvetokysymyksiä dogmaattisilla teorioilla, koska kyse on tulkintakysymyksistä (Svensson 2016, s. 127–128).

⁸⁶ Samansuuntaisesti Luoto 2018, s. 196.

⁸⁷ Luoto 2018, s. 199 ja 205 ja Repo 2004, s. 264.

⁸⁸ Ks. Luoto 2018, s. 199–200.

laiminlyönteihin, eikä esimerkiksi henkilön persoonallisuuteen, elämäntapaan tai asennoitumiseen.⁸⁹

Varsinaisena objektiivisten teorioiden ilmentymänä voidaan pitää muodollis-objektiivista teoriaa, joka toimi vallitsevana rajanvetoteoriana Suomessa aina 1970-luvulle saakka.⁹⁰

Muodollis-objektiivisessä teoriassa rajanveto perustuu täytäntöönpanotoimen käsitteeseen: osallisista niitä, jotka osallistuvat rikoksen täytäntöönpanotoimeen, on pidettävä tekijöinä. Sen sijaan osallisia, joiden menettely käsittää valmisteluluontoisia toimia, on pidettävä enintään avunantajina.⁹¹

Koska muodollis-objektiivisessä teoriassa rajanveto perustuu sisällöltään melko tyhjään täytäntöönpanotoimen käsitteeseen, ryhdyttiin 1970-luvulla rajanvetoa hahmottamaan aineellis-objektiivisellä teoriolla.⁹² Kyseisessä teoriassa rikoskumppanuuden edellytysten arvioinnissa korostuu täytäntöönpanotoimeen osallistumisen sijaan osallisen kokonaispanoksen merkitys.⁹³ Tällöin huomiota kiinnitetään osallisen osateon tosiasialliseen merkitykseen ja sen aineelliseen painoarvoon.⁹⁴ Tekijöinä pidetään niitä, joiden menettely on rikoksen kannalta ratkaisevan tärkeää, kun taas avunantajiksi katsotaan osallisista ne, joiden menettely vain myötävaikuttaa rikoksen tekemiseen.⁹⁵ Koska kyseisen teorian perusteella vastuu voidaan ulottaa yhteisymmärryksen rajoissa myös sellaiseen menettelyyn, josta osallinen ei itse henkilökohtaisesti vastaa, on kyse eräänlaisesta subjektiivisten ja objektiivisten teorioiden yhdistelmästä.⁹⁶

---

⁸⁹ Nuutila 1997, s. 67–68. Ks. myös Koskinen 1974, s. 69. Rikosvastuun kytkemisestä konkreettisiin tekoihin tai laiminlyönteihin ks. myös Cassese 2003, s. 136–137. Subjektiivisista teorioista ks. Vanhanen 2004, s. 28–32.

⁹⁰ Esimerkkeinä mainittakoon KKO 1932 II 259 ja KKO 1933 II 431.

⁹¹ Vanhanen 2004, s. 33–34. ja Luoto 2018, s. 205–206.

⁹² Luoto 2018, s. 212. Tulee huomata, ettei kyseisissä teorioissa ole kyse täysin vastakkaisista teorioista, vaan aineellis-objektiivinen teoria on pikemminkin jatkokehittynyt muodollis-objektiivisen teorian lähtökohdista. Ks. esimerkiksi Lahti 1989, s. 111–112.

⁹³ Luoto 2014, s. 52.

⁹⁴ Tapani 2008, s. 631.

⁹⁵ Backman 1990, s. 16. Samansuuntaisesti Vanhanen, jonka mukaan rikoskumppaneita ovat ne, jotka ovat vaikuttaneet rikoksen tekemiseen määrävällä tavalla (Vanhanen 2004, s. 42).

⁹⁶ Ks. Lahti 1989, s. 112.

4 Rikoksumppanuusvastuun objektiiviset edellytykset

4.1 Objektiiviset edellytykset oikeuskirjallisuudessa

Rikoslain 5 luvun 3 §:n mukaan, jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä. Rikoksumppanuussäännös mahdollistaa tekijävastuun soveltumisen niissä tilanteissa, joissa henkilön oma menettely ei täytä kaikkia rikoksen tunnusmerkistötekijöitä, vaan menettely on osa tekijöiden yhteistä tekokokonaisuutta.⁹⁷ Rikoksumppanuusvastuussa kyse onkin siitä, että jokainen osallinen suorittaa osan rikoksesta ja vasta näistä osista muodostuu kokonaisuus.⁹⁸ Käsitakseni mukaan rikoksumppanuusvastuun funktiona on siten vastuun ulottaminen sellaiseen tahoon, joka ei ole itse omakätisesti suorittanut kaikkia rikoksen tunnusmerkistötekijöitä, mutta joka on menettelyllään kuitenkin oleellisella tavalla vaarantanut muiden oikeushyviä ja uhannut niiden täysimääräistä toteutumista. Säännöksellä ei siten ole mitään yksittäistä perustuslaista johdettua suojeleobjektia, vaan kyse on kaikkien oikeushyvien suojelemisesta useamman henkilön suorittamilta oikeudenloukkauksilta.⁹⁹

Rikoksumppanuusvastuulta edellytetään siis sitä, että kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen. Rikoksen tekemisellä viitataan objektiivisessa suhteessa siihen, että rikoksumppani joko 1) suorittaa rikoksen täytäntöönpanotoimen, 2) osallistuu täytäntöönpanotoimen suorittamiseen tai 3) hänen teko-osuutensa on riittävän suuri yhteisessä rikossuunnitelmassa.¹⁰⁰ Nykyisin Suomessa sovellettava aineellis-objektiivinen teoria mahdollistaa rikoksumppanuusvastuun siten myös sellaisissa tilanteissa, joissa osallinen ei ole osallistunut täytäntöönpanotoimen suorittamiseen. Tällöin hänen osatekojensa tulee kuitenkin kokonaihasharkinnan perusteella näyttäytyä olennaisina ja kokonaisuuden kannalta merkityksellisinä. Ratkaisu osallisen menettelyn olennaisuudesta ja merkityksellisyydestä tulee tehdä tarkastelemalla koko tapahtumakokonaisuutta kaikkine yksityiskohtineen.¹⁰¹

---

⁹⁷ Luoto 2018, s. 193. Samansuuntaisesti Tapani 2008, s. 630.

⁹⁸ Nuutila 1997, s. 339 sekä Sjöstrand 2009, s. 213.

⁹⁹ Rikostunnusmerkistöjen tulee suojella jotakin oikeushyvää, jotta niitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Näin muun muassa Melander 2008, s. 331.

¹⁰⁰ Nuutila 1997, s. 339.

¹⁰¹ HE 44/2002 vp, s. 151–152. Näin ollen vastuun syntymiseksi jokaisen osallisen suorittama teko-osuus tulee kyetä näyttämään toteen. Tämä perustuu Suomessa vallitsevalle käsitykselle individuaalisesta

Objektiivisessa suhteessa jokseenkin ongelmalliselta vaikuttaa se, millainen menettely konkreettisessa tilanteessa riittää synnyttämään rikoskumppanuusvastuun, sillä rajanveto perustuu löyhään ja sisällöltään tyhjään kokonaisharkinnan kriteeriin. Saksalaisessa oikeustieteessä rikoskumppanuutta vastaavassa funktionaalisisessa teonherruudessa osatekojen olennaisuutta ja merkityksellisyyttä osoittaa se, että jokaisella rikoskumppanilla on korvaamaton funktio rikoksen toteuttamisessa. Korvaamattomuutta osoittaa sekä se, että jokainen rikoskumppani voi päättää rikoksen tekemisestä että se, että kukin rikoskumppani voi estää rikoksen toteutumisen jättämällä oman osatekonsa suorittamatta.¹⁰² Kyseiset edellytykset voivat toimia tulkintatukena kotimaisen rikoskumppanuuden soveltamisalan hahmottamisessa, sillä objektiivisten edellytysten sisältöä täsmentävät kriteerit ”olennainen” ja ”kokonaisuuden kannalta merkityksellinen” jäävät nykyisessä muodossaan jokseenkin sisällöttömiksi. Koska saksalaisessa teonherruusopissa rikoskumppanuusvastuun soveltamisala muodostuu kuitenkin kotimaista kapeammaksi,¹⁰³ ei rajanvetoa voida tehdä puhtaasti kyseisten edellytysten avulla.¹⁰⁴

Kotimaisessa rikosoikeustieteessä kokonaisharkintaa ohjaavien kriteerien merkityssisältöä on erityisesti pyrkinyt hahmottamaan Vanhanen, joka on laatinut rajanvetomallin¹⁰⁵ rikoskumppanuuden ja avunannon erottamiseksi käytännön ratkaisutoiminnassa. Vaikka tutkielmassa ei nimenomaisesti ole tarkoituksena keskittyä avunannon ja rikoskumppanuuden väliseen rajanvetoon, voidaan siinä kuitenkin hyödyntää rajanvetomallia, sillä lähtökohtaisesti avunannon ja rikoskumppanuuden välisessä rajanvedossa on kyse rikoskumppanuuden

---

tekorikosoikeudesta, jossa rikosvastuu perustuu aina yksittäisen henkilön suorittamaan tekoon (samansuuntaisesti Laitinen – Aromaa 1993, s. 59). Sen sijaan Wennbergin mukaan Ruotsin laajennetussa rikoskumppanuusvastuussa (utvidgat medgärningsmannaskap) vaikuttaa olevan kollektiivisen rikosvastuun piirteitä, sillä vastuu ei aina ole riippuvainen osallisen konkreettisesta osateosta kollektiivin sisällä (Wennberg 2003, s. 632). Nähdäkseni samansuuntaisesti on ollut myös kotimaisessa oikeuskäytännössä tapauksessa KKO 2009:43, jossa jäi varmuudella näyttämättä, miten C kuoli ja millä toimilla A ja B olivat konkreettisesti aiheuttaneet kuoleman. Ks. Pölönen, jonka mukaan tapauksessa oli epäselvää, kumpi oli aiheuttanut C:n pään alueen vammat (Pölönen, KKO:n ratkaisut kommentein 2009:I).

¹⁰² Luoto 2018, s. 239. Samansuuntaisesti Weigend 2011, s. 95.

¹⁰³ Koska funktionaalisisessa teonherruudessa jokaisen rikoskumppanin tulee osallistua rikoksen toteuttamiseen nimenomaisesti rikoksen täytäntöönpanovaiheessa (näin Luoto 2018, s. 239). Toisaalta näkemyksessä on jokseenkin eroavaisuuksia eri oikeustieteilijöiden kesken. Tästä Luoto 2018, s. 262 ja Vanhanen 2004, s. 82.

¹⁰⁴ Ks. Luoto 2018, s. 265.

¹⁰⁵ Kaavio rajanvetomallista Vanhanen 2004, s. 114. Vanhasen mukaan rajanvetomalli soveltuu varkaus- ja väkivaltarikoksiin. Luodon mukaan rajanvetomalli soveltuu kuitenkin avunannon ja rikoskumppanuuden väliseen rajanvetoon myös yleisellä tasolla (Luoto 2018, s. 289).

edellytysten täyttymisestä. Vaikka rajanvetomalli on siis tarkoitettu aputyökaluksi rajanvedon hahmottamiseksi, on nähdäkseni samalla kyse kuitenkin myös rikoskumppanuusvastuun edellytysten täyttymisestä.

Vanhasen rajanvetomalli on kolmiportainen. Ensimmäisellä portaalla kyse on täytäntöönpanotoimen suorittamisesta, toisella portaalla kokonaisharkinnasta ja kolmannella portaalla subjektiivisten edellytysten täyttymisestä. Koska tulen käsittelemään subjektiivisia edellytyksiä tutkielmassa erikseen, käsittelen tässä yhteydessä vain rajanvetomallin ensimmäistä ja toista porrasta, jotka koskevat objektiivisten edellytysten täyttymistä.

Rajanvetomallin ensimmäisellä portaalla arvioitavaksi tulee se, onko jokin osallisen osateoista katsottava rikoksen täytäntöönpanotoimeksi¹⁰⁶ tai loukkaako osallisen menettely välittömästi kriminalisoinnilla suojattavan oikeushyvän ydintä. Mikäli toinen edellytyksistä täyttyy, on kyse rikoksen tekemisestä. Mikäli taas kumpikaan edellytyksistä ei täyty, syntyy oletama avunantovastuusta, joka on kuitenkin kumottavissa rajanvetomallin toisella portaalla.¹⁰⁷

Vaikka rajanvetomallissa erotetaan täytäntöönpanotoimeen osallistuminen ja oikeushyvän ytimen loukkaaminen, on nähdäkseni kyse kuitenkin samasta asiasta, sillä Vanhasen mukaan täytäntöönpanotoimena on pidettävä juuri oikeushyvän ydintä loukkaavaa tekoa.¹⁰⁸

Toisella portaalla arvioitavaksi tulevat osallisen tekemät osateot kokonaisuudessaan. Kyse on normatiivisesta kokonaisarvioinnista, jossa osatekojen kokonaisuutta peilataan rikoksen tekoolosuhteisiin.¹⁰⁹ Jotta rikoskumppanuusvastuu voisi syntyä kokonaisarvioinnin perusteella, on osatekojen oltava olennaisia ja kokonaisuuden kannalta merkityksellisiä.¹¹⁰ Normatiivisen kokonaisarvioinnin tueksi Vanhanen on kehittänyt ”tikkataulun”, jossa eri osateot on sijoitettu eri saarekkeille niiden vaarallisuuden ja merkittävyyden perusteella.¹¹¹ Mitä

---

¹⁰⁶ Vanhanen 2004, s. 115. Vanhasen mukaan vaatimus täytäntöönpanotoimesta kattaisi periaatteellisesti sekä täytäntöönpanotoimen kokonaan suorittamisen että osallistumisen täytäntöönpanotoimeen, mutta hänen mukaansa tässä yhteydessä vaatimukseen on syytä suhtautua tiukemmin (Vanhanen 2004, s. 115 alaviite 360).

¹⁰⁷ Vanhanen 2004, s. 115.

¹⁰⁸ Vanhanen 2004, s. 95.

¹⁰⁹ Vanhanen 2004, s. 117.

¹¹⁰ HE 44/2002 vp, s. 152. Myös Luoto 2018, s. 289.

¹¹¹ Vanhanen 2004, s. 126–127. Vanhanen kuitenkin huomauttaa, että tikkataulu on tarkoitettu vain työkaluksi rikoskumppanuuden ja avunannon väliseen rajanvetoon, eikä se anna suoranaisesti vastausta rajanvedon ongelmaan (Vanhanen 2004, s. 127).

merkittävämmällä tavalla osateko loukkaa kriminalisoinnilla suojattavan oikeushyvän ydintä, sitä lähempänä tikkataulun keskustaa se on.

Koska Vanhasen teos kohdistuu varkaus- ja väkivaltarikoksiin, on tikkataulut laadittu näitä rikostyyppisiä silmällä pitäen. Koska tutkielmassani keskityn erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin, perehdyn seuraavaksi tarkemmin vain väkivaltarikoksia koskevaan tikkatauluun. Kyseisessä tikkataulussa keskellä sijaitsee rikoksen täytäntöönpanotoimen käsittävä menettely eli esimerkiksi lyöminen tai puukottaminen. Toisella sektorilla kuvattuja osatekoja ovat uhrista kiinni pitäminen ja uhrin houkutteleminen rikoksen tekopaikalle, kun taas kolmannelle sektorille sijoitettavia toimia ovat muun muassa vahdissa oleminen sekä sen estäminen, että ulkopuoliset puuttuisivat rikoksen tekemiseen. Viimeisellä eli neljännellä sektorilla mainitut osateot ovat jo suhteellisen kaukana täytäntöönpanotoimen suorittamisesta. Näitä tekoja ovat muun muassa läsnäolo rikosentekopaikalla, neuvojen antaminen sekä pakoauton kuljettaminen.¹¹²

Väkivaltarikoksissa Vanhanen edellyttää osateoilta läheisempiä liitoksia täytäntöönpanotoimeen, jotta menettelyn voitaisiin kokonaisarviointin perusteella katsoa synnyttävän rikoskumppanuusvastuun. Hänen mukaansa vastuu ei nimittäin voisi lähtökohtaisesti syntyä lainkaan tekijävastuuna, mikäli osallinen ei ole millään tavoin osallistunut täytäntöönpanotoimen suorittamiseen.¹¹³ Nähdäkseni Vanhanen ei siten tosiasiallisesti anna henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa tilaa kokonaisharkinnalle, vaan perustaa rikoskumppanuusvastuun muodollis-objektiiviseen teoriaan. Vanhanen perustaa näkemyksensä oikeushyväoppiin: jokaisella oikeushyvällä on ydin, johon kohdistuvaa loukkausta voidaan pitää rikoksen täytäntöönpanotoimena, ja rikoskumppanuusvastuu voi tulla kyseeseen vain silloin, kun kriminalisoinnilla suojattavaa oikeushyvää loukataan ytimeltään.¹¹⁴ Mikäli siis rikoskumppanuusvastuun aktualisoituminen edellyttää oikeushyvän ytimen loukkausta, ja mikäli oikeushyvän ytimen loukkaaminen viittaa täytäntöönpanotoimen suorittamiseen, vaikuttaisi siltä, että henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa tekijävastuu olisi nimenomaisesti sidottu täytäntöönpanotoimen käsitteeseen.

---

¹¹² Vanhanen 2004, s. 128.

¹¹³ Vanhanen 2004, s. 122 ja 124. Myös Luodon mukaan rikoskumppanuusvastuun syntyminen on useimmissa tapauksissa aiheellista sitoa täytäntöönpanotoimen suorittamiseen tai siihen osallistumiseen (Luoto 2018, s. 290).

¹¹⁴ Vanhanen 2004, s. 93.

Vanhasen näkemys muodostaa rikoskumppanuusvastuun soveltamisalan aineellis-objektiivista teoriaa kapeammaksi, sillä kyseinen teoria ei edellytä osallistumista rikoksen täytäntöönpanotoimeen. Sen sijaan aineellis-objektiivinen teoria mahdollistaa objektiivisten edellytysten täyttymisen hyvin monenlaisella menettelyllä, ja vastuun syntymiseksi riittävää voi olla täytäntöönpanotoimesta suhteellisen kaukanakin oleva menettely. Mielestäni vastuun sitominen täytäntöönpanotoimen suorittamiseen ei ole tarpeen, sillä tällöin rikoskumppanuusvastuun soveltamisala muodostuisi tarpeettoman kapeaksi, eikä se kykenisi vastaamaan siihen tarpeeseen, jota varten säännös on rikoslakiin sisällytetty. Myöskään esimerkiksi Palon mukaan rikoskumppanuusvastuun edellytyksenä ei ole osallistuminen rikoksen täytäntöönpanotoimen suorittamiseen. Hänen mukaansa osallisen panoksen rikoksen tekemisessä tulee kuitenkin olla sitä merkittävämpi, mitä vähemmän osallinen on osallistunut rikoksen täytäntöönpanotoimeen.¹¹⁵ Näkemys vaikuttaisi olevan linjassa tulkinnan kanssa, jonka mukaan vastuun arvioimiseen rikoskumppanuutena pitäisi suhtautua sitä pidättyväisemmin, mitä kauempana osallisen menettelyn katsotaan olevan rikoksen täytäntöönpanotoimesta.¹¹⁶

4.2 Objektiiviset edellytykset oikeuskäytännössä

Vaikka kokonaisharkinnan kriteerien merkityssisältöä on pyritty hahmottamaan oikeuskirjallisuudessa, on kriteerien tarkkaa sisältöä lähes mahdotonta määrittää etukäteisesti. Tästä johtuen käsitteiden ”olennainen” ja ”kokonaisuuden kannalta merkityksellinen” tarkempi määrittäminen onkin jäänyt keskeisiltä osin tuomioistuinten tehtäväksi. Kriteerien täyttymisen arvioinnissa tuomioistuimen tulee punnita yhteistä päämäärää varten suoritettujen osatekojen aineellista painoarvoa.¹¹⁷ Esimerkiksi korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 1974 II 82 vastaaja tuomittiin törkeästä varkaudesta tekijävastuuseen, kun hän oli hankkinut avaimen rakennuksen ulko-oveen, ollut mukana anastuksen suorittamisen suunnittelussa, kuljettanut muut osalliset rikospaikalle, odottanut heitä autossa, kuljettanut heidät pois rikospaikalta sekä saanut osan anastetuista varoista. Samoin tapauksessa KKO 1975 II 40

---

¹¹⁵ Palo 2010, s. 311.

¹¹⁶ Ks. Luoto 2018, s. 290. Esimerkiksi Tapanin mukaan aineellis-objektiiviseen teoriaan sisältyy riski siitä, että menettelyä pidetään kokonaisuuden kannalta riittävän merkityksellisenä huolimatta siitä, kuinka läheinen yhteys sillä on rikoksen teonkuvaukseen, kunhan se vain on riittävän tarpeellinen yhteisen suunnitelman toteuttamiseksi (Tapani 2008, s. 637).

¹¹⁷ Keskeiset rikokset/ Frände ja Wahlberg 2018, s. 585.

rikoskumppanuusvastuun syntymiseen riitti ryöstön suunnitteleminen yhdessä muiden osallisten kanssa, luvattomasti käyttöön otetun henkilöauton käyttäminen, muiden rikoskumppaneiden odottaminen nopean paon varmistamiseksi sekä osan saaminen rikoshyödystä.

Tapauksessa KKO 1983 II 4 oli puolestaan kyse siitä, että A, B ja C pyrkivät erehdyttämään apteekin toimihenkilöä kirjoittamaan puhelinreseptin. C:tä pidettiin A:n ja B:n rikoskumppanina väärän yksityisen asiakirjan valmistamisessa, kun C oli yhdessä A:n ja B:n kanssa suunnitellut teon, selvittänyt lääkärin nimen ja puhelinreseptiin merkittävän SV-numeron sekä antanut rahaa lääkkeen ostamiseen. Myös tapauksessa KKO 1995:119 B:n menettelyn katsottiin olevan rikoskumppanuusvastuun edellyttämällä tavalla kokonaisuuden kannalta merkittävää. Kyseisessä tapauksessa A sopi X:n pojan kanssa X:n surmaamisesta palkkiota vastaan. A lupasi B:lle osan palkkiosta, mikäli tämä osallistuisi surmaamiseen. A ja B kävivät yhdessä tutustumassa X:n asuinolosuhteisiin. Lisäksi he valmistivat patruunat surma-aseeseen ja katkaisivat X:n taloon johtaneen puhelinjohdon. Sillä aikaa, kun A kävi ampumassa X:n, B odotti A:ta autossa nopean paon varmistamiseksi. Tämän jälkeen B kuljetti A:n pois rikospaikalta ja auttoi rikosentekovälineiden hävittämisessä.

Edellä mainituissa tapauksissa rikoskumppanuusvastuu on perustunut siihen, että osallinen on suorittanut useita osatekoja, jotka yhdessä arvioituna ovat olleet merkittäviä ja olennaisia rikoksen toteutumisen näkökulmasta. Toisinaan myös vähäisempi myötävaikutus on kuitenkin riittänyt rikoskumppanuusvastuun syntymiseen. Näin on esimerkiksi korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 1988:42. Kyseisessä tapauksessa A ja B olivat suunnitelleet tilaavansa taksin, surmaavansa taksin kuljettajan sekä anastavansa auton ja kuljettajan rahat. A surmasi C:n ampumalla, kun taas B:n menettely käsitti auton kuljettamisen sekä rahojen anastamisen. B tuomittiin tekijänä C:n surmaamisesta, kun surmaaminen oli tehty A:n ja B:n yhteisen suunnitelman mukaisesti.

Tapauksessa KKO 1988:42 vastuu on ulotettu aineellis-objektiivisen teorian nojalla melko pitkälle, sillä B:n menettely on jäänyt oikeudellisesti suhteellisen kauaksi täytäntöönpanotoimen suorittamisesta eli tässä tapauksessa C:n surmaamisesta ampumalla. Tapauksessa suurta painoarvoa onkin annettu A:n ja B:n yhteiselle suunnitelmalle. Vaikka näkemykseni mukaan vastuu on perusteltua ulottaa myös sellaisiin tahoihin, jotka eivät ole suoranaisesti osallistuneet rikoksen täytäntöönpanotoimeen, on kuitenkin ongelmallista, mikäli arvioinnissa subjektiivisia seikkoja ikään kuin ylikorostetaan objektiivisten seikkojen

kustannuksella.¹¹⁸ Toisaalta esimerkiksi Tapanin, Tolvasen ja Hyttisen mukaan B:n menettely on ollut olennaista ja kokonaisuuden kannalta merkityksellistä, mistä johtuen heidän mukaansa on perusteltua, että B on tuomittu tapauksessa tekijävastuuseen.¹¹⁹

4.3 Objektiiviset edellytykset järjestäytyneissä rikollisryhmissä

Tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan menettely käsittää yksittäisiä rikoksia koskevien käskyjen ja neuvojen antamisen sekä ryhmän yleisen organisoinnin eli esimerkiksi ryhmän infrastruktuurin rakentamisen sekä päätöksenteon ryhmän jäsenistöstä, rakenteesta ja toimintatavasta. Organisoinnilla mahdollistetaan ryhmän kyky tehdä rikoksia laaja-alaisesti ja systemaattisesti ja vähennetään sen riskiä jäädä kiinni rikoksista.¹²⁰ Näin ollen juuri rikollisryhmän johtaminen saa aikaan rikollisryhmän aiheuttaman vaaran kehittymisen ja kasvamisen.¹²¹

Edellä esitetyn mukaisesti rikoskumppanuusvastuun syntyminen edellyttää objektiivisessa suhteessa osateoilta olennaisuutta sekä merkityksellisyyttä. Arvioin seuraavaksi, voidaanko järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan menettelyä pitää kokonaisuudessa kokonaisuuden kannalta olennaisena ja merkityksellisenä. Tarkastelen ensin rikollisryhmän toimintaedellytysten rakentamista siten, että tuleva rikollinen toiminta mahdollistetaan.¹²² Palo kuvastaa toimintaedellytysten rakentamista seuraavalla tavalla: ”Toimintaedellytysten rakentaminen muodostaa jatkuvasti käynnissä olevan toiminnon, jota voidaan kuvata jatkumona, jolle yksittäiset rikokset sijoittuvat yksittäisinä pistemäisinä tapahtumina”.¹²³ Vaikka toimintaedellytysten rakentaminen on siis välttämätöntä yksittäisten rikosten

---

¹¹⁸ Esimerkiksi Vanhasen ja Luodon mukaan toisen edellytyksen ylikorostumisella ei voida korvata toisen edellytyksen puuttumista, vaan jokaisen osallisen on täytettävä sekä subjektiiviset että objektiiviset edellytykset (Luoto 2018, s. 295 ja Vanhanen 2004, s. 116).

¹¹⁹ Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 516. Vrt. Nuutila, jonka mukaan tapauksessa on erkaannuttu arveluttavan kauaksi täytäntöönpanotoimen käsitteestä (Nuutila 1997, s. 358). Vastaavasti Vanhanen 2004, s. 48.

¹²⁰ Palo 2010, s. 239 ja 292. Myös tapauksen KKO 2021:74 mukaan ryhmän organisoitumisella pyritään rakentamaan ja ylläpitämään rikollisryhmän toimintaedellytyksiä siten, että rikosvastuuseen joutumisen riski jää mahdollisimman matalaksi.

¹²¹ Palo 2010, s. 292.

¹²² Tästä Eldar 2010, s. 187 ja Palo 2010, s. 297.

¹²³ Palo 2010, s. 297.

tekemistä varten, ei näillä toimenpiteillä ole vielä kovinkaan konkreettisia liityntöjä yksittäisiin rikoksiin.

Palon mukaan rikoskumppanuusvastuun kannalta riittävänä ei voidakaan pitää rikollisryhmän toimintaedellytysten rakentamista, mikäli toiminnalla ei ole konkreettista yhteyttä yksittäiseen rikokseen.¹²⁴ Mielestäni näkemys on perusteltu varsinkin henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa, joihin keskityn pääasiallisesti tutkielmassani.¹²⁵ Toimintaedellytysten rakentamisella ikään kuin luodaan tapahtumakehikko, jotta rikosten myöhempi tekeminen mahdollistuu. Tällöin toimenpiteet kohdistuvat pikemminkin tiettyyn rikostyyppiin tai tiettyihin rikostyypeihin, kuin yksittäiseen konkreettiseen rikokseen.¹²⁶ Kyse on siten tulevien rikosten valmistelusta, eikä tällaisilla valmisteluluontoisilla toimenpiteillä ole vielä riittävän konkreettista liityntää yksittäisiin rikoksiin.¹²⁷ Vaikka toimintaedellytysten rakentaminen onkin välttämätöntä rikollisryhmän systemaattisen ja laajamittaisen toiminnan kannalta, pelkästään kyseisenlaisen menettelyn riittäminen perustamaan rikoskumppanuusvastuun vaikuttaisi laillisuusperiaatteen ja vastaajan oikeusturvanäkökohtien kannalta problemaattiselta.¹²⁸ Vaikka Tapanin mukaan laillisuusperiaate ei edellytä sitä, että rikoslain säännöksiä tulkittaisiin suppeasti,¹²⁹ mentäisiin tämänkaltaisessa tulkinnassa nähdäkseni hyvin lähelle sanamuodon ulointa rajaa – mahdollisesti jopa sen yli.

---

¹²⁴ Palo 2010, s. 311. Ks. myös Luoto 2018, s. 296. Luodon mukaan suunnittelu- ja valmistelutoimet eivät riitä synnyttämään rikoskumppanuusvastuuta, ellei osallisen menettely käsitä myös määräysten antamista tai rikosentekopäätöksen tekemistä. Toisaalta Luoto kuitenkin mahdollistaa rikoskumppanuusvastuun myös suunnittelu- ja valmistelutoimien perusteella, mikäli menettely on kokonaisharkinnan perusteella riittävän merkityksellinen rikoksen tekemiselle. Nähdäkseni näkemykset ovat jokseenkin ristiriidassa keskenään.

¹²⁵ Tutkielmassa en sen sijaan ota kantaa siihen, riittääkö kyseisenlainen menettely synnyttämään rikoskumppanuusvastuun esimerkiksi huumausainerikoksissa, joissa täytäntöönpanotoimen voidaan katsoa käsittävän moninaisempia tekomomenteja. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2022:11 keskustelupalstan ylläpitotoimia pidettiin huumausaineen välittämisenä.

¹²⁶ Esimerkiksi Jareborgin mukaan myötävaikutuksen tulee kohdistua konkreettiseen tekoon tai laiminlyöntiin, eikä johonkin tekotyyppiin (Jareborg 2009, s. 403). Vrt. korkeimman oikeuden tapaus 2010:47, jossa Finreactor-verkon ylläpitäjiä pidettiin tekijöinä tekijänoikeusrikkomuksessa, vaikei heillä ollut konkreettista tietoa verkossa välitetyistä yksittäisistä teoksista.

¹²⁷ Vrt. kansainvälisen rikosoikeustuomioistuimen Katanga-tapaus, jossa katsottiin, että rikoskumppanuus edellyttää jokaiselta osalliselta olennaista myötävaikutusta rikoksen objektiiviseen tekemiseen, ja että tämä myötävaikutus voi myös ilmetä sellaisten mekanismien rakentamisena, jotka johtavat käskyjen noudattamiseen ja siten rikosten tekemiseen. Tästä Weigend 2011, s. 110.

¹²⁸ Esimerkiksi Vanhasen mukaan rikoskumppanuusvastuun soveltamisalan liiallinen laajentuminen on ongelmallista legaliteettiperiaatteen näkökulmasta (Vanhanen 2004, s. 51).

¹²⁹ Tapani 2006, s. 350.

Toisaalta järjestäytyneessä rikollisuudessa on kyse laajamittaisesta ja systemaattisesta toiminnasta, joka haastaa perinteiset osallisuusopilliset säännökset.¹³⁰ Johtajan menettelyllä tulevien rikosten tekeminen mahdollistetaan ja varmistetaan, ja näin ollen se korottaa merkittävästi rikollisryhmän rikostentekopotentiaalia. Koska kyse on hyvin poikkeavasta ilmiöstä verrattuna rikoslaissakin omaksuttuun lähtökohtaan, jossa kertaluontoisesti tehdään yksittäinen rikos, herää kysymys siitä, olisiko osallisuussääntöjäkin perusteltua tulkita laajalaisemmin. Tulisiko katsoa, että vaikka johtaja vain korottaisi menettelyllään ryhmän yleistä valmiutta tehdä rikoksia, olisi menettely sillä tavoin olennaista ja merkityksellistä, että se riittäisi synnyttämään rikoskumppanuusvastuun? Mielestäni vaikuttaisi ongelmalliselta, että johtaja tuomittaisiin esimerkiksi taposta rikoskumppanuuden perusteella tilanteessa, jossa hän on rekrytoinut ryhmään jäseniä, hankkinut rahoitusta sekä etukäteisesti toimillaan pyrkinyt vähentämään kiinnijäämisriskiä. Menettely jää näkemykseni mukaan objektiivisessa suhteessa liian kauaksi rikoksen varsinaisesta suorittamisesta, mikä puolestaan saattaisi johtaa rikoskumppanuusvastuun soveltamisalan hallitsemattomaan ja tarpeettomaan laajentumiseen avunantovastuun kustannuksella.¹³¹ Kun osallisuusoppi Suomessa perustuu erillisvastuuseen, tulee myös avunantovastuulle jättää itsenäistä merkitystä. Siten näkemykseni mukaan sellaisen menettelyn, joka objektiivisessa suhteessa viittaa pikemminkin avunantoon kuin rikoskumppanuuteen, ei tulisi pelkästään yhteisymmärryksen nojalla katsoa synnyttävän rikoskumppanuusvastuuta. Tämä saattaisi johtaa ennakoimattomiin lopputuloksiin, mitä ei voida pitää perusteltuna vastaajien yhdenvertaisuuden ja oikeusturvanäkökohtien kannalta.¹³²

Tilanne saattaa kuitenkin hahmottua toisin, mikäli organisointitoimenpiteillä on konkreettisempia liityntöjä yksittäisiin rikoksiin. Mikäli organisointitoimenpiteiksi hahmotetaan esimerkiksi aseiden hankkiminen tulevien henkirikosten suorittamiseksi, alkaa menettely olemaan objektiivisessa suhteessa olennaisempaa ja merkityksellisempää yksittäisen rikoksen näkökulmasta kuin yleisluontoisten organisointitoimenpiteiden

---

¹³⁰ Ks. Eldar 2012, s. 219, Weigend 2011, s. 101 ja Lahti 1981, s. 38. Eldarin mukaan osallisuussäännökset soveltuvat tilanteisiin, jossa rikoksia tehdään satunnaisesti ja ad hoc -tyyppisesti.

¹³¹ Myös Tapani näkee aineellis-objektiivisessa teoriassa vaaran rikoskumppanuuden soveltamisalan liiallisesta laajentumisesta (Tapani 2008, s. 637).

¹³² Lahden mukaan on haasteellista kriminalisoida taustahenkilöiden vastuu ilman ristiriitaa laillisuusperiaatteen tausta-arvojen kanssa (Lahti 1981, s. 38). Myös muun muassa Matikkalan mukaan löyhä suhtautuminen yleisiin oppeihin voi olla erityisen haitallista oikeusturvan kannalta, ja tästä syystä laillisuusperiaatteen tulee soveltua normaalisti myös yleisiin oppeihin (Matikkala 2005, s. 21). Toisaalta Tapanin mukaan laillisuusperiaate ei vaadi sitä, että rikoslain säännöksiä tulkittaisiin suppeasti vaan sitä, ettei sanamuodon ulointa rajaa ylitetä (Tapani 2006, s. 350).

suorittaminen. Esimerkiksi Palon näkemysten mukaan objektiivisten edellytysten raja asettuu suhteellisen matalalle, sillä hänen mukaansa riittävää on jonkinlainen osallistuminen, kuten valmistelutyypiset toimenpiteet, joilla on jokin yhteys yksittäiseen rikokseen.¹³³ On kuitenkin haastavaa määrittää tarkkoja kriteerejä sille, kuinka suurta liitääntä yksittäiseen rikokseen edellytetään. Rajatapauksissa ratkaisu siitä, onko kyse rikoskumppanuusvastuusta, saatetaan joutua tekemään pikemminkin subjektiivisten kuin objektiivisten edellytysten puolella.

Kun johtajan osateoiksi puolestaan katsotaan yksittäisiä rikoksia koskevien käskyjen antaminen, on menettelyllä huomattavasti konkreettisempia yhteyksiä yksittäisiin rikoksiin. Siten esimerkiksi Palon näkemysten perusteella vaikuttaisi mahdolliselta, että rikollisryhmän organisoiminen yhdessä yksittäisiä rikoksia koskevien käskyjen ja ohjeiden antamisen kanssa voisi riittää synnyttämään rikoskumppanuusvastuun.¹³⁴ Sen sijaan Vanhasen näkemysten valossa vastuun syntyminen rikoskumppanuusvastuuna vaikuttaa ongelmallisemmalta, sillä erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa Vanhanen näyttäisi edellyttävän rikoskumppanin menettelyllä olevan hyvin läheisiä liitoksia rikoksen täytäntöönpanotoimeen.¹³⁵ Kun tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa rikollisryhmän johtajan menettelyssä on kyse pikemminkin valmisteluluontoisista toimista, jotka jäävät melko kauaksi rikoksen täytäntöönpanotoimesta, vaikuttaisi Vanhasen näkemysten perusteella johtajan vastuun hahmottaminen rikoskumppanuusvastuuna ongelmalliselta.

Toisaalta Vanhasen mukaan eri rikostyypeissä rikoskumppanuusvastuun ala hahmottuu eri tavalla.¹³⁶ Vaikka järjestäytyneen rikollisryhmän puitteissa tehdyissä henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa ei ole kyse varsinaisesti eri rikostyypeistä, tulisiko perinteisestä rikollisuudesta poikkeava konteksti ottaa kuitenkin huomioon vastuuta arvioitaessa?¹³⁷

---

¹³³ Palo 2010, s. 310–311. Myös Luodon mukaan aineellis-objektiivisen teorian johdosta yhä vähäisempi osallistuminen rikoksen täytäntöönpanotoimeen riittää täyttämään rikoskumppanuusvastuun objektiivisen puolen, mikäli osallisen rooli on kokonaisvaltaisesti arvioituna merkittävä (Luoto 2014, s. 47).

¹³⁴ Ks. Palo 2010, s. 313. Ks. myös Luoto 2018, s. 296. Toisaalta esimerkiksi Fränden mukaan rikoskumppanuus voi tulla kyseeseen silloin, kun yllyttäjä ryhtyy johonkin rikossuunnitelmaan kuuluvaan konkreettiseen toimenpiteeseen (Frände 2012, s. 261). Näkemyksen perusteella vaikuttaisi siltä, että pelkissä käskyjen antamisessa ei voisi olla kyse rikoskumppanuudesta, vaan nimenomaan yllytyksestä.

¹³⁵ Vanhanen 2004, s. 93–95.

¹³⁶ Vanhanen 2004, s. 96.

¹³⁷ Nähdäkseni tämä on perusteltua, sillä Vanhasen mukaan tekomenttien painoarvon määrittelyssä on otettava huomioon teko-olosuhteet ja muut relevantit erityispiirteet (Vanhanen 2004, s. 127).

Johtajan menettelyllä on erittäin suuri merkitys rikoksen tekemisessä, sillä ilman johtajan menettelyä rikosta ei todennäköisesti tehtäisi ollenkaan.¹³⁸ Lisäksi menettelyn olennaisuutta lisää se, että johtaja voi lähtökohtaisesti luottaa siihen, että rikokset tullaan suorittamaan hänen käskyjensä mukaisesti. Kun tätä näkemystä verrataan Vanhasen tikkataulun eri sektoreille sijoitettuihin osatekoihin, huomataan, että menettely asettuu vaarallisuutensa vuoksi melko lähelle täytäntöönpanotoimea, vaikka ajallisesti se sijoittuukin valmisteluvaiheeseen. Nähdäkseni johtajan menettely on nimittäin huomattavasti vaarallisempaa ja merkittävämpää oikeushyvän loukkaamisen kannalta kuin esimerkiksi vahdissa oleminen sekä tekovälineiden hankkiminen. Koska johtaja tekee päätöksen yksittäisten rikosten suorittamisesta, eikä hierarkiassa alempana olevilla ole lähtökohtaisesti mahdollisuutta kieltäytyä noudattamasta johtajan käskyjä, voisi väittää, että johtajan osateko on oikeushyvän loukkaamisen näkökulmasta jopa lähes yhtä vaarallinen kuin täytäntöönpanotoimen suorittaminen.¹³⁹ Näin ollen kriminaalipoliittisista syistä ja oikeushyvien tehokkaan suojelun kannalta vastuun ulottaminen myös johtajan menettelyyn vaikuttaa perustellulta ratkaisulta.¹⁴⁰

Myös Suomessa vallitsevana osallisuusteorian pidetyn aineellis-objektiivisen teorian perusteella edellä esitetty näkemys vaikuttaisi perustellulta, sillä kyseisen teorian mukaan objektiivisten edellytysten täyttymiseen riittää se, että osateot ovat olennaisia ja kokonaisuuden kannalta merkityksellisiä.¹⁴¹ Näin ollen Vanhasen näkemys osateon liittynästä täytäntöönpanotoimeen ei vallitsevan oikeuskäsityksen perusteella vaikuta välttämättömältä rikoskumppanuusvastuun näkökulmasta. Voisi pikemminkin sanoa, että oikeuskäytännössä suunta on ollut Vanhasen näkemyksiin nähden lähes päinvastainen, sillä täytäntöönpanotoimesta suhteellisen kauaksi jäävät toimet ovat riittäneet synnyttämään

---

¹³⁸ Ks. Luoto 2018, s. 292. Luodon mukaan rikoksen toteutuminen riippuu olennaisimmin rikollisryhmän johtajasta.

¹³⁹ Myös Palo näyttäisi asettavan johtajan ja ryhmän muiden jäsenten osateot samalle tasolle, sillä hänen mukaansa johtajan menettelyä on pidettävä vähintään yhtä moitittavana ja vaarallisena kuin muidenkin jäsenten (Palo 2010, s. 334). Tällöin vastuun arvioimisessa otettaisiin huomioon se erityinen konteksti, johon yksittäinen osateko liittyy.

¹⁴⁰ Ks. Luoto 2018, s. 292. Esimerkiksi Korkka-Knutsin, Heleniuksen ja Fränden mukaan oikeushyviä tulee suojella niin tehokkaasti kuin oikeusturvanäkökohdat vain sallivat (Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 332).

¹⁴¹ HE 44/2002 vp, s. 152.

rikoskumppanuusvastuun.¹⁴² Kriteereitä ”olennainen” ja ”kokonaisuuden kannalta merkityksellinen” on siten tilanteen olosuhteista riippuen saatettu tulkita hyvinkin lavasti ja rikoskumppanuusvastuu on saattanut syntyä ilman minkäänlaista osallistumista rikoksen täytäntöönpanotoimeen.¹⁴³

Mikäli tulkitaan, että johtajan menettely riittää synnyttämään rikoskumppanuusvastuun, otetaan tulkinnassa huomioon se oikeudellinen intressi, jota suojaamaan rikossäännös on säädetty. Käsitykseni mukaan rikoskumppanuuden oikeudellisena intressinä on vastuun ulottaminen sellaiseen tahoon, joka ei ole itse omakätisesti suorittanut kaikkia rikoksen tunnusmerkkejä, mutta joka on menettelyllään kuitenkin vaarantanut muiden oikeushyvien toteutumista olennaisella tavalla. Tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa rikollisryhmän johtaja uhkaa menettelyllään merkittäväällä tavalla muiden oikeushyvien toteutumista, vaikkei hän sinänsä omakätisesti suoraan oikeushyviä loukkaakaan. Siten myös säännöksen tavoitteet huomioon ottaen vastuun ulottaminen johtajan menettelyyn vaikuttaisi perustellulta.

Myös saksalaisen teonherruusopin nojalla johtajan pitäminen ryhmän muiden jäsenten rikoskumppanina vaikuttaa perustellulta.¹⁴⁴ Kyseisen opin mukaan rikoskumppaneita ovat ne, joilla on korvaamaton funktio rikoksen toteuttamisessa. Osallista pidetään korvaamattomana, mikäli hän voi yhdessä muiden kanssa päättää rikoksen tekemisestä sekä estää rikoksen tekemisen jättämällä oman osatekonsa suorittamatta.¹⁴⁵ Mikäli oppia sovelletaan tutkimusaiheen mukaiseen tilanteeseen, havaitaan että järjestäytyneen rikollisryhmän johtaja täyttää lähtökohtaisesti kummatkin edellytykset. Johtaja voi ensinnäkin päättää rikoksen tekemisestä, sillä lähtökohtaisesti hierarkkisesti järjestäytyneessä rikollisryhmässä vain

---

¹⁴² Näin esimerkiksi KKO 1988:42 ja 1995:119. Esimerkiksi Lahden mukaan tapaus 1988:42 ei ole linjassa aineellis-objektiivisen teorian kanssa, koska myös kyseinen teoria edellyttää yhteistoimintaa (Lahti 1989, s. 114).

¹⁴³ Esimerkiksi KKO 1988:42 ja KKO 1995:119. Vrt. Etelä-Karjalan kärjäoikeuden tapaus 26.10.2018 R 18/1257, jossa C:n katsottiin syyllistyneen avunantoon vaaran aiheuttamiseen, koska hän ei ollut osallistunut rikoksen täytäntöönpanotoimeen. Sen sijaan hovioikeudessa (I-SHO 10.05.2019 R 18/1240) menettelyssä ei katsottu olevan kyse edes avunannosta.

¹⁴⁴ Toisaalta tulee huomata, että funktionaalisen teonherruuden soveltamisala on huomattavasti rikoskumppanuuden soveltamisalaa kapeampi. Koska funktionaalissa teonherruudessa edellytyksenä on, että osateko suoritetaan täytäntöönpanovaiheessa (Luoto 2018, s. 239), ei tutkimusaiheen mukainen tilanne voisi tulla lainkaan arvioitavaksi funktionaalisen teonherruutena. Näin ollen kyseisen teorian pohjalta ei voida tehdä liian pitkälle meneviä tulkintoja myöskään kotimaisen rikoskumppanuusvastuun edellytysten arvioinnissa. Näin myös Luoto 2018, s. 265.

¹⁴⁵ Luoto 2018, s. 239.

johtajalla on valta päättää rikosten suorittamisesta.¹⁴⁶ Mikäli johtaja taas jättää oman osatekonsa suorittamatta, eli ei anna muille ryhmän jäsenille käskyjä rikosten tekemisestä, on todennäköistä, että rikoksia ei myöskään suoriteta. Tämä perustuu ryhmän tiukkoihin rakenteisiin sekä ryhmässä ylempänä oleviin kohdistuvaan kuuliaisuuteen. On todennäköistä, etteivät hierarkiassa alempana olevat uskalla suorittaa varsinkaan henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia ilman johtajan käskyä kurinpidollisten seurausten pelossa.

Siten oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden valossa rikollisryhmän johtajan menettelyn arvioiminen rikoskumppanuutena vaikuttaa mahdolliselta. On kuitenkin tarpeen tarkastella joitakin tutkimusaiheen mukaiseen tilanteeseen liittyviä erityispiirteitä, jotka voivat vaikuttaa johtajan vastuun arviointiin.¹⁴⁷ Ensinnäkin usein rikoskumppanuusvastuun ulottamista myös täytäntöönpanotoimen suorittamiseen osallistumattomiin tahoihin saatetaan perustella työnjaollisilla seikoilla.¹⁴⁸ Tällöin myös muu kuin rikoksen välittömään täytäntöönpanotoimeen osallistunut voidaan katsoa rikoskumppaniksi, mikäli rikossuunnitelma edellyttää työnjakoa ja osallisen panos on riittävän merkittävä.¹⁴⁹ Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa A ja B sopivat yhdessä C:n tappamisesta. A hankkii aseensa ja on läsnä rikosentekopaikalla, kun taas B ampuu A:n hankkimalla aseella C:n. Kyseisessä tilanteessa on liki mahdotonta, että kumpikin osallistuisi rikoksen täytäntöönpanotoimen suorittamiseen. Tilanteessa täytäntöönpanotoimen suorittajaksi valikoitunut taho on saattanut olla täysin sattumanvaraista, mikä puoltaa rikoskumppanuusvastuun ulottamista molempiin osallisiin. Järjestäytyneissä rikollisryhmissä tilanne on kuitenkin hyvin toisenlainen. Kyse ei ole nimittäin siitä, etteivät kaikki osalliset voi suorittaa rikoksen täytäntöönpanotoimintaa, vaan siitä, että johtaja jättäytyy tietoisesti taka-alalle, jotta kiinnijäämisriski pienenesi ja rikosoikeudellinen vastuu jäisi hierarkiassa alempina olevien kannettavaksi.¹⁵⁰ Siten työnjako

---

¹⁴⁶ Samansuuntaisesti Palo 2010, s. 323.

¹⁴⁷ Olisi myös mielenkiintoista nähdä, miten oikeuskäytännössä ominaispiirteet vaikuttaisivat vastuun arvioimiseen. Tähän olisi mielestäni ollut oiva tilaisuus tapauksessa HHO 31.1.2018 R 17/1289, jossa C oli lähettänyt A:n ja B:n anastamaan perämoottoreita Suomesta, minkä jälkeen C oli myynyt perämoottorit eteenpäin. Tapauksessa kuitenkin todettiin vain, että C on yhteisymmärryksessä muiden vastaajien kanssa osallistunut tekijänä anastusrikoksiin arvioimatta esimerkiksi osatekojen olennaisuutta tai merkityksellisyyttä.

¹⁴⁸ Esimerkiksi Wennbergin mukaan rikoskumppanuusvastuu edellyttää sitä, että on ollut sattumanvaraista, kuka osallisista on suorittanut mitään (Wennberg 2003, s. 617).

¹⁴⁹ Lahti 1989, s. 112 ja Matikkala 2000, s. 99. Esimerkiksi tapauksessa KKO 1995:119 merkitystä annettiin tarkoituksenmukaiselle tehtävien jaolle. Myös hallituksen esityksessä HE 44/2002 vp edellytetään työnjaon mukaisen osuuden olennaisuutta ja merkityksellisyyttä (HE 44/2002 vp, s. 152).

¹⁵⁰ Ks. Harding 2013, s. 247.

perustuu puhtaasti osallisten erilaiseen asemaan rikollisryhmässä ja johtajan käskyvaltaan. Mikäli siis kokonaisuarkinnassa merkitystä tulisi antaa työnjaollisiin näkökulmiin, heikentäisi tämä mahdollisesti mahdollisuutta soveltaa rikoskumppanuusvastuuta tilanteeseen.¹⁵¹

Toinen huomiota kaipaava seikka on se, tuleeko osatekojen olla rikoksen toteutumisen kannalta samanarvoisia vai onko riittävää, että jokainen teko yksittäin arvioituna on rikoksen toteutumisen kannalta olennainen ja merkittävä.¹⁵² Henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa edellytys osatekojen samanarvoisuudesta vaikuttaisi ongelmalliselta, sillä mielestäni varsinaisessa täytäntöönpanotoimessa on kyse niin moitittavasta menettelystä, ettei muita toimia voida lähtökohtaisesti pitää samanarvoisina. Nähdäkseni edellytykseksi ei voidakaan asettaa sitä, että teot olisivat toisiinsa nähden samanarvoisia, vaan olennaisuutta tulee arvioida rikoksen toteutumisen näkökulmasta. Esimerkiksi puukon antamista ja vahdissa olemista voidaan tuskin pitää samanarvoisena kuin henkilön puukottamista, mutta osateot näyttävät kuitenkin puukottamisen kannalta olennaisilta ja merkityksellisiltä. Samoin itsenäisinä tekoina arvioituna vaikuttaisi siltä, ettei käskyjen antaminen ja toisen surmaaminen voisi olla samalla tasolla. Kun kuitenkin tutkielman tapahtumakehikko otetaan huomioon, huomataan, että rikoksen toteutumisen kannalta kyseisiä osatekoja voidaan pitää lähes yhtä vaarallisina.¹⁵³

Tähän liittyy myös olennaisella tavalla se, että tyypillisesti rikoskumppanuudessa on kyse tasavertaisten osallisten horisontaalisista suhteista.¹⁵⁴ Tähän viittaisi jo osallisuusmuodon nimi, *rikoskumppanuus*.¹⁵⁵ Kun rikollisryhmän johtaja on hierarkiassa muiden jäsenten yläpuolella ja hallitsee rikosten tapahtumainkulkua, voidaanko häntä pitää tasavertaisena verrattuna ryhmän jäseniin, joilla ei lähtökohtaisesti ole mahdollisuutta ilmaista

---

¹⁵¹ Myös Luodon mukaan osallisten välillä ei tällöin vallitse työnjakoa, jota voidaan pitää rikoskumppanuuden ominaispiirteenä (Luoto 2018, s. 243).

¹⁵² Esimerkiksi Vanhanen näyttäisi edellyttävän, että eri osalliset olisivat tasavertaisia keskenään ja että osallisten teko-osuudet olisivat toisiinsa rinnastettavissa (Vanhanen 2004, s. 134–135).

¹⁵³ Myös Palon mukaan johtajan menettelyä on pidettävä vähintään yhtä moitittavana ja vaarallisena kuin muidenkin jäsenten (Palo 2010, s. 334).

¹⁵⁴ Luoto 2018, s. 243. Myös esimerkiksi Vanhasen mukaan vaikuttaa siltä, että rikoskumppanin tulisi pitää kanssarikoskumppaneita tasavertaisina rikoshankkeen toteuttajina (Vanhanen 2004, s. 21).

¹⁵⁵ Esimerkiksi Eldarin mukaan järjestäytyneissä rikollisryhmissä johtajaa ei voida pitää muiden jäsenten rikoskumppanina, koska suhteessa ei ole kyse kumppanuudesta (Eldar 2012, s. 208). Myöskään Wennbergin mukaan kyse ei vaikuttaisi olevan rikoskumppanuudesta silloin, kun yksi osallinen saa muut toimimaan mielensä mukaisesti (Wennberg 2003, s. 631).

suhtautumistaan rikosten suorittamiseen?¹⁵⁶ Vaatimus osallisten välisestä tasavertaisuudesta aiheuttaakin haasteita tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa, sillä on ongelmallista, miten pikemminkin vertikaalisesti jäsentyneet suhteet sopivat horisontaalisesti hahmottuvaan vastuunooton.¹⁵⁷

Tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa erityispiirteenä havaittavissa on myös se, ettei käskyjen ja ohjeiden antamisen osalta johtajan menettely käsitä varsinaista fyysistä toimintaa rikoksen hyväksi. Sen sijaan kyse on pikemminkin verbaalisesta myötävaikuttamisesta rikokseen. Riittääkö kyseisenlainen verbaalinen myötävaikuttaminen rikoskumppanuusvastuun syntymiseen, vai viittaako hallituksen esityksen sanamuoto ”objektiivisessa suhteessa edellytetään jonkinlaista osallistumista itse rikoksen toteuttamiseen”¹⁵⁸ osallistumiseen nimenomaisesti fyysiseen rikoksen tekemiseen? Esitettyyn kysymykseen linkittyy keskeisesti myös se seikka, ettei johtaja tyypillisesti ole itse rikosentekopaikalla. Kyseiset seikat saattavat heikentää olettaa rikoskumppanuusvastuusta ja samalla vahvistaa olettaa avunantovastuusta.¹⁵⁹

Samalla tavalla tulkinnanvaraiselta tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa vaikuttaa näkemys, jonka mukaan objektiivisissa vaatimuksissa kyse on siitä, että jokainen osallinen suorittaa oman osatekonsa ja vasta näistä osista muodostuu kokonaisuus.¹⁶⁰ Voidaanko rikollisryhmän johtajan menettely lukea osateoksi, joka yhdessä täytäntöönpanotoimen suorittavan osallisen kanssa muodostaa rikoskokonaisuuden? Vai onko pelkästään täytäntöönpanotoimen suorittavan osallisen menettelyssä kyse rikoskokonaisuuden suorittamisesta? Sinänsä vasta muiden osallisten kuin johtajan menettely muodostaa rikoskokonaisuuden. Mutta kuten edellä todettiin, on hyvin todennäköistä, että rikosta ei tapahtuisi lainkaan ilman johtajan

---

¹⁵⁶ Luodon mukaan on haastavaa puhua tasa-arvoisuudesta silloin, kun hierarkiassa ylempänä oleva antaa käskyjä rikosten tekemiseksi (Luoto 2018, s. 269).

¹⁵⁷ Tästä Luoto 2018, s. 269.

¹⁵⁸ HE 44/2002 vp, s. 152.

¹⁵⁹ Esimerkiksi Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 338 mukaan vaikuttaisi siltä, että rikoskumppanuusvastuu edellyttäisi nimenomaisesti osallisen läsnäoloa rikosentekopaikalla. Pelkkä paikallaolokaan ei kuitenkaan riitä, vaan lisäksi edellytetään myös muuta myötävaikutusta. Samansuuntaisesti Vanhanen 2004, s. 125. Vanhasen mukaan joissakin tilanteissa psyykinen myötävaikutus rikosentekopaikalla yhdistettynä valmisteluluontoisiin toimiin voi riittää rikoskumppanuusvastuuseen. Tällöinkin edellytetään lisäksi erityisiä syitä.

¹⁶⁰ Näkemys Nuutilan esittämä (Nuutila 1997, s. 339). Myös Sjöstrandin mukaan rikoskumppanuudessa edellytyksenä on, että se, mitä osalliset yhdessä tekevät, saa aikaan tunnusmerkistön täyttymisen (Sjöstrand 2009, s. 213).

myötävaikutusta. Näin ollen vaikuttaa selvältä, että vasta johtajan ja rikoksen välittömästi tehneiden osallisten teko-osuuksista muodostuu kokonaisuus. Tätä tukee myös Melanderin näkemys, jonka mukaan tekijävastuu tulee kyseeseen silloin, kun rikosta ei olisi tapahtunut, jos osallisen teko-osuus olisi poistettu tapahtumaketjusta.¹⁶¹ Näin on järjestäytyneissä rikollisryhmissä, jossa toimintaa ei lopeta yksittäisten suoritusasteen henkilöiden teko-osuuksien poistaminen tapahtumaketjusta, vaan nimenomaisesti johtajan toimintaan puuttuminen.¹⁶² Siten koska rikosta ei olisi mitään todennäköisimmin lainkaan tapahtunut ilman johtajan menettelyä,¹⁶³ on selvää, että johtajan menettely on ollut rikoksen toteutumisen kannalta olennaista ja merkityksellistä.

Erityisenä haasteena rikoskumppanuusvastuun soveltumisessa voidaan lisäksi mainita se, että rikollisryhmissä on kyse erityisestä kollektiivista, joka on perustettu systemaattista rikosten tekemistä varten. Osallisuusopillisena erityispiirteinä Palo tuokin esille sen seikan, että järjestäytyneissä rikollisryhmissä rikosvastuun subjektiiviset ja objektiiviset edellytykset saattavat hajautua useammille eri henkilöille.¹⁶⁴ Näin voidaan katsoa olevan myös johtajan kohdalla, sillä johtajan subjektiiviset edellytykset ovat muita jäseniä korostuneemmat, kun taas muut jäsenet kantavat suuremman vastuun objektiivisten edellytysten toteuttamisessa. Tämä saattaa tuottaa ongelmia rikosvastuun toteuttamisessa, sillä Suomessa vallitsevana periaatteena rikosoikeudessa on edelleen yksilöllisen rikosvastuun, eikä kollektiivisen rikosvastuun periaate.¹⁶⁵ Myös rikoskumppanuuden edellytysten täyttymisen kannalta tämä vaikuttaa jokseenkin ongelmalliselta, sillä jokaisen rikoskumppanin tulisi täyttää sekä

---

¹⁶¹ Melander 2016, 9.5 Avunanto. Toisaalta on huomattava, että Melanderin näkemys muodostaa rikoskumppanuuden soveltamisalan jokseenkin suppeaksi. Lisäksi jälkikäteisesti on liki mahdotonta arvioida, mitä olisi tapahtunut, jos jokin osateko olisi poistettu tapahtumaketjusta.

¹⁶² Ks. Palo 2010, s. 292.

¹⁶³ Toisaalta lähtökohtaisesti jälkikäteisarvioinnissa on haastavaa ellei jopa mahdotonta näyttää, ettei rikosta olisi tapahtunut ilman tiettyä osatekoa. Kuitenkin tutkielman tapahtumakehikön ominaispiirteiden vuoksi johtajan osalta näin voidaan lähtökohtaisesti sanoa.

¹⁶⁴ Palo 2010, s. 298.

¹⁶⁵ Näin esimerkiksi LaVM 24/2002 vp, jossa todetaan, että kotimaisessa rikosoikeudessa rikosentekijä on aina luonnollinen henkilö (LaVM 24/2002 vp, s. 4).

subjektiiviset että objektiiviset edellytykset, eikä esimerkiksi toisen edellytyksen puuttumisella voida korvata toisen edellytyksen ylikorostumista.¹⁶⁶

Edellä esitetyn perusteella tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa johtajan menettely näyttäytyy kuitenkin objektiivisessa suhteessa kokonaisuuden kannalta olennaisena ja merkityksellisenä, joten kyse ei ole siitä, että vastuu perustettaisiin puhtaasti subjektiivisiin seikkoihin ilman, että johtajan voidaan katsoa osallistuneen itse tekoon. Koska tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa ei näin ollen ole kyse siitä, että johtaja täyttäisi yksin subjektiiviset edellytykset ja ryhmän muut jäsenet vastaisivat objektiivisten edellytysten täyttymisestä, ei tilanteessa vaarana ole siirtyminen tekorikosoikeudesta tekijärikosoikeuteen. Tilanne olisi kuitenkin mahdollisesti toinen, mikäli johtajan menettelyksi katsottaisiin vain rikollisryhmän organisointi ja infrastruktuurin rakentaminen ja vastuu ulotettaisiin johtajaan tämän henkilöön liittyvien seikkojen vuoksi. Nähdäkseni tätä ei voitaisi pitää perusteltuna rikosoikeusjärjestelmässä, jossa vastuu tulee kytkeä konkreettisiin tekoihin tai laiminlyönteihin.¹⁶⁷

Lopuksi on tarpeen vielä kysyä, mitä seurauksia sillä mahdollisesti olisi, mikäli rikollisryhmän johtajan menettelyn katsottaisiin synnyttävän rikoskumppanuusvastuun.¹⁶⁸ Johtaisiko käskyjen antaminen tällöin kaikissa tilanteissa vastuun syntymiseen rikoskumppanuusvastuuna, vai olisiko tämä mahdollista vain hierarkkisesti rakentuneissa järjestäytyneissä rikollisryhmissä tai muissa vastaavanlaisissa organisaatioissa? Nähdäkseni tilanteessa, jossa kollektiiviset seikat ja tiukka organisaatorakenne eivät ole yhtä vahvasti läsnä, olisi tilanteeseen sovellettava yllytysvastuuta, eikä näin ollen järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan vastuun arvioimisen rikoskumppanuusvastuuna tulisi johtaa siihen, että käskyjen antaminen automaattisesti perustaisi rikoskumppanuusvastuun myös muunlaisissa tilanteissa. Tällöin vaarana saattaisi olla osallisuusmuodon hallitsematon laajentuminen myös sellaisiin tilanteisiin, jotka sen soveltamisalan piiriin eivät välttämättä

---

¹⁶⁶ Ks. Luoto 2018, s. 295 ja Vanhanen 2004, s. 116. Ks. myös Palo, jonka mukaan rikoskumppanuussäännös edellyttää edelleen objektiivisten seikkojen käsillä oloa, vaikka aineellis-objektiivinen teoria yhdistääkin subjektiivisia ja objektiivisia vastuedellytyksiä (Palo 2010, s. 317).

¹⁶⁷ Tästä Nuutila 1997, s. 67–68. Myös hallituksen esityksen mukaan puhtaisiin subjektiivisiin perusteluihin on syytä suhtautua kriittisesti, ja sen sijaan vastuu tulisi kytkeä objektiiviseen myötävaikuttamiseen (HE 44/2002 vp, s. 151).

¹⁶⁸ Lahden mukaan yleisten oppien arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota siihen, mitä niiden soveltamisesta arvioinnin mukaisella tavalla seuraisi (Lahti 2003, s. 142).

lainkaan sovellu. Mutta mitä ryhmän kollektiivisuudelta sitten edellytetään ja millainen hierarkisuuden aste olisi riittävä? Nähdäkseni tähän haasteeseen auttaa vastaamaan teoria organisatorisesta rikoskumppanuudesta.

4.4 Organisatorinen rikoskumppanuus

Luodon mukaan tilannetta, jossa ryhmää käytetään hyväksi rikoksen tekemisessä, tulisi arvioida perinteisen rikoskumppanuuden sijaan organisatorisena rikoskumppanuutena.¹⁶⁹ Organisatorisella rikoskumppanuudella viitataan tilanteisiin, joissa organisaatio tekee rikoksen toisen osallisen määräyksestä tai päätöksestä.¹⁷⁰ Siten kyseinen vastuumuoto ottaa huomioon rikostentekokontekstin, eikä pelkästään johtajan konkreettista menettelyä.¹⁷¹

Luodon mukaan objektiivisessa suhteessa vastuun syntymiselle rikoskumppanuusvastuuna on tällöin asetettava kaksi edellytystä. Ensinnäkin edellytyksenä on vertikaalinen suhde rikollisryhmän johtajan¹⁷² ja muiden osallisten välillä. Vertikaalisen suhteen vuoksi johtaja voi antaa määräyksiä tai tehdä päätöksiä, joiden perusteella joku ryhmästä toteuttaa rikoksen määräyksen tai päätöksen mukaisesti. Toiseksi ryhmältä edellytetään rakennetta, jossa rikoksen välitön tekijä on aina korvattavissa, eikä rikoksen täytäntöönpano ole näin ollen riippuvainen yhdestä välittömästä tekijästä.¹⁷³ Käsitykseni mukaan teoria organisatorisesta rikoskumppanuudesta toimii sen valottamisessa, millaisissa rikollisryhmissä johtajan menettelyn voitaisiin katsoa olevan rikoksen suorittamisen kannalta olennaista ja merkityksellistä. Tällöin tärkeää on kyetä asettamaan tarkat kriteerit sille, miten ryhmän hierarkiaa, käskyvaltasuhteiden olemassaoloa sekä jäsenten korvattavuutta tulisi arvioida,

---

¹⁶⁹ Luoto 2018, s. 293. Vrt. Vanhanen, jonka mukaan teonherruusopin mukaisia ratkaisuja rikollisryhmän johtajan vastuun arvioimiseen ei voida pitää hyväksyttävänä (Vanhanen 2004, s. 124, alaviite 378).

¹⁷⁰ Luoto 2018, s. 293.

¹⁷¹ Kokonaisuuden huomioon ottamisesta ks. Palo 2010, s. 275.

¹⁷² Luoto käyttää johtajan sijasta käsitettä osallinen. Koska järjestäytyneen rikollisuuden kontekstissa kyseisellä osallisella kuitenkin viitataan johtajaan, käytetään tässä yhteydessä käsitettä johtaja tutkielman johdonmukaisuuden takaamiseksi sekä sekaannusten välttämiseksi.

¹⁷³ Luoto 2018, s. 293.

jottei rajanveto jää liian löyhien kriteerien varaan ja jottei vastuumuodon soveltaminen siten johda ennakoimattomiin lopputuloksiin.¹⁷⁴

Organisatorinen rikoskumppanuus pohjautuu saksalaiseen Claus Roxinin hahmottamaan oppiin organisatorisesta teonherruudesta¹⁷⁵, jonka mukaan välillisinä tekijöinä voidaan pitää johtajia, jotka antavat käskyjä rikollisryhmän muille jäsenille. Tämä on mahdollista riippumatta siitä, onko välitön tekijä itse rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan.¹⁷⁶ Mikäli välitön tekijä kuitenkin on itse rikosoikeudellisessa vastuussa, edellyttää johtajan vastuu rikollisryhmältä rakennetta, jossa rikoksen tekeminen ei ole riippuvainen välittömästä tekijästä, vaan välitön tekijä on aina korvattavissa.¹⁷⁷ Siten vastuun syntymiselle on asetettu kolme kriteeriä: ryhmällä tulee olla jyrkkä hierarkkinen rakenne, ryhmän jäsenten tulee olla helposti korvattavissa ja ryhmän tulee – ainakin osittain – toimia oikeusjärjestyksen ulkopuolella.¹⁷⁸ Vain kyseisten seikkojen ollessa käsillä johtaja voi luottaa siihen, että hänen käskyjään tullaan noudattamaan.¹⁷⁹

Koska välillinen tekeminen on Suomessa konstruoitu eri tavoin, ei ryhmän käyttäminen rikoksen tekemisessä voi synnyttää tekijävastuuta välillisenä tekemisenä. Tästä syystä Luoto on katsonut kyseessä olevan rikoskumppanuuden erityismuoto, organisatorinen rikoskumppanuus. Roxinin teoriassa huomionarvoista on se, että siinä ryhmää käytetään rikoksen tekemisen välineenä, kun taas varsinaisessa välillisessä tekemisessä välikappaleena on yksittäinen henkilö. Mikäli teoriaa hyödynnetään sellaisenaan rikoskumppanuusvastuun perustana, tulee kysyä, olisiko tällöin johtajan rikoskumppanina koko ryhmä, eivätkä yksittäiset toimijat, koska teoria pohjautuu nimenomaisesti suoritustason tekijöiden korvattavuuteen ja anonymiteettiin. Tämä ei kuitenkaan mielestäni vaikuttaisi perustellulta

---

¹⁷⁴ Esimerkiksi Weigendin artikkelissa esitettyjen näkemysten mukaan Roxinin teoria epäonnistuu nimenomaisesti siinä, että se perustuu suhteellisten ja epämääräisten kriteerien varaan (Weigend 2011, s. 100–101).

¹⁷⁵ Tästä ks. Luoto 2018, s. 234–238.

¹⁷⁶ Samansuuntainen periaate on myös vahvistettu kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön artiklassa 25. Kyseisen artiklan mukaan henkilö on rikosoikeudellisessa vastuussa, mikäli hän on tehnyt rikoksen yksin, yhdessä toisen kanssa tai käyttämällä toista henkilöä riippumatta siitä, onko kyseinen henkilö itse rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan. Ks. myös Ambos 2008, s. 755 ja Weigend 2011, s. 109.

¹⁷⁷ Roxin 2011, s. 196–198 ja Bohlander 2009, s. 159.

¹⁷⁸ Weigend 2011, s. 96–97. Oikeuskäytännössä oppia on kuitenkin sovellettu vielä laajemmin, kuten esimerkiksi yritystoimintaan (Weigend 2011, s. 99).

¹⁷⁹ Weigend 2011, s. 97.

kotimaisen rikoskumppanuussäännöksen valossa, koska tällöin vastuu muodostuisi hyvin laajaksi ja vastuunalaisten henkilöiden joukko jokseenkin epämääräiseksi. Tällöin saatettaisiin ottaa myös askel kohti kollektiivista rikosvastuuta, koska merkityksellistä ei sinänsä olisi se, mitä kukin osallinen on tehnyt, vaan se, että jokainen ryhmän jäsen on tarpeen tullen korvattavissa.¹⁸⁰ Se, miten kyseisenlaiset kollektiivisen rikosvastuun elementit ovat sovitettavissa yhteen kotimaisen individuaalisen rikosvastuun kanssa, vaikuttaa jokseenkin ongelmalliselta.

Toinen huomiota kaipaava erityispiirre on se, miten vastuuta tulisi arvioida silloin, kun suoritusasteen toimija ei tee rikoksia vastoin tahtoaan. Organisatorisessa rikoskumppanuudessa johtajan menettelyn olennaisuus ja merkityksellisyys perustuu nimenomaisesti suoritusasteen toimijoiden anonymiteettiin sekä siihen, että rikoksia ei lähtökohtaisesti tehtäisi ilman hänen myötävaikutustaan. Mikäli suoritusasteen toimija on itse halukas tekemään rikoksia, onko kyse enää siitä, että johtaja käyttää tätä välineenä rikoksen suorittamisessa? Esimerkiksi Eldarin mukaan saksalainen oppi organisatorisesta teonherruudesta ei sovellu tämänkaltaiseen tilanteeseen, koska osallinen ei tällöin enää ole pelkkä ”ratas koneistossa”.¹⁸¹ Tilanne on jokseenkin ongelmallinen. Mikäli johtajan koko menettelyn katsotaan perustuvan käskyjen antamiseen ja siihen luottamiseen, että rikokset tullaan suorittamaan käskyjen mukaisesti, vaikuttaa kyseenalaiselta, onko johtajan menettely olennaista silloin, kun osallinen itse haluaa suorittaa rikoksen. Tällaisessa tilanteessa johtajan vastuuta voisi osoittaa pikemminkin hänen asemansa rikollisryhmässä kuin rikosten suorittamiseen pakottaminen.¹⁸² On kuitenkin ongelmallista, voidaanko vastuu perustaa kyseisellä tavalla johtajan asemaan ja statukseen.

Lisäksi tulee vielä kysyä, onko ongelmallista, mikäli yleisiin oppeihin lukeutuvaa rikoskumppanuusvastuuta arvioitaisiin eri tavalla vain järjestäytyneissä rikollisryhmissä. Voidaanko puhua enää yleisistä opeista, jos yleiset opit eivät sovellukaan kaikissa rikostyypeissä samalla tavalla, vaan onko kyse ennemminkin rikostyyppikohtaisista yleisistä

---

¹⁸⁰ Hardingin mukaan organisaation identiteetti voidaan saavuttaa silloin, kun yksittäiset toimijat menettävät merkitystään organisaation sisällä ja keskeiseksi tulevat sen sijaan asemat ryhmän sisällä. Tällöin yksilövastuu voi kääntyä kollektiivisen vastuun puolelle. Tästä ks. Harding 2013, s. 67.

¹⁸¹ Eldar 2012, s. 209.

¹⁸² Ks. Eldar 2012, s. 214. Eldar käsittelee kyseisessä kohdassa johtajan vastuun doktriinia (the doctrine of leaders' liability), mutta nähdäkseni näkemys soveltuu myös organisatorisen rikoskumppanuuden kontekstiin.

opeista?¹⁸³ Nähdäkseni tämä on välttämätön kehityssuunta, sillä esimerkiksi oikeuden modernisoituminen, eurooppalaistuminen ja kansainvälistyminen johtaa väistämättä siihen, että kansalliseen oikeusjärjestykseen joudutaan sisällyttämään sellaista materiaalia, joka ei ole ongelmitta yhdistettävissä vallitsevaan oikeuskulttuuriin.¹⁸⁴ Tämä taas puolestaan johtaa siihen, että yleiset opit menettävät yleisyyttään.¹⁸⁵ Oikeudellisen kehityksen myötä esimerkiksi rikoskumppanuussäännöksen tulisikin soveltua joustavasti uudensuolaisiin modernin oikeuden tilanteisiin, jotka eivät vastaa rikosoikeudessa vakiintunutta ajatusta yhden henkilön tekemästä tahallisesta rikoksesta. Kyseistä näkemystä tukee esimerkiksi Lahden tulkinta, jonka mukaan rikoslain yleinen osa ”ei saa muodostaa estettä niitä rikostyyppijä koskevalle dynaamiselle oikeuskehitykselle, jotka ovat uudessa rikoslaissa keskeisessä asemassa”.¹⁸⁶

Siten rikoskumppanuussäännöksen tulkitseminen rikostyyppikohtaisesti ei ole lähtökohtaisesti ongelmallista, vaan pikemminkin välttämätöntä, kunhan tulkinnassa pidättäydytään säännöksen sanamuodon sallimissa rajoissa. Nähdäkseni yleisten oppien joustava tulkinta korostuu juuri rikoskumppanuudessa, koska rikosten täytäntöönpanotoimen sisältö tulee arvioitavaksi konkreettisten rikostunnusmerkistöjen kautta ja täytäntöönpanotoimen sisältö määrittää keskeisellä tavalla rikoskumppanuuden soveltamisalaa.¹⁸⁷ Koska siten eri rikostyypeissä rikoskumppanuuden ala voidaan hahmottaa eri tavoin, ei nähdäkseni myöskään järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteiden huomioon ottaminen osallisuusopillisten kysymysten arvioinnissa ole ongelmallista.¹⁸⁸ Lisäksi on huomattava, ettei organisatorisessa

---

¹⁸³ Yleisten oppien soveltuminen rikostyyppikohtaisesti voi olla väistämätöntä, sillä yleiset opit saavat tosiasiallisen sisältönsä konkreettisen tapauksen kontekstissa. Ks. Tapani 2008, s. 626 ja Tapani 2006, s. 382–383. Lisäksi esimerkiksi Wilhelmssonin mukaan yleiset opit eivät ole katoamassa, vaan painopiste on siirtymässä yleisestä erityiseen (Wilhelmsson 2004, s. 202).

¹⁸⁴ Samansuuntaisesti Nuotio 2009, s. 1155.

¹⁸⁵ Ks. Lahti 2003, s. 144–145. Ks. myös Nuotio 2003, s. 263–264.

¹⁸⁶ Lahti 2003, s. 152. Samansuuntaisesti myös Nuotio 2003, s. 252 ja Matikkala 2005, s. 20–21. Myös Tapanin mukaan yleisten oppien tulee olla elastisia, koska ne saavat sisältönsä tiettyjen rikossäännösten kautta, eikä siten niiden määrittelyminen puhtaasti ideaalitasolla ole mahdollista (Tapani 2006, s. 326). Vrt. Palo 2010, s. 398. Palon mukaan rikollisryhmien johtajien vastuun arvioimiseen liittyvää problematiikkaa ei kyetä ratkaisemaan nykyisiä osallisuusmuotoja tulkitsemalla.

¹⁸⁷ Tapani on esittänyt vastaavanlaisen näkemyksen yritysopin yhteydessä. Hänen mukaansa yritysopin sisältöä tulee arvioida konkreettisissa yksittäistapauksissa, koska eri rikoksissa täytäntöönpanotoimi määrittyy eri tavoilla. Siten yritysopin sisältö hahmottuu eri tavoin eri rikostyypeissä (Tapani 2006, s. 362).

¹⁸⁸ Ks. Luoto 2018, s. 291.

rikoskumppanuudessa käsitykseni mukaan ole kyse varsinaisesta uudesta teoriasta, vaan pikemminkin aputyökalusta rikoskumppanuusvastuun edellytysten täyttymisen arvioimiseksi.

5 Rikoksumppanuusvastuun subjektiiviset edellytykset

5.1 Subjektiiviset edellytykset oikeuskirjallisuudessa

Rikosoikeudessa vastuun syntymiseksi riittävää ei ole se, että tekijä täyttää menettelyllään rikoslakiin kuuluvan tunnusmerkistön objektiivisessa suhteessa. Jotta vastuu ei perustuisi objektiiviseen rangaistusvastuuseen, tulee tekijän myös täyttää tietoisuutta koskevat subjektiiviset vaatimukset. Tyypillisesti subjektiivisilla vaatimuksilla viitataan tahallisuuteen ja tuottamukseen. Koska rikoksumppanuudessa kyse on useamman henkilön yhteisestä menettelystä, tulee subjektiivisina seikkoina arvioitavaksi tahallisuuden lisäksi myös osallisten välinen yhteisymmärrys.¹⁸⁹

Tahallisuus voidaan jakaa seuraus- ja olosuhdetahallisuuteen. Seuraustahallisuus koskee nimenomaisesti tunnusmerkistön mukaisia vahinko- ja vaaraseurauksia, kuten tapporikoksessa toisen kuolemaa. Olosuhdetahallisuudella¹⁹⁰ sen sijaan viitataan muita tunnusmerkistötekijöitä kuin seurausta koskevaan tahallisuusvaatimukseen.¹⁹¹

Seuraustahallisuudesta säädetään rikoslain 3 luvun 6 §:ssä (13.6.2003/515). Kyseisen pykälän mukaan tekijä on aiheuttanut tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tahallaan, jos hän on tarkoittanut aiheuttaa seurauksen taikka pitänyt seurauksen aiheutumista varmana tai varsin todennäköisenä. Seuraus on aiheutettu tahallaan myös, jos tekijä on pitänyt sitä tarkoittamaansa seuraukseen varmasti liittyvänä. Sen sijaan olosuhdetahallisuudelle ei löydy määritelmää laista.¹⁹² Oikeuskäytännössä olosuhdetahallisuuden on kuitenkin katsottu olevan käsillä silloin, kun tekijä mieltää tunnusmerkistötekijöiden käsillä olon vähintäänkin varsin todennäköiseksi.¹⁹³

---

¹⁸⁹ Sen sijaan rikoksumppanuudessa ei voi olla kyse rikoksen tuottamuksellisesta tekemisestä. Tästä tarkemmin Luoto 2018, s. 275 ja Frände 2012, s. 244.

¹⁹⁰ Olosuhteilla viitataan tosiasiallisiin ja oikeudellisiin seikkoihin, joiden käsillä oloa tunnusmerkistön objektiivisen puolen täytyminen edellyttää (HE 44/2002 vp, s. 73). Esimerkiksi Fränden mukaan seurausta lukuun ottamatta kaikki rikostunnusmerkistössä kuuluu muihin olosuhteisiin (Frände 2010, s. 164).

¹⁹¹ HE 44/2002 vp, s. 72–73.

¹⁹² Tosin tahallisuusarvioinnissa huomioon tulee ottaa rikoslain 4 luvun 1 §:n (13.6.2003/515) mukainen tunnusmerkistöerehdys. Näin Frände 2010, s. 159.

¹⁹³ Esimerkiksi KKO 2001:13 ja KKO 2001:97. Käsiteparilla ”varsin todennäköinen” viitataan yli 50 %:n todennäköisyyteen. Näin Matikkala 2005, s. 87.

Rikosoikeudessa subjektiivisen puolen tulee kattaa koko rikostunnusmerkistön objektiivinen puoli.¹⁹⁴ Tähän periaatteeseen viitataan käsitteellä peittämisperiaate. Kyseisen periaatteen mukaan tahallisuuden on peitettävä teon seuraukset ja olosuhteet kokonaisuudessaan.¹⁹⁵ Peittämisperiaatteen vuoksi rikoskumppanuudessa tahallisuus näyttäytyy jokseenkin moniulotteisena. Osallisen tahallisuuden on ensinnäkin katettava suoritettavan rikoksen tunnusmerkistön tunnusmerkit eli hänen tulee pitää vähintään varsin todennäköisenä sitä, että oma menettely yhdessä toisten menettelyn kanssa täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Tällöin osallisen tulee pitää tunnusmerkistön mukaisen seurauksen aiheutumista sekä tunnusmerkistöön sisältyvien tunnusmerkistökijöiden käsillä oloa vähintäänkin varsin todennäköisenä.¹⁹⁶ Rikoskumppanin ei siis tarvitse itse täyttää kaikkia rikoksen tunnusmerkkejä, mutta hänen tahallisuutensa tulee ne kuitenkin kattaa.¹⁹⁷ Tämän lisäksi tahallisuuden on katettava osallisten välisen yhteisymmärryksen olemassaolo sekä se, että myös muilla oleva yhteisymmärrys vastaa rikoskumppanin omaa käsitystä rikoksen suorittamisesta.¹⁹⁸ Koska yhteisymmärrysvaatimuksen tulee näin ollen olla tahallisuuden kattamaa,¹⁹⁹ kietoutuvat rikoskumppanuusvastuun subjektiiviset edellytykset tiukasti yhteen.

Toisaalta Matikkalan mukaan tahallisuus kohdistuu lähinnä vain objektiivisiin tunnusmerkkeihin, eivätkä tunnusmerkistöön sisältyvät subjektiiviset seikat lähtökohtaisesti ole tahallisuuden kohteina.²⁰⁰ Näkemys on perusteltu, sillä vaikuttaisi jokseenkin päällekkäiseltä, mikäli subjektiivisen puolen tulisi kattaa subjektiivinen puoli. Tästä näkökulmasta yhteisymmärryksen hahmottaminen ikään kuin laajennettuna tahallisuusvaatimuksena²⁰¹ vaikuttaisi ongelmalliselta. Matikkala kuitenkin esittää lähtökohdasta poikkeuksen, joka koskee toisiin liittyviä subjektiivisiä seikkoja.²⁰² Nähdäkseni

---

¹⁹⁴ Koskinen 1974, s. 72 ja Matikkala 2005, s. 543.

¹⁹⁵ Tapani – Tolvanen 2004, s. 54.

¹⁹⁶ Luoto 2018, s. 276–277.

¹⁹⁷ Luoto 2018, s. 276.

¹⁹⁸ Luoto 2018, s. 276–277.

¹⁹⁹ Ks. Nuutila 1997, s. 341.

²⁰⁰ Matikkala 2005, s. 545. Samansuuntaisesti Lohse 2011, s. 711–712.

²⁰¹ Luodon mukaan yhteisymmärryksessä on kyse laajennetusta tahallisuusvaatimuksesta (Luoto 2018, s. 275).

²⁰² Matikkala 2005, s. 545.

yhteisymmärrysvaatimus asettuu tekijään itseensä liittyvien subjektiivisten seikkojen ja toisiin liittyvien subjektiivisten seikkojen välimaastoon, sillä kyse on jokaista osallista koskevasta vaatimuksesta. Tästä syystä on nähdäkseni mahdollista luokitella yhteisymmärrysvaatimus Matikkalan poikkeuskategoriaan. Lisäksi subjektiivisilla tunnusmerkeillä vaikutettaisiin viittaavan lähinnä korostetun tahallisuusvaatimuksen tilanteisiin, joissa tunnusmerkistöt osoittavat subjektiivista enemmyyttä.²⁰³ Rikoskumppanuussäännöksessä ei käsitykseni mukaan ole kyse tällaisesta subjektiivisesta tunnusmerkistä, vaan käsite ”yhdessä” viittaa tietynasteiseen objektiivisten ja subjektiivisten seikkojen synteisiin, jonka on lain esitöissä todettu viittaavan riittävään teko-osuuteen ja yhteisymmärrysvaatimukseen.²⁰⁴ Näistä syistä on perusteltua, että myös yhteisymmärryksen tulee olla tahallisuuden kattamaa.

Tahallisuusvaatimuksen lisäksi rikoskumppanuusvastuun subjektiivisiin edellytyksiin sisältyy siis vaatimus osallisten välisestä yhteisymmärryksestä. Juuri yhteisymmärrysvaatimuksen vuoksi rikoskumppani voidaan tuomita myös sellaisesta menettelystä, josta häntä pelkän objektiivisen menettelyn perusteella ei voitaisi tuomita.²⁰⁵ Samanaikaisesti vaatimus yhteisymmärryksestä kuitenkin rajaa vastuun vain niihin tekoihin, jotka osallisen yhteisymmärrys kattaa.²⁰⁶ Näin ollen osallista ei voida tuomita esimerkiksi tapporikoksesta, mikäli hänen yhteisymmärryksensä kattaa vain pahoinpitelyrikoksen. Siten yhteisymmärrysvaatimus sekä synnyttää rikoskumppanuusvastuun että rajaa sen käyttöalaa.²⁰⁷

Yhteisymmärrysvaatimuksen merkityssisältöön ei kuitenkaan kotimaisessa oikeustieteessä ole kiinnitetty juurikaan huomiota,²⁰⁸ mistä johtuen on jokseenkin epäselvää, mitä kyseisen vaatimuksen täyttymiseltä tosiasiallisesti edellytetään. Hallituksen esityksessä yhteisymmärryksellä viitataan tietoisuuteen siitä, että oma toiminta yhdessä muiden toiminnan kanssa toteuttaa rikoksen tunnusmerkistön.²⁰⁹ Samoin esimerkiksi Honkasalon ja Tapanin mukaan yhteisymmärrysvaatimuksella tarkoitetaan sitä, että osallinen tiedostaa oman

---

²⁰³ Subjektiivisesta enemmyydestä ks. Lohse 2011, s. 713.

²⁰⁴ HE 44/2002 vp, s. 152.

²⁰⁵ Ks. Vanhanen 2004, s. 20.

²⁰⁶ Nuutila 1997, s. 340.

²⁰⁷ Tapani 2008, s. 630. Samoin myös Repo 2004, s. 267 ja Luoto 2018, s. 277.

²⁰⁸ Tästä poikkeuksena Lauri Luodon väitöskirja Avunannon rangaistavuuden edellytykset.

²⁰⁹ HE 44/2002 vp, s. 152.

toimintansa liittyvän muiden rikoskumppanien toiminnan kanssa rikostunnusmerkistön toteuttavaksi kokonaisuudeksi.²¹⁰ Kyseisten näkemysten perusteella yhteisymmärrysvaatimuksen täyttyminen ei näyttäisi edellyttävän kovinkaan paljoa.²¹¹ Usein vaikuttaakin siltä, että rikoskumppanuusvastuussa on kyse objektiivisten toimien riittävydestä, kun taas subjektiivisten seikkojen käsillä olo vaikuttaa ongelmattomalta. Tämä käy ilmi esimerkiksi hallituksen esityksestä, sillä sen perusteella vaikuttaisi siltä, että subjektiivisia seikkoja koskevat ongelmat tulevat kyseeseen vain niin sanotuissa satunnaisen rikoskumppanuuden tilanteissa, eli tilanteissa, joissa rikoskumppanit eivät ole tietoisia toisistaan.²¹²

Sen sijaan esimerkiksi Luoto vaikuttaisi hahmottavan yhteisymmärrysvaatimuksen tietoisuusvaatimuksesta erillisenä vaatimuksena, sillä hänen mukaansa yhteisymmärryksessä on kyse rikoskumppanien yhteisestä rikosentekopäätöksestä eli yhteisestä rikossuunnitelmasta.²¹³ Tällöin yhteisymmärryksen voidaan katsoa kulminoituvan rikoskumppanien sopimukseen siitä, mitä he aikovat tehdä.²¹⁴ Myös Vanhanen asettaa yhteisymmärrysvaatimukselle hallituksen esitystä tiukemmat edellytykset, sillä hänen mukaansa yhteisymmärryksessä on kyse osallisen halusta osallistua yhteiseen rikosprojektiin.²¹⁵ Samoin Palo vaikuttaisi edellyttävän yhteisymmärrykseltä jotakin muuta kuin pelkkää tietoisuutta, sillä hänen mukaansa rikoskumppanuusvastuun subjektiivisissa edellytyksissä on kyse yhteisymmärryksestä ja tietoisuudesta siitä, että toiminta täyttää rikoksen tunnusmerkistön.²¹⁶ Mielestäni näkemyksiä voidaan pitää perusteltuina, kun otetaan huomioon yhteisymmärrysvaatimuksen merkitys rikoskumppanuusvastuun soveltamisalan

---

²¹⁰ Honkasalo 1967, s. 211 ja Tapani 2008, s. 630. Näin myös Backman, jonka mukaan yhteisymmärryksellä tarkoitetaan tietoisuutta muista rikoskumppaneista ja heidän osatekojensa merkityksestä rikoksen kannalta, ”ei välttämättä samanasteista tahallisuutta tai samansisältöistä rikoksen subjektiivista puolta muutoin” (Backman 1990, s. 17).

²¹¹ Ks. esimerkiksi Repo 2004, s. 267.

²¹² HE 44/2002 vp, s. 153. Myös Luodon mukaan kotimaisessa doktriinissa rikoskumppanuuden soveltumisen ongelmat liittyvät juuri objektiiviseen vaatimukseen (Luoto 2018, s. 265).

²¹³ Luoto 2018, s. 273.

²¹⁴ Luoto 2018, s. 279.

²¹⁵ Vanhanen 2004, s. 21. Samoin Nuutila 1997, s. 341.

²¹⁶ Palo 2010, s. 307. Ks. myös Lappi-Seppälä ja Melander, joiden mukaan subjektiivisiin edellytyksiin kuuluu vaatimus sekä yhteisymmärryksestä että tietoisuudesta oman toiminnan liittymisestä tunnusmerkistön toteuttavaan kokonaisuuteen (Lappi-Seppälä – Melander, luku I alaluku 4, kohta 4. Rikoskumppanuus).

määrittämisessä.²¹⁷ Kun vastuu voidaan yhteisymmärryksen nojalla ulottaa omaa objektiivista menettelyä pidemmälle, on perusteltua, ettei yhteisymmärrystä typistetä pelkäksi tietoisuusvaatimukseksi.

Milloin osallisten välisen yhteisymmärryksen sitten tulee olla käsillä? Kysymykseen vastaamisessa korostuvat joko individuaaliset tai kollektiiviset seikat. Yksilökeskeisessä näkökulmassa yhteisymmärryksen edellytetään olevan olemassa jokaisen osallisen osateon suoritushetkellä. Toisen suuntaista näkemystä edustaa kollektiivinen näkökulma, jonka mukaan yhteisymmärryksen tulee olla käsillä vasta rikoksen konkreettisella tekohetkellä.²¹⁸ Koska tahallisuuden tulee kattaa yhteisymmärrys, voidaan kysyä, onko kollektiivinen tulkinta ristiriidassa sen periaatteen kanssa, jonka mukaan tahallisuutta arvioidaan tekijällä tekohetkellä olevan käsityksen mukaisesti. Mikäli yhteisymmärrys syntyy vasta oman osateon suorittamisen jälkeen, myös tahallisuuden voidaan katsoa syntyvän vasta tällöin. Tällainen *dolus subsequens* -tahallisuus ei ole rikosoikeudessa hyväksytty.²¹⁹

Luodon mukaan yhteisymmärrys ei voisi syntyä enää tekohetken jälkeen, koska tahallisuuden tulee kattaa yhteisymmärrys ja tahallisuuden on täytyttävä jo tekohetkellä.²²⁰ Vaikka nähdäkseni Luoto viittaa rikoksen tekohetkellä rikoksen täytäntöönpanovaiheeseen, mielestäni sama soveltuu myös yksittäisiin osatekoihin. Jotta yhteisymmärrys olisi tahallisuuden kattamaa, olisi osallisen jo oman osatekonsa tekohetkellä oltava tietoinen osallisten välisestä tarkoituksesta tehdä rikos yhdessä. Näin ollen jälkikäteen hyväksyntä oman osateon lukemisesta osaksi yhteistä tekokokonaisuutta ei olisi riittävää. Toisaalta mikäli yhteisymmärryksen tulisi olla käsillä jo oman osateon suoritushetkellä, ei yhteisymmärrys voisi välttämättä laajeta kattamaan rikoksen konkreettisella täytäntöönpanohetkellä enää muita tekoja,²²¹ mikä puolestaan saattaisi heikentää rikoskumppanuusvastuun sovellettavuutta.

---

²¹⁷ Ks. Luoto 2018, s. 273.

²¹⁸ Luoto 2018, s. 283–284.

²¹⁹ Matikkala 2005, s. 531 ja Nuutila 1997, s. 228.

²²⁰ Luoto 2018, s. 282.

²²¹ Yksilökeskeisen tulkinnan ongelmista ks. Luoto 2018, s. 284.

5.2 Subjektiiiviset edellytykset oikeuskäytännössä

Rikoskumppanuusvastuun subjektiiivisten edellytysten täyttymistä on arvioitu useissa korkeimman oikeuden ratkaisuissa. Esimerkiksi tapauksessa KKO 1986 II 70 A ja B menivät C:n luo saadakseen tältä rahaa. Kun C oli ilmoittanut, ettei hänellä ollut rahaa, oli A lyönyt häntä nyrkillä kasvoihin ja potkaissut häntä päähän. Tämän jälkeen B ryhtyi kuristamaan C:tä kurkusta ja A ryhtyi etsimään asunnosta anastettavaa omaisuutta. A oli havainnut B:n edelleen kuristavan C:tä, ja C oli kuristamisen seurauksena kuollut. Kun A oli suhtautunut C:n kuoleman mahdollisuuteen ainakin välinpitämättömästi, katsottiin hänen yhteistuumin B:n kanssa surmanneen C:n. Tapauksessa yhteisymmärryksen käsillä olo on johdettu siitä, että A:n ja B:n yhteisenä tarkoituksena on ollut C:n omaisuuden anastaminen, siitä, että kuristaminen on ollut anastuksen suorittamisen kannalta tarpeetonta sekä siitä, että A jatkoi rikoksen suorittamista, vaikka hän havaitsi, että B yhä kuristi C:tä. Tapauksessa A:lla ja B:lla on siis ollut yhteinen suunnitelma ja selkeä yhteisymmärrys C:n varojen anastamisesta. Koska kuristaminen on kuitenkin korkeimman oikeudenkin lausumalla tavalla ollut tarpeetonta anastamisen kannalta, on nähdäkseni C:n tappamisessa kyse sellaisesta anastuksesta erillisestä toimenpiteestä, joka ei suoranaisesti kuulu A:n ja B:n anastusta koskevaan yhteiseen suunnitelmaan. Sen sijaan yhteisymmärrys C:n tappamiseen on syntynyt konkludenttisesti rikoksentekehetyllä sen perusteella, että A:n on täytynyt tulla tietoiseksi C:n kuoleman mahdollisuudesta.

Myös tapauksessa KKO 2009:47 on arvioitu osallisten välistä yhteisymmärrystä. Tapauksessa oli kyse siitä, olivatko A, B ja C rikoskumppaneina syyllistyneet metsälain 18 a §:n (24.6.2004/552) mukaiseen metsän hakkuun estämiseen. Tapauksessa A, B ja C olivat saapuneet yhtä aikaa hakkuualueelle ilmeisesti ilmaistakseen kielteistä suhtautumista hakkuiden käynnistymiseen. Rikoskumppanuusvastuu ei kuitenkaan tullut kyseeseen, koska tilanteessa ei ollut näytetty, että A:lla, B:llä ja C:llä olisi ollut yhteinen tarkoitus häiritä metsän hakkuuta metsälain 18 a §:n mukaisella tavalla. Korkeimman oikeuden mukaan hakkuualueella tapahtuva mielenosoittaminen ei näin ollen riittäisi synnyttämään yhteisymmärrystä muuta menettelyä kohtaan. Nähdäkseni tapauksessa yhteisymmärrykseltä on vaadittu enemmän kuin pelkkää tietoisuutta rikoksen suorittamisesta, sillä edellytykseksi on asetettu se, että hakkuukoneesta kauempana olleiden olisi tullut sopia hakkuun estämisestä

koneen läheisyydessä olleiden kanssa.²²² Mielestäni yhteisymmärrysvaatimuksen merkityssisältöä on tilanteessa siten arvioitu suppeammin, kuin mitä esimerkiksi hallituksen esityksessä yhteisymmärrysvaatimuksella käsitetään. Toisaalta metsälain 18 a §:n mukainen metsän hakkuun estäminen on mielestäni jokseenkin haastava rikoskumppanuuden näkökulmasta, sillä kyseisen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää tarkoitusta häiritä metsän hakkuuta. Siten rikoskumppanuusvastuunkin voidaan katsoa edellyttävän yhteistä tarkoitusta estää hakkuu, eikä tunnusmerkistön ominaispiirteiden vuoksi subjektiivisten edellytysten täyttymistä välttämättä voitaisikaan arvioida puhtaasti tietoisuuden perusteella. Toisaalta vaikuttaisi siltä, että tapauksessa yhteisymmärrysvaatimus on jäänyt täyttymättä nimenomaisesti sen vuoksi, ettei tapauksessa ollut näytetty, että yhteisestä tarkoituksesta estää hakkuut olisi nimenomaisesti sovittu.²²³ Siten vaikuttaisi siltä, että tapauksessa yhteisymmärrysvaatimuksen täytyminen olisi edellyttänyt osapuolten välistä rikossuunnitelmaa.

Tapauksessa KKO 2008:18 subjektiivisten edellytysten täyttymisen arvioinnissa päädyttiin toisenlaiseen lopputulokseen. Tapauksessa M ja V olivat kuljettaneet pakettiautoja, jotka sisälsivät savukkeita, joita ei ollut ilmoitettu tullille. M ja V tuomittiin törkeistä veropetoksista, sillä he olivat toimineet rikoskumppaneina muiden salakuljetusketjuun kuuluvien henkilöiden kanssa. Korkeimman oikeuden mukaan M ja V toimivat yhteisymmärryksessä muiden kanssa, koska rikosten tekeminen oli edellyttänyt ennalta laaditun suunnitelman mukaan toimimista, mikä osaltaan tuki käsitystä yhteisestä rikoshankkeesta. Näkemykseni mukaan korkeimman oikeuden perustelu siitä, että M:n ja V:n on tullut pitää vähintään varsin todennäköisenä sitä, että autossa on ollut savukkeita, vaikuttaa tapauksen olosuhteiden valossa uskottavalta. Edellä esitetyn tavoin yhteisymmärrysvaatimus on kuitenkin tunnusmerkistötekijä, joka tahallisuuden tulee peittämisperiaatteen mukaisesti kattaa. Siten osallisten tulee mieltää vähintään varsin todennäköiseksi myös se, että teko tehdään yhdessä muiden kanssa ja että myös heillä on yhteisymmärrys rikoksen tekemisestä yhdessä. Nähdäkseni tältä osin yhteisymmärryksen perustelut ovat jääneet tapauksessa melko suppeiksi.

---

²²² Tolvanen, KKO:n ratkaisut kommentein 2019:I.

²²³ Ks. Tolvanen, KKO:n ratkaisut kommentein 2019:I.

Yhteisymmärrysvaatimuksen täyttymistä on arvioitu myös korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2017:88. Kyseisessä tapauksessa oli kyse siitä, oliko C syyllistynyt rikoskumppanina rikoslain 50 luvun 1 §:n mukaiseen huumausainerikokseen, kun hän oli sallinut avopuolionsa säilyttävän huumausaineita heidän yhteisessä kodissaan. Korkeimman oikeuden mukaan rikoskumppanuusvastuun edellyttämä yhteisymmärrys voi syntyä teon aikana.

Huumausaineiden säilyttämisen salliminen ei kuitenkaan osoita sitä, että avopuolisoilla olisi yhteisymmärrys myös niistä rangaistavista teoista, joihin toinen avopuolisoista yhteisessä kodissa syyllistyy. Siten sen salliminen, että yhteisessä kodissa säilytetään huumausaineita, ei osoita sellaista yhteisymmärrystä, joka riittäisi synnyttämään tekijävastuun.²²⁴

Mikäli yhteisymmärrystä arvioidaan puhtaasti hallituksen esityksen perusteella, riittävää vaikuttaa olevan tietoisuus rikoksen suorittamisesta yhdessä.²²⁵ Tällöin voisi katsoa, että yhteisymmärrysvaatimus typistyy puhtaasti objektiivisia edellytyksiä koskevaksi tahallisuusvaatimukseksi, eikä sillä siten olisi itsenäistä merkitystä rikoskumppanuusvastuun täyttymisessä. Hallituksen esitys on kuitenkin jo yli 20 vuotta vanha eikä siinä ole otettu kantaa uudensuuntaisiin soveltamistilanteisiin.²²⁶ Siten rikoskumppanuussäännöksen tulkinnassa tulisi mahdollisesti antaa suurempaa merkitystä oikeuskäytännölle. Oikeuskäytännölle tulisi antaa suurempaa merkitystä myös siitä syystä, että vasta tuomioistuimissa ikään kuin testataan esityölausumien toimivuutta käytännön soveltamistilanteissa.²²⁷

Korkeimmassa oikeudessa yhteisymmärrysvaatimukselta on edellä esiteltyjen tapausten perusteella lähtökohtaisesti edellytetty enemmän kuin pelkkää tietoisuutta rikoksen suorittamisesta. Esimerkiksi tapauksessa KKO 2017:88 pelkkä tietoisuus huumausaineen hallussapidosta ei riittänyt synnyttämään yhteisymmärrysvaatimusta. Myös tapauksessa KKO 2008:18 yhteisymmärrys on perustettu nimenomaisesti osallisten väliseen yhteiseen rikossuunnitelmaan, ei niinkään tietoisuuteen rikoksen tekemisestä yhdessä.²²⁸ Sen sijaan

---

²²⁴ Lappi-Seppälä – Melander, luku I alaluku 4, kohta 4. Rikoskumppanuus.

²²⁵ HE 44/2002 vp, s. 152.

²²⁶ Ks. Nuotio 2003, s. 257. Nuotion mukaan hallituksen esityksessä on pidättäydytty perinteisissä soveltamistilanteissa.

²²⁷ Tästä ks. Nuotio 2020, s. 1242.

²²⁸ Samoin myös esimerkiksi tapauksessa KKO 2005:17, jossa A oli vuokrannut B:lle ja C:lle talon, jossa B ja C sittemmin harjoittivat paritustoimintaa. Tapauksessa ei arvioitu rikoskumppanuusvastuuta, sillä A:n ei katsottu toimineen rikossuunnitelmaan perustuvassa yhteisymmärryksessä B:n ja C:n kanssa.

hoviouksissa yhteisymmärrysvaatimuksen täyttymiseksi on tyypillisesti ollut riittävää nimenomaisesti tietoisuus suoritettavasta rikoksesta ja oman toiminnan liittymisestä rikoskokonaisuuteen.²²⁹ Koska korkeimman oikeuden perusteluilla on hovioikeuden perusteluja suurempaa merkitystä tulkinnassa, voitaisiin oikeuskäytännön perusteella lähtökohtaisesti katsoa, että yhteisymmärrysvaatimuksella viitattaisiin ainakin jonkinasteiseen rikossuunnitelmaan. Joka tapauksessa oikeuskäytäntö on jokseenkin epäyhtenäistä sen suhteen, mitä yhteisymmärrykseltä tosiasiasa edellytetään. Näin ollen oikeuskäytännön perusteella on melko haastavaa tehdä pitkälle meneviä tulkintoja yhteisymmärrysvaatimuksen merkityssisällöstä. Haastavuutta ja epäselvyyttä lisää se, että toisinaan perustelut subjektiivisten edellytysten täyttymisestä ovat jääneet hyvin vähäisiksi – jopa olemattomiksi.²³⁰ Perusteluissa on saatettu vain todeta, että osalliset ovat toimineet yhteisymmärryksessä ilman, että tähän ratkaisuun päättymistä olisi avoimesti avattu.²³¹ Olisikin tarpeen, että perusteluissa subjektiivisten edellytysten täyttymistä arvioitaisiin avoimesti ja kattavasti.²³²

5.3 Subjektiiviset edellytykset järjestäytyneissä rikollisryhmissä

5.3.1 Johtajan ja muiden jäsenten yhteisymmärrys

Rikoskumppanuusvastuun syntyminen edellyttää subjektiivisessa suhteessa siis tahallisuutta sekä osallisten välistä yhteisymmärrystä. Suomessa yhteisymmärrysvaatimus on kuitenkin usein rinnastettu tietoisuusvaatimukseen.²³³ Tätä voidaan pitää ongelmallisena, sillä juuri

---

²²⁹ Esimerkiksi RHO 11.04.2018 R 17/517, RHO 11.01.2021 R 20/449 ja VHO 09.07.2019 R 18/807. Vrt. VHO 29.10.2021 R 20/509. Kyseisessä tapauksessa pahoinpitelyn tapahtumapaikalla oli ollut A sekä hierarkiassa ylempänä oleva B. Tapauksessa jäi näyttämättä, että A:lla ja B:llä olisi ollut yhteisymmärrystä rikoksen suorittamisesta. Nähdäkseni tapauksessa yhteisymmärrysvaatimukselta on siten edellytetty enemmän kuin pelkkää tietoisuutta.

²³⁰ Näin esimerkiksi HHO 31.1.2018 R 17/1289, jossa olisi ollut nähdäkseni mahdollisuutta arvioida ylempää tulevien toimeksiantojen vaikutusta yhteisymmärrysvaatimuksen täyttymiseen.

²³¹ Esimerkiksi tapauksessa HHO 31.1.2018 R 17/1289 todettiin vain, että C on toiminut yhteisymmärryksessä A:n ja B:n kanssa ilman, että yhteisymmärrysvaatimuksen sisältöä olisi avattu tarkemmin. Vielä tätäkin vähemmän yhteisymmärrysvaatimusta on avattu esimerkiksi Pirkanmaan käräjäoikeuden tapauksessa 08.01.2019 R 18/4779.

²³² Esimerkiksi Kopenen mukaan vastaajan oikeusturvanäkökohdat edellyttävät, että subjektiivisia seikkoja koskevat päätelmät perustellaan riittävän avoimesti (Koponen 2002, s. 305).

²³³ Näin muun muassa Honkasalo 1967, s. 211 ja Tapani 2008, s. 630. Myös hovioikeuskäytännössä yhteisymmärrys on tyypillisesti rinnastettu tahallisuusvaatimukseksi. Esimerkkeinä tästä RHO 11.04.2018 R 17/517 ja RHO 11.01.2021 R 20/449.

yhteisymmärrys on se tekijä, jonka perusteella vastuu voidaan ulottaa myös sellaiseen tahoon, joka ei ole omakätisesti suorittanut kaikkia rikoksen tunnusmerkistötekijöitä. Tutkielmassani haluan korostaa yhteisymmärryksen keskeistä roolia rikoskumppanuusvastuun soveltumisessa, ja tästä syystä olen luvussa tehnyt tietoisin valinnan yhteisymmärrys- ja tahallisuusvaatimusten käsittelemisestä erillään. Lisäksi käsittelem luvussa erikseen järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan ja muiden jäsenten subjektiivisia edellytyksiä, koska kyseisten edellytysten tulee olla kaikinpuolisia,²³⁴ ja koska tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa eri toimijoiden subjektiivisten edellytysten täyttymiseen liittyy toisistaan poikkeavia erityiskysymyksiä.

Toisaalta voidaan kysyä, onko johtajan ja muiden jäsenten subjektiivisten edellytysten täyttymistä merkityksellistä tai edes mahdollista arvioida tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa erillään toisistaan. Voidaanko yksittäisten jäsenten mieltämistä arvioida irrottamalla se kontekstista, jossa mieltäminen tapahtuu vai olisiko subjektiiviset seikat hahmotettava nimenomaisesti ryhmän subjektiivisina seikkoina ilman, että merkitystä annettaisiin yksittäisten tahojen mieltämiselle? Kun kyse on rikosten laajamittaista ja systemaattista tekemistä varten perustetusta kollektiivista, on selvää, että vuorovaikutuksen synnyttämä organisatorinen rationaalisuus muokkaa yksittäisten henkilöiden käsityksiä ja mieltämistä.²³⁵ Siten jokaisen osallisen subjektiivisten seikkojen arvioiminen kokonaisuudesta irrallisena voi olla jokseenkin ongelmallista. Koska kotimaisessa oikeustieteessä vallitsee kuitenkin individuaalisen rikosvastuun periaate,²³⁶ käsittelem luvussa subjektiivisia seikkoja toisistaan erillään.

Käsittelem tässä yhteydessä yhteisymmärrystä osallisten välisenä yhteisenä rikosentekopäätöksenä eli yhteisenä rikossuunnitelmana, sillä lähtökohtaisesti korkeimman oikeuden käytännössä yhteisymmärryksellä on viitattu nimenomaisesti osallisten väliseen

---

²³⁴ Ks. Honkasalo 1967, s. 211. Myös Vanhasen mukaan yhteisymmärryksen tulee olla kaikinpuolista (Vanhanen 2004, s. 20).

²³⁵ Esimerkiksi Hardingin mukaan voi olla haasteellista arvioida individuaalista vastuuta, mikäli kollektiivinen ympäristö on merkittäväällä tavalla vaikuttanut yksilön menettelyyn (Harding 2013, s. 222.) Tähän vaikuttaa muun muassa se, että organisaation piirissä tapahtuva menettely on enemmän kuin osiensa summa (Harding 2013, s. 226).

²³⁶ Laitinen – Aromaa 1993, s. 59. Individuaalisen rikosvastuun ja organisaatorikollisuuden ristiriidasta ks. esimerkiksi Palo 2010, s. 69.

rikossuunnitelmaan.²³⁷ Kun johtaja itse suunnittelee rikokset ja antaa käskyjä niiden suorittamiseksi, vaikuttaa hänen osaltaan kyse olevan rikossuunnitelmasta, jonka pohjalta hän toimii ja johon hän on sitoutunut. Näin ollen vaikuttaisi siltä, että järjestäytyneen rikollisryhmän johtajalla on yhteisymmärrys rikoksen tekemisestä ikään kuin itsestään tilanteissa, joissa hänen menettelynsä käsittää käskyjen ja määräysten antamista. Kyseisenlaisissa tilanteissa yhteisymmärrysvaatimuksen funktioksi vaikuttaakin jäävän vastuun rajaaminen vain niihin rikoksiin, joiden suorittamisesta johtaja on antanut käskyt.²³⁸ Mikäli rikollisryhmän johtaja siis käskyy ryhmän muita jäseniä pahoinpitelemään toisen rikollisryhmän jäsenen, hänen yhteisymmärryksensä kattaa vain pahoinpitelyrikoksen. Mikäli ryhmän jäsenet lopulta myös tappavat pahoinpitelemänsä henkilön, ei johtaja syyllisty tapporikokseen, mikäli hän ei ole mieltänyt henkilön kuolemaa vähintään varsin todennäköiseksi. Tässä yhteydessä esille tulee kuitenkin myös haaste yhteisymmärryksen syntymisen ajankohdasta. Mikäli johtaja myöhemmin tulee tietoiseksi myös tapporikoksesta, voidaanko hänen menettelyään lukea kyseisen rikoksen osateoksi, kun yhteisymmärrys taposta ei ole ollut käsillä vielä oman osateon suoritushetkellä? Nähdäkseni rikoskumppanuuden funktion kannalta tämä olisi perusteltua, kun taas tahallisuuden näkökulmasta tilanne vaikuttaa ongelmalliselta. Joka tapauksessa kyseessä on merkittävä haaste, johon oikeustieteessä tulisi syventyä ja ottaa kantaa.

Ongelmalliseksi saattaa lisäksi muodostua se, onko rikollisryhmän muilla jäsenillä yhteisymmärrystä rikoksen tekemisestä yhdessä. Tutkielmaa varten luodussa tapahtumakehikossa järjestäytyneen rikollisryhmän johtaja organisoii rikollisryhmää ja antaa ryhmän muille jäsenille käskyjä ja ohjeita rikosten suorittamiseksi. Käskyjen antamista saatetaan lisäksi tehostaa väkivallalla tai sen uhalla.²³⁹ Näin ollen subjektiivisten edellytysten arvioinnissa huomiota on tarpeen kiinnittää siihen, vaikuttavatko pakottavat olosuhteet yhteisymmärrysvaatimuksen syntymiseen.²⁴⁰ Onko tekijöillä yhteisymmärrys rikoksen tekemisestä yhdessä, mikäli rikollisryhmän johtaja antaa käskyn rikoksen tekemisestä ja

---

²³⁷ Esimerkiksi KKO 2009:47 ja KKO 2008:18.

²³⁸ Ks. Luoto 2018, s. 295.

²³⁹ Ks. HE 263/2014 vp, s. 19. Lisäksi esimerkiksi Roxinin mukaan rikollisryhmän jäsenet eivät voi lähtökohtaisesti poiketa johtajan käskyistä. Roxinin näkemyksistä ks. Weigend 2011, s. 101. Vrt. Eldar, jonka mukaan järjestäytyneissä rikollisryhmissä rikosten tekemistä ei varmisteta pakolla, vaan rikosten tekeminen nähdään kannustimena, jotta rikollisryhmässä voi edetä seuraavalle tasolle (Eldar 2010, s. 185).

²⁴⁰ Pakottavista olosuhteista ks. Palo 2010, s. 334.

rikollisryhmän jäsen vain toimii tämän käskyn perusteella?²⁴¹ Voidaanko tällöin sanoa, että rikoksen tekeminen perustuu yhteiseen rikosentekosuunnitelmaan?

Modernissa rikosoikeudessa vallitsee ajatus individuaalisesta rikosvastuusta, joka perustuu siihen, että jokaisella on lähtökohtaisesti vapaa tahto ja kyky toimia tahtonsa mukaisesti.²⁴² Hierarkkisesti rakentuneissa järjestäytyneissä rikollisryhmissä rikosten tekeminen perustuu tyypillisesti ylhäältä tuleviin käskyihin, eikä yksittäisten jäsenten vapaalle tahdolle jää juurikaan sijaa kurinpidollisten seikkojen vuoksi.²⁴³ Intuitiivisesti ajatellen tämä saa aikaan vaikutelman siitä, ettei osallisten välillä tosiasiaassa vallitse yhteisymmärrystä. Tukea näkemykselle on saatavissa oikeuskirjallisuudesta. Esimerkiksi Vanhasen mukaan yhteisymmärryksen syntyminen edellyttää sitä, että osallinen viestittää toiselle omasta rikollisesta toiminnastaan, toinen osapuoli hyväksyy rikosteon ja viestittää halukkuutensa rikoksen tekemiseen yhdessä.²⁴⁴ Tämä kommunikaatioketju vaikuttaisi pitävän sisällään ajatuksen molemminpuolisesta, omaan tahdonmuodostukseen perustuvasta halusta osallistua yhteiseen rikosprojektiin.²⁴⁵ Vanhanen toteaaakin, että ”yhteisymmärrys ilmentää intentionaalista ykseyttä rikoskumppanien välillä tehdä rikos yhdessä”.²⁴⁶

Myös saksalaisessa rikosoikeustieteessä yhteisymmärrykseltä näytettäisiin edellytettävän keskinäisesti sovitun ja hyväksytyyn yhteisen suunnitelman käsillä oloa.²⁴⁷ Jotta kyse siten olisi yhteisymmärryksestä, tulisi jokaisen rikoskumppanin osallistua suunnitelman laatimiseen.²⁴⁸ Luoto on kuvannut saksalaisen rikosoikeustieteen näkemystä seuraavasti:

---

²⁴¹ Esimerkiksi Tuusulan käräjäoikeuden tapauksessa 17.11.2017 R 17/672 todettiin, etteivät B ja C joutuneet osallistumaan tekoon vastoin tahtoaan, vaan he olivat mukana yhteisymmärryksessä A:n kanssa. Tapauksesta saa käsityksen, jonka mukaan yhteisymmärrystä ei olisi välttämättä ollut käsillä, mikäli B ja C olisivat joutuneet osallistumaan tekoon vastoin tahtoaan. Lisäksi tapauksessa KKO 1988:42 eri mieltä olevan jäsenen lausunnossa yhteisymmärryksen puuttumista perustellaan muun muassa A:n johtajuudella ja B:n alisteisuudella.

²⁴² Ashworth – Horder 2013, s. 23 ja Cassese 2003, s. 136–137.

²⁴³ Samansuuntaisesti Palo 2010, s. 301.

²⁴⁴ Vanhanen 2004, s. 131. Myös Nuutila puhuu yhteisymmärryksestä ”yhteisenä tahdonmuodostuksena” (Nuutila 1997, s. 341).

²⁴⁵ Tästä lisää Yanev 2018, s. 421. Vrt. Luoto, jonka mukaan johtajan antaman käskyn täytäntöönpaneminen voidaan tulkita yhteisymmärryksen synnyttäväksi kommunikaatiotapahtumaksi (Luoto 2018, s. 294).

²⁴⁶ Vanhanen 2004, s. 21.

²⁴⁷ Bohlander 2009, s. 163.

²⁴⁸ Ks. Bohlander 2009, s. 162. Samoin ruotsalaisessa rikosoikeustieteessä. Tästä Wennberg 2003, s. 617.

”rikoskumppanuudessa on kyse osallisten tietoisesta ja halutusta yhteistoiminnasta, joka tähtää rikoksen tekemiseen yhdessä muiden osallisten kanssa yhteisen suunnitelman mukaisesti”.²⁴⁹ Vastaavalla tavalla ruotsalaisesta rikosoikeustieteestä Wennberg katsoo, että tyypillisesti rikoskumppanit pitävät rikosta yhteisenä projektina, jonka osalliset yhdessä suorittavat.²⁵⁰ Hänen mukaansa kyse ei voi olla rikoskumppanuudesta, mikäli osallinen ei uskalla vastustaa rikoksen suorittamista koskevaa käskyä, koska tällöin kyse ei ole osallisten välisestä yhteisestä projektista.²⁵¹

Niin sanotuissa perinteisissä osallisuustilanteissa tietoista ja haluttua yhteistoimintaa osoittaa se, että osalliset ryhtyvät rikokseen yhdessä. Tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa on kuitenkin kyse tähän lähtökohtaan nähden poikkeuksellisesta tilanteesta, jossa rikokseen ryhtyminen ei automaattisesti osoita yhteistä tahdonmuodostusta. Vaikuttaisi nimittäin kyseenalaiselta sanoa, että käskyjen antaminen ja niiden mukaan toimiminen rinnastuisi tietoiseen ja haluttuun yhteistoimintaan ja osoittaisi osapuolten välistä yhteistä tahdonmuodostusta.²⁵² Mikäli yhteisymmärrystä arvioidaan siten edellä esitetyllä tavalla tietoisuusvaatimuksesta erillisenä vaatimuksena, luovat järjestäytyneiden rikollisryhmien ominaispiirteet vaikutelmaa siitä, ettei osallisten välillä tosiasiallisesti vallitse yhteisymmärrystä.²⁵³

Toisaalta voidaan kuitenkin olettaa, että jäsenet ovat alun perin liittyneet ryhmään tietoisina sen päämääristä ja toimintatavoista, ja näin ollen he ovat tällöin antaneet ainakin yleisluontoisen hyväksynnän rikosten tekemiselle ja ilmaisseet halukkuutensa rikolliseen toimintaan osallistumiseen. Vaikka ryhmän jäsenillä ei olisi yksittäistapauksissa kykyä vapaaseen tahdonmuodostukseen, voitaisiinko yhteisymmärrys kuitenkin johtaa

---

²⁴⁹ Luoto 2018, s. 275. Luodon mukaan saksalaisen näkemyksen soveltaminen suomalaiseen rikoskumppanuusoppiin ei kuitenkaan tapahdu ongelmitta (Luoto 2018, s. 264).

²⁵⁰ Wennberg 2003, s. 631 ja 632.

²⁵¹ Wennberg 2011, s. 631.

²⁵² Esimerkiksi tapauksen I-SHO 31.01.2020 R19/779 asiantuntijalausunnon mukaan myös täysjäsenet tekevät tehtäviä, mutta alemman tason jäsenten tehtävänä on olla käytettävissä, mikä osoittaa mielestäni sitä, ettei rikosten tekeminen välttämättä perustu heidän omaan tahdonmuodostukseensa.

²⁵³ Ks. Bohlander 2009, s. 163. Bohlanderin mukaan tilanteessa, jossa taustalla vaikuttava *mastermind* ohjaa toisten toimintaa, ei ole kyse rikoskumppanuudesta.

halukkuudesta liittyä ryhmään ja ryhmän yhteisestä tavoitteesta tehdä rikoksia?²⁵⁴ Hahmotan tilannetta esimerkillä. A on liittynyt rikollisryhmään tietoisena sen toimintatavoista ja siten myös samalla yleisluontoisesti ilmaissut halukkuutensa rikosten suorittamiseen. Vaikka myöhemmin johtaja B antaisi käskyn A:lle rikoksen suorittamiseksi, eikä tällöin kyseisessä yksittäistapauksessa olisi kyse A:n ja B:n välisestä molemminpuolisesta rikossuunnitelmasta, on A:lla ja B:lla kuitenkin yhteinen halukkuus rikosten suorittamiseen. Tällöin yhteinen päämäärä ja yhteinen halukkuus johtaisivat yhteisymmärrysvaatimuksen täyttymiseen, eikä vaatimus jäisi täyttymättä sen vuoksi, ettei kyse ole yhteisestä rikossuunnitelmasta. Tilanne muuttuu haastavammaksi silloin, kun A ei enää jaakaan rikollisryhmän arvomaailmaa ja haluaisi irtautua ryhmästä, mutta ei mahdollisten seurausten vuoksi uskalla. Tällöin kyse ei enää vaikuttaisi olevan yhteisen päämäärän mukaan toimimisesta. Samoin ongelmaksi voi muodostua se, ettei jäsenellä välttämättä ole tietoa rikollisen toiminnan laajuudesta tai yksityiskohdista ryhmään liittymisen hetkellä.²⁵⁵

Toisaalta esimerkiksi hallituksen esityksen mukaan yhteisymmärrysvaatimuksen täyttymiseksi riittävää on tietoisuus siitä, että osallisten toiminta yhdessä täyttää rikoksen tunnusmerkistön.²⁵⁶ Siten sen perusteella yhteisymmärrysvaatimukseen ei vaikuttaisi sisältyvän vaatimusta keskinäisesti sovitun, molemminpuolisen rikossuunnitelman käsillä olosta, vaan pelkkä tietoisuus riittää täyttämään rikoskumppanuuden vastuedellytykset subjektiivisessa suhteessa. Tällöin järjestäytyneissä rikollisryhmissä vaatimus vaikuttaisi täyttyvän ikään kuin itsestään: kun jäsenet suorittavat rikokset käskyjen mukaisesti, ovat he lähtökohtaisesti tietoisia siitä, mitä he ovat tekemässä.²⁵⁷ On kuitenkin huomattava, että mielestäni hallituksen esitys on laadittu silmällä pitäen niin sanottuja tyypillisiä rikoskumppanuustilanteita, joissa osalliset ovat keskenään tasavertaisia ja heidän toimintansa perustuu yhteiseen halukkuuteen tehdä rikoksia.²⁵⁸ Tällöin tietoisuusvaatimukseksi kiteytyvä

---

²⁵⁴ Esimerkiksi Jugoslavia-tuomioistuimen (ICTY) oikeuskäytännössä on todettu, että rikoskumppanuusvastuun edellytyksenä on se, että useampi henkilö toimii joko yhteisen rikossuunnitelman tai yhteisen tavoitteen perusteella. Tästä Ambos 2008, s. 749.

²⁵⁵ Tästä ks. Palo 2010, s. 323.

²⁵⁶ HE 44/2002 vp, s. 152. Näin on myös toisinaan katsottu oikeuskirjallisuudessa (esimerkiksi Honkasalo 1967, s. 211 ja Tapani 2008, s. 630) sekä oikeuskäytännössä (esimerkiksi RHO 11.04.2018 R 17/517, RHO 11.01.2021 R 20/449).

²⁵⁷ Poikkeuksena tilanteet, joissa tekomentit on hajautettu useille eri henkilöille, jotka eivät ole tietoisia muiden menettelystä. Tästä tarkemmin luvussa 5.3.3.

²⁵⁸ Esimerkiksi Nuotion mukaan hallituksen esityksessä ei otettu kantaa rikollisjärjestön toimintaan osallistumista koskeviin kysymyksiin, koska kyseisenlainen rikollisuuden muoto poikkeaa tyypillisistä

yhteisymmärrysvaatimus näyttäisi pikemminkin rajaavan osallisten vastuun vain niihin tekoihin, joista etukäteen on sovittu tai joiden tapahtumista osallinen voi muutoin pitää varsin todennäköisenä. Järjestäytyneessä rikollisuudessa on kuitenkin kyse täysin erilaisesta ilmiöstä, koska järjestäytyneissä rikollisryhmissä rakenne on tyypillisesti hierarkkisesti jäsentynyt, eikä alemmalla portaalla olevilla ole tosiasiallista mahdollisuutta osallistua rikossuunnitelman laatimiseen. Tästä johtuen yhteisymmärrysvaatimuksen tosiasialliseen sisältöön olisi aihetta kiinnittää enemmän huomiota myös perinteisiin osallisuustilanteisiin nähden poikkeuksellisissa tilanteissa. Lisäksi erityisesti korkeimman oikeuden käytännössä yhteisymmärrysvaatimukselta on edellytetty enemmän kuin pelkkää tietoisuutta, ja näkemykseni mukaan oikeuskäytännölle tulisikin antaa tulkinnassa enemmän painoarvoa.

Yhteisymmärrysvaatimuksen arvioimiseen tietoisuusvaatimuksesta erillisenä vaatimuksena saattaa kuitenkin liittyä myös ongelmia tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa.

Kyseisenlaisissa tilanteissa rikoskumppanuusvastuun funktioksi näyttäisi nimittäin pääasiallisesti jäävän vastuun ulottaminen johtajaan, sillä täytäntöönpanotoimen suorittajat syyllistyisivät lähtökohtaisesti samoihin rikoksiin myös välittöminä yksin tekijöinä. Mikäli siten katsottaisiin, ettei ryhmän muilla jäsenillä ole yhteisymmärrystä rikoksen suorittamisesta johtajan kanssa, olisi lopputuloksena se, että vastuu ei ulottuisi johtajaan, mutta suoritustason jäsenet vastaisivat omien osatekojensa suorittamisesta kuitenkin välittöminä yksin tekijöinä. Tästä näkökulmasta edellytyksiä yhteisymmärryksen syntymiselle ei ole aiheellista asettaa liian korkealle.

Näin on myös toisinaan katsottu olevan oikeuskäytännössä, jossa hierarkkisen rakenteen ja toimimisen ylhäältä tulevien käskyjen mukaisesti ei ole lähtökohtaisesti katsottu vaikuttavan arviointiin yhteisymmärrysvaatimuksen täyttymisestä.²⁵⁹ Esimerkiksi tapauksessa KKO 2008:18 yhteisymmärrystä ei arvioitu siitä näkökulmasta, viittaako johtajan käskyvalta siihen, ettei muilla jäsenillä olisi yhteisymmärrystä – päinvastoin. Tapauksessa yhteisymmärryksen käsillä oloa perusteltiin juuri järjestäytyneille rikollisryhmille tyypillisillä ominaispiirteillä, kuten tehtävänjaon eriytyneisyydellä sekä toiminnan suunnitelmallisuudella. Näin ollen voisi

---

osallisuustilanteista (Nuotio 2007a, s. 1116–1117). Sen sijaan käsiteltäviksi valikoituvat kysymykset, jotka ovat pitkälti jo ratkaistu (Nuotio 2003, s. 257). Myös Lahden mukaan hallituksen esityksessä organisaatorikollisuuden ominaispiirteet ovat saaneet osakseen liian vähän huomiota (Lahti 2003, s. 152).

²⁵⁹ Esimerkiksi Oulun käräjäoikeuden tapauksessa 12.04.2017 R 16/2703 käskyjen mukaan toimiminen vaikutti vain rangaistuksen mittaamiseen.

sanoa, että yhteisymmärryksen katsottiin täyttyvän jopa herkemmin kuin niin sanotuissa perinteisen osallisuuden tilanteissa, joissa esimerkiksi toisilleen tuntemattomat henkilöt päättävät tehdä rikoksen yhdessä.²⁶⁰ Myös tapauksessa RHO 11.01.2021 R 20/449 huomiota kiinnitettiin määräysten mukaan toimimiseen. Tapauksessa todettiin, ettei B:n tekijäasemaa poistanut se, että hän oli toiminut pelkästään hänelle annettujen määräysten mukaisesti.²⁶¹ Tapausten perusteella vaikuttaakin siltä, että tyypillisesti järjestäytyneissä rikollisryhmissä yhteisymmärryksen käsillä olo voidaan johtaa siitä, että osallinen suorittaa rikoksen käskyjen mukaisesti.²⁶² Mikäli yhteisymmärrystä arvioidaan kyseisellä tavalla, vaikuttaa sen käsillä olo tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa melko kiistattomalta.

5.3.2 Johtajan tahallisuus

Rikoskumppanuusvastuun subjektiivisiin edellytyksiin sisältyy yhteisymmärrysvaatimuksen lisäksi vaatimus tahallisuudesta. Tahallisuusvaatimus edellyttää ensinnäkin sitä, että osallinen mieltää varsin todennäköiseksi oman menettelyn yhdessä muiden osallisten menettelyn kanssa täyttävän rikoksen tunnusmerkistön.²⁶³ Arvioin ensiksi tilannetta, jossa johtajan menettelyksi katsotaan rikollisryhmän organisointitoimenpiteiden suorittaminen. Tällöin johtajan menettely perustuu ensisijaisesti rikollisen toimintakehikon luomiseen ja kehittämiseen, eikä menettelyllä välttämättä ole konkreettista yhteyttä mihinkään yksittäiseen rikokseen. Sen sijaan tarkoituksena on vain helpottaa ja mahdollistaa rikosten myöhempi tekeminen. Tahallisuuden näkökulmasta tilanne vaikuttaa ongelmalliselta. Kun rikoskumppanin tahallisuuden tulee kattaa tietty rikoslain erityisen osan tunnusmerkistö,²⁶⁴ on

---

²⁶⁰ Tästä Vanhanen KKO:n ratkaisut kommentein 2018:I. Vanhasen mukaan yhteisymmärrysvaatimus täyttyy herkemmin rikollisryhmissä toiminnan suunnitelmallisuuden ja eriytyneen tehtävänjaon vuoksi. Myös Palon mukaan järjestäytyneissä rikollisryhmissä juuri subjektiiviset edellytykset ovat korostuneessa asemassa toiminnan suunnitelmallisuuden, yhteisessä intressissä toimimisen sekä yhteisen rikossuunnitelman käsillä olon vuoksi (Palo 2010, s. 308).

²⁶¹ Sen sijaan käräjäoikeudessa tilannetta oli arvioitu toisin (Oulun käräjäoikeus 04.06.2020 R 20/1103). Käräjäoikeudessa katsottiin, ettei A:lla ollut yhteisymmärrystä Serbiasta käsin toimineen johtoportaan kanssa, sillä toimintaa johdettiin A:n mielipiteistä riippumatta ja A toimi puhtaasti johtajan antamien määräysten perusteella.

²⁶² Myös Luodon mukaan rikoksen tekeminen toisen antaman päätöksen mukaisesti ilmaisee osallisten välisen yhteisymmärryksen rikoksen tekemisestä. Luoto 2018, s. 294. Näin nimenomaisesti organisatorisen rikoskumppanuuden tilanteissa.

²⁶³ Luoto 2018, s. 276–277.

²⁶⁴ Luoto 2018, s. 276.

tahallisuusvaatimuksen näkökulmasta ongelmallista, mikäli yleisluontoiset organisointitoimenpiteet riittäisivät synnyttämään rikoskumppanuusvastuun.

Toisaalta vaikuttaa jokseenkin epäselvältä, milloin tietoisuuden suoritettavasta rikoksesta ja osallisten välillä olevasta yhteisymmärryksestä tulee olla käsillä. Lähtökohtana on nähdäkseni se, että tietoisuus tulee olla käsillä jo oman osateon suoritushetkellä, sillä *dolus subsequens* - tahallisuus ei ole riittävää synnyttämään rikosoikeudellista vastuuta.²⁶⁵ Näkemys on kuitenkin haasteellinen rikoskumppanuuden näkökulmasta, sillä silloin jokaisella osallisella tulisi olla yhteisymmärrys ja tietoisuus rikoksen tekemisestä jo ensimmäisen osateon suoritushetkellä, eikä yhteisymmärrys voisi laajeta käsittämään rikoksen konkreettisella tekohetkellä muita tekomomenteja. Mikäli taas katsottaisiin, että yhteisymmärrys voisi syntyä vasta rikoksen konkreettisella tekohetkellä, tällöin aiemmin suoritettu osateko jouduttaisiin jälkikäteisesti ikään kuin hyväksymään osaksi rikoskokonaisuutta. Nähdäkseni kyse on merkittävästä ristiriidasta rikoskumppanuuden funktion ja yleisten tahallisuusopillisten näkökulmien välillä.

Vaikka keskustelu on jäänyt jokseenkin avoimeksi, on mielestäni perusteltua, että tietoisuuden ja yhteisymmärryksen tulee olla käsillä jo oman osateon suoritushetkellä. Tällöin yleisluontoiset organisointitoimenpiteet eivät lähtökohtaisesti riitä synnyttämään rikoskumppanuusvastuuta, mikäli yhteisymmärrystä ja tietoisuutta konkreettisten rikosten suorittamisesta ei organisointitoimenpiteiden suorittamisen hetkellä ole käsillä. Myöskään rikosten myöhempi hyväksyminen ei siten johtaisi organisointitoimenpiteiden lukemiseen johtajan menettelyksi objektiivisessa suhteessa. Mikäli johtaja siis myöhemmin käskisi ryhmän muita jäseniä tappamaan toisen rikollisryhmän jäsenen, ei aiemmin suoritettuja organisointitoimenpiteitä voitaisi lukea hänen osateoikseen tapporikoksen suorittamisessa.

Mikäli tällaisen yleisen rikosentekovalmiuden lisääminen katsottaisiin riittäväksi, muodostuisivat edellytykset rikoskumppanuusvastuun täyttymiselle nähdäkseni löyhemmäksi kuin avunantovastuun täyttymiselle,²⁶⁶ sillä avunantajan tahallisuus edellyttää tietoisuutta tekijästä, pääteosta ja oman toiminnan päätekoa edistävästä vaikutuksesta.²⁶⁷ Koska rikoskumppanuutta voidaan pitää moitittavampana kuin avunantoa, vaikuttaisi

---

²⁶⁵ Nuutila 1997, s. 228.

²⁶⁶ Myös Tapanin mukaan vaikuttaa siltä, että avunantajan tahallisuusvaatimus on tiukempi kuin rikoskumppanille asetetut subjektiiviset edellytykset (Tapani 2008, s. 640).

²⁶⁷ Tästä muun muassa Nuutila 1997, s. 356.

kyseenalaiselta, mikäli sen täyttymiseltä vaadittaisiin vähemmän kuin avunantovastuun täyttymiseltä.

Johtajan antamien käskyjen ja ohjeiden osalta tilanteen voidaan katsoa hahmottuvan toisin, sillä kyseisenlaisella menettelyllä on jo merkittävästi läheisempi liityntä yksittäisiin rikoksiin. Kun johtaja antaa käskyn yksittäisen rikoksen suorittamisesta, hän mieltää varsin todennäköiseksi, että hänen oma menettelynsä yhdessä muiden menettelyn kanssa täyttää rikoksen tunnusmerkistön, sillä käskyvaltasuhteiden olemassaolon vuoksi johtaja voi lähtökohtaisesti luottaa siihen, että muut rikollisryhmän jäsenet toimivat käskyjen mukaisesti. Kun johtaja itse päättää rikoksen tekemisestä, kattaa hänen tahallisuutensa sekä mahdollisen seurauksen aiheutumisen että myös muut rikoksen tunnusmerkistötekijät sillä oletuksella, etteivät muut jäsenet tee enempää, kuin mitä johtaja on käskenyt.²⁶⁸

Huomiota tulee kuitenkin kiinnittää siihen seikkaan, ettei johtajalla välttämättä ole tietoa rikoksen suorittamisen yksityiskohdista. Voi nimittäin olla, että johtaja antaa käskyn Z:n tappamisesta, mutta jättää tekotavan muiden jäsenten päätettäväksi. Riittääkö tällainen rikoksen lopputulokseen kohdistuva tahallisuus vai edellyttääkö vastuun syntyminen myös rikoksen tekotapaan kohdistuvaa tahallisuutta? Luodon mukaan tahallisuusvaatimus ei edellytä, että osallisen tulisi olla selvillä kaikista osatekojen yksityiskohdista, kuten tekoajasta, -paikasta ja -tavasta, kunhan näitä seikkoja ei ole korotettu rikoksen tunnusmerkistötekijöiksi.²⁶⁹ Näin ollen tahallisuuden näkökulmasta ei vaikuta ongelmalliselta, ettei johtaja ole välttämättä selvillä kaikista rikoksen tekemisen yksityiskohdista.²⁷⁰

Sen lisäksi, että rikoskumppanin tulee pitää rikoksen tunnusmerkistötekijöiden täyttymistä vähintään varsin todennäköisenä, sisältyy tahallisuusvaatimukseen myös käsitys siitä, että osallisilla on yhteisymmärrys rikoksen tekemisestä yhdessä.²⁷¹ Mikäli yhteisymmärrysvaatimuksen katsotaan viittaavan osallisten väliseen yhteiseen

---

²⁶⁸ Esimerkiksi Päijät-Hämeen käräjäoikeuden tapauksessa 16.04.2019 R 19/395 todettiin, että A:n, joka on ohjeistanut B:tä ja johtanut huumausainekauppaa, on täytynyt tietää käskyjensä kohteena olleen huumausaineen laatu ja määrä.

²⁶⁹ Luoto 2018, s. 274.

²⁷⁰ Samoin esimerkiksi tapauksessa KKO 2010:47 rikoskumppanuusvastuun soveltumisen esteenä ei pidetty sitä, ettei osallisilla ollut tietoa kaikista verkossa välitetyistä yksittäisistä teoksista. Vrt. Eldar, jonka mukaan johtajien rikosoikeudellisen vastuun esteenä voidaan pitää sitä, etteivät he useinkaan ole tietoisia muiden jäsenten suorittamista konkreettisista rikoksista (Eldar 2012, s. 214).

²⁷¹ Luoto 2018, s. 276–277.

rikossuunnitelmaan, vaikuttaa vaatimuksen täytyminen ongelmalliselta. Hahmotetaan tilannetta esimerkillä. Rikollisryhmän johtaja A käskee rikollisryhmän jäseniä B ja C suorittamaan rikoksen X. Käskyn tehostamiseksi A uhkaa satuttavansa B:n ja C:n perheitä, mikäli he eivät suorita rikosta A:n antaman käskyn mukaisesti. Näin ollen tilanteessa A:n, B:n ja C:n välillä ei vaikuttaisi olevan kaikinpuolista rikosentekosuunnitelmaa, vaan kyse on A:n suunnitelmasta, johon B ja C pakotetaan väkivallan uhalla. Voiko A mieltää varsin todennäköiseksi, että myös B:llä ja C:llä on yhteisymmärrys rikoksen tekemisestä yhdessä, mikäli heidät on pakotettu rikoksen tekemiseen? Mikäli yhteisymmärrysvaatimuksen katsotaan edellyttävän molemminpuolisuutta, vaikuttaisi siltä, että vastauksen on oltava kieltävä.

Lain esitöissä ja toisinaan myös oikeuskäytännössä yhteisymmärrysvaatimus vaikuttaa kuitenkin tyypistyvän tietoisuusvaatimukseksi, jolloin sen täyttymisessä riittävää on tietoisuus rikoksen tekemisestä.²⁷² Tällöin vaatimus osallisten välisestä yhteisymmärryksestä ei vaikuttaisi tuovan mitään lisää tahallisuusarviointiin, sillä kyse olisi puhtaasti objektiivisista seikoista ja niitä koskevasta tietoisuudesta. Lisäksi vaikka yhteisymmärrysvaatimuksen täyttymiseltä edellytettäisiin enemmän kuin tietoisuutta, vaikuttaisi järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteet edellä esitetyllä tavalla madaltavan vaatimuksen täyttymisen kynnyksiä. Siten yhteisymmärrystä koskevan tahallisuusvaatimuksenkin voidaan katsoa täyttyvän suhteellisen helposti. Nähdäkseni tuomioistuinten ratkaisuissa kuitenkin harvemmin avataan ja perustellaan yhteisymmärrystä koskevaa tahallisuusvaatimusta tarkemmin. Vaikuttaakin siltä, että monissa tapauksissa tahallisuutta arvioidaan siten, kuin tekijöitä olisi vain yksi.²⁷³ Tätä ei voida mielestäni pitää perusteltuna, vaan yhteisymmärryksen tahallisuusvaatimukselle asettamia lisäedellytyksiä tulisi perusteluissa avata tarkemmin.

5.3.3 Muiden jäsenten tahallisuus

Käsittelen seuraavaksi muiden jäsenten tahallisuutta, sillä mikäli he eivät toimi tahallisesti, ei kyse voi olla rikoskumppanuudesta. On selvää, että tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa muut jäsenet ovat tietoisia niistä osateoista, jotka he itse suorittavat. Järjestäytyneet rikollisryhmät organisoidaan kuitenkin tyypillisesti siten, että jokainen osallinen tietää

---

²⁷² HE 44/2002 vp, s. 152 sekä esimerkiksi RHO 11.04.2018 R 17/517 ja RHO 11.01.2021 R 20/449.

²⁷³ Nähdäkseni näin on tehty esimerkiksi tapauksissa KKO 2008:18 ja VHO 09.07.2019 R 18/807.

mahdollisimman vähän rikoskokonaisuudesta ja mahdollisesti muista osallisista.²⁷⁴

Rikollisryhmän johtaja saattaa antaa jokaiselle osalliselle vain yksittäistä osatekoa koskevan käskyn tai ohjeen ilman, että osallinen tietäisi, millaiseen tekokokonaisuuteen osateko sijoittuu.²⁷⁵ Tällöin voi olla, ettei osallisella ole tahallisuutta suhteessa suoritettavaan rikokseen eikä osallisten väliseen yhteisymmärrykseen.

Näin oli esimerkiksi Helsingin kärjäoikeuden tapauksessa 02.10.2019 R 17/9574, jossa arvioitavana oli se, olivatko A ja B syyllistyneet rikoskumppaneina törkeään veropetokseen. Tapauksessa verohallinnolle oli tehty X Oy:n puolesta aiheettomia ilmoituksia negatiivisesta arvonalisäverosta, ja A oli merkitty X Oy:n hallituksen varsinaiseksi jäseneksi. Ilmoitukset oli tehty Katso-tunnisteilla, jotka oli luotu A:n verkkopankkitunnuksia käyttämällä. Lisäksi tapauksessa B:lle luvattiin palkkio, mikäli hän kävisi toimittamassa asiakirjoja patentti- ja rekisterihallitukseen. Tämän jälkeen B:n tilille siirrettiin kymmeniä tuhansia euroja, jotka B:n tuli nostaa käteisenä. Kärjäoikeuden mukaan A ei tiennyt kovin tarkkaan, mihin verkkopankkitunnuksia käytettäisiin, vaikka hänen oli tullut ymmärtää, että niitä saatetaan käyttää laittomaan menettelyyn. Lisäksi tapauksessa katsottiin, ettei myöskään B tiennyt kovin tarkkaan, mistä hänen tililtä nostamansa rahat olivat peräisin, vaikka hänen oli tullut ymmärtää, että ne olivat peräisin laittomasta menettelystä. Koska A ja B eivät näin ollen olleet työnjaollisten seikkojen vuoksi tietoisia laajemmasta rikoskokonaisuudesta, eivät he täyttäneet rikoskumppanuusvastuun edellyttämiä subjektiivisia edellytyksiä.

Hovioikeus arvioi tilannetta kuitenkin toisin.²⁷⁶ Hovioikeuden mukaan B:n on täytynyt pitää vähintään varsin todennäköisenä, että hänen menettelyssään on kyse perusteettomien arvonalisäveropalautusten aiheuttamisesta ja A:n, että hänen verkkopankkitunnuksiaan käytetään virheellisten arvonalisäveroilmoitusten tekemiseen. Näin ollen A:n ja B:n katsottiin olevan tietoisia veropetoksen tunnusmerkistökäsitteiden käsillä olosta ja heidät tuomittiin rikoskumppaneina törkeästä veropetoksesta. Nähdäkseni ratkaisu on linjassa korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2014:46 esitetyn näkemyksen kanssa. Korkeimman oikeuden mukaan vaadittava tietoisuus voi olla käsillä myös silloin, kun ”tekijä ei tunne koko rikoksen

---

²⁷⁴ Ks. Palo 2010, s. 311.

²⁷⁵ Esimerkiksi korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2018:18 todetaan, että laajamittaisessa salakuljetustoiminnassa on usein kyse sellaisesta järjestäytyneestä rikollisuudesta, jossa osalliset eivät välttämättä ole lainkaan tietoisia toisista osallisista.

²⁷⁶ HHO 05.07.2021 R 19/2704.

tekemisen yksityiskohtia, mutta hänen on oman osuutensa perusteella täytynyt ymmärtää olevansa osallisena tietynlaisen rikoksen tekemisessä”.

Kyseisenlaisissa tilanteissa saattaa usein olla kyse niin sanotusta tarkoituksellisesta tietämättömyydestä, jossa osallinen on tarkoituksellisesti puutteellisesti selvillä tilanteen olosuhteista välttääkseen vastuun. Korkeimman oikeuden mukaan tunnusmerkistöerehdystä koskevaa säännöstä ei kuitenkaan tule tulkita siten, että tarkoituksellinen tietämättömyys poistaisi vastuun.²⁷⁷ Siten osallinen ei voi vedota tietämättömyyteensä, mikäli olosuhteet olisi ollut mahdollista selvittää tai arvata.²⁷⁸ Kuinka pitkälle menevää selonottovelvollisuutta kyseisenlaisissa tilanteissa voidaan kuitenkin edellyttää? Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa rikollisryhmän X johtaja käskää rikollisryhmän jäsentä B antamaan rikollisryhmän jäsenelle A aseensa ja ajamaan tämän rikollisryhmä Y:n kerhotilalle. A:lle johtaja puolestaan antaa käskyn tappaa rikollisryhmä Y:n jäsen C. Mikäli B:lle ei kerrota suunnitelmasta tappaa C, voidaanko hänen katsoa olevan tietoinen rikoksen suorittamisesta siten, että se olisi riittävää synnyttämään vastuun rikoskumppanina? Lähtökohtaisesti voi tuntua siltä, ettei B voi syyllistyä tilanteessa tappoon. Tilanteessa tahallisuuden käsillä olo saatettaisiin kuitenkin pakottavan päättelyn avulla johtaa tilanteen olosuhteista, sillä voitaisiin tulkita, että B on tarkoituksellisesti pitäytynyt tietämättömänä tilanteen olosuhteista. Toisaalta voidaanko vastuuta tosiasiaassa ulottaa näin pitkälle? B:llä on tilanteessa varmasti olosuhteiden perusteella jonkinasteinen käsitys siitä, että kerhotilassa tullaan tekemään jotakin rikollista. Voidaanko olosuhteista kuitenkin varmuudella johtaa sitä, että B mieltäisi C:n kuoleman vähintään varsin todennäköiseksi?²⁷⁹

Tähän liittyy keskeisellä tavalla myös kysymys siitä, voidaanko järjestäytyneissä rikollisryhmissä yleisen tason tietoisuuden ja hyväksymisen rikosten tekemistä kohtaan katsoa olevan riittävää ja laajentavatko kyseiset seikat selonottovelvollisuuden laajuutta? Kun

---

²⁷⁷ KKO 2006:64.

²⁷⁸ KKO 2006:64. Koponen on talousrikoksia käsitellessään todennut, että tietoisuutta saatetaan pyrkiä jakamaan niin, ettei kenellekään muodostu tilanteesta kokonaiskuvaa. Hänen mukaansa rikosoikeudellisen tulkinnan ei kuitenkaan tule suosia pyrkimystä rikosvastuun välttämiseen, mikäli tietoisuuden jakamiselle ei ole liiketaloudellisia perusteita (Koponen 2002, s. 281.) Vaikka kyse on tutkimusaiheeseen nähden toisenlaisesta kontekstista, soveltuu käsitykseni mukaan esitetty näkemys myös nyt kyseessä olevaan tilanteeseen kuitenkin sillä erolla, että tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa voi harvemmin olla hyväksyttäviä syitä tietoisuuden jakamiselle.

²⁷⁹ Esimerkiksi tapauksessa I-SHO 31.01.2020 R 19/779 A ja B kantoivat huumausaineita sisältäviä laatikoita A:n autosta tämän asuntoon. Tapauksessa ei voitu pitää varsin todennäköisenä, että B:lla olisi ollut tietoisuutta laatikoiden sisällöstä, vaikka B:lle olikin tullut ajatus, että laatikoissa voisi olla amfetamiinia.

rikollisryhmät ovat järjestäytyneet nimenomaisesti rikosten tekemistä varten, on ryhmään liittyvällä jäsenellä ryhmään liittyessään oltava jonkinasteinen yhteisymmärrys rikosten tekemisestä ja hyväksyvä suhtautuminen toimintaa kohtaan. Voitaisiinko siten edellä esitetystä esimerkistä katsoa, että B tietää yleisellä tasolla ryhmän järjestäytymisestä rikosten tekemistä varten ja siten hän toimimalla objektiivisessa suhteessa ryhmän hyväksi hyväksyy rikosten tekemisen tai ainakin suhtautuu siihen välinpitämättömästi? Nähdäkseni tällainen yleisen tason tietoisuus rikosten tekemisestä ei voi olla riittävää, sillä tahallisuusvaatimus edellyttää sitä, että tahallisuus kattaa rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvat tunnusmerkistökäsitteet.²⁸⁰ Toisaalta yleisen tason tietoisuus voi mahdollisesti yksittäistapauksessa puhua sen puolesta, että ryhmän jäsenen olisi pitänyt olla tietoinen myös yksittäisen rikoksen tekemisestä ja sen olosuhteista. Näin ollen yleisen tason yhteisymmärrys ja tietoisuus voivat mahdollisesti korottaa yksittäistä rikosta koskevan selonottovelvollisuuden laajuutta. Näin oli esimerkiksi tapauksessa THO 13.09.2019 R 18/722, jossa todettiin, että A ja B olivat olleet tekijäkumppanuuden edellyttämällä tavalla tietoisia rikoksen tekemisestä liittyessään ryhmän toimintaan. Myös tapauksessa HHO 29.10.2020 R 19/1712 A:n ja B:n rikoskumppanuusvastuu on johdettu osin pakottavan päättelyn avulla rikollisryhmän toiminnan laadusta ja laajuudesta.²⁸¹

5.3.4 Muiden jäsenten syyllisyys

Lopuksi kiinnitän vielä huomiota rikollisryhmän jäsenten syyllisyyteen, sillä mikäli jäseniltä puuttuu syyllisyys, tulisi johtajan vastuu arvioitavaksi pikemminkin välillisenä tekemisenä kuin rikoskumppanuutena.²⁸² Välittömältä tekijältä voi puuttua syyllisyys silloin, kun häneltä ei olisi kohtuudella voitu edellyttää norminmukaista suhtautumista.²⁸³ Siten kyseeseen voi tulla esimerkiksi välittömän tekijän pakottaminen tai painostaminen rikokseen, mikäli välitön

---

²⁸⁰ Sen sijaan kaikista yksityiskohdista ei tarvitse olla selvillä, ellei näitä ole korotettu tunnusmerkistökäsitteiksi. Näin Luoto 2018, s. 274.

²⁸¹ Toisin vaikuttaisi olevan Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden tapauksessa 10.04.2017 R 17/346. Kyseisessä tapauksessa C:n kutsuminen paikalle ja kyyditseminen järjestäytyneen rikollisryhmän kerhotiloihin, jossa pahoinpitely on tapahtunut eivät osoittaneet, että A:lla olisi tietoisuutta pahoinpitelyrikoksen suorittamisesta. Myös hovioikeudessa katsottiin, ettei kyseinen menettely osoita osallisten välistä etukäteistä yhteistä tarkoitusta tai tietoisuutta toisten osallisten aikomuksista (I-SHO 15.01.2018 R 17/458).

²⁸² Hallituksen esityksen mukaan välillinen tekeminen voi tulla kyseeseen silloin, kun välitön tekijä ei ole syyntakeinen tai häneltä puuttuu tahallisuus tai jokin muu rikosoikeudellisen vastuun edellytys, kuten syyllisyys (HE 44/2002 vp, s. 153).

²⁸³ HE 44/2002 vp, s. 154.

tekijä ei ole voinut vastustaa pakkoa. Lisäksi velvoittava käsky voi poikkeuksellisesti poistaa välittömältä tekijältä syyllisyyden.²⁸⁴ Hallituksen esityksestä ei käy tarkemmin ilmi, minkälainen pakko tai velvoittava käsky voi riittää poistamaan syyllisyyden välittömältä tekijältä, mutta esimerkiksi Nuutilan mukaan pakottavat olosuhteet voisivat poistaa vastuun muun muassa silloin, kun välittömän tekijän perheen turvallisuutta uhataan.²⁸⁵ Tällöin edellytyksenä on se, että uhkausta voidaan pitää erittäin vakavana.²⁸⁶

Tyypillisesti hierarkkisesti jäsentyneissä järjestäytyneissä rikollisryhmissä rikosten tekemistä saatetaan tehostaa erilaisilla kurinpidollisilla toimilla ja rangaistuksilla.²⁸⁷ Lisäksi voimakas yhteenkuuluvuuden tunne ja ryhmäpaine voivat vaikeuttaa rikosten tekemisestä perääntymistä. Onko siten mahdollista, että kyseisenlaiset pakottavat olosuhteet johtavat siihen, ettei rikollisryhmän jäsenten menettely osoita syyllisyyttä? Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa rikollisryhmän johtaja A antaa käskyn rikollisryhmän jäsen B:lle toisen rikollisryhmän jäsenen C:n tappamisesta. B kieltäytyy aluksi A:n käskystä, minkä seurauksena A uhkaa B:n ja tämän perheen henkeä, mikäli B ei noudata käskyä. Vaikuttaisi siltä, ettei B:llä ole tilanteessa mahdollisuutta vastustaa pakkoa eikä siten mahdollisuutta toimia toisin. Tämä puhuisi sen puolesta, ettei B:llä ole tilanteessa rikosoikeudellisen vastuun edellyttämää syyllisyyttä.

Kun huomioon otetaan tapahtumakonteksti, on tilanteen arviointi haasteellisempaa, sillä tällöin syyllisyysperiaate ja kriminaalipoliittiset argumentit asettuvat jokseenkin vastakkain. Vaikka yksittäistapauksessa B ei voikaan lähtökohtaisesti kieltäytyä rikoksen suorittamisesta, on hän kuitenkin alun perin liittynyt rikollisryhmään mitä ilmeisimmin tietoisena ryhmän rikollisista tavoitteista, ja siten voidaan katsoa, että hän on samalla antanut sitoumuksensa rikolliseen toimintaan.²⁸⁸ Nähdäkseni kyse on jo lähtökohtaisesti oikeusjärjestyksen ulkopuolella tapahtuvasta toiminnasta, joten tuntuisi kriminaalipoliittisesti kestävämmältä,

---

²⁸⁴ HE 44/2002 vp, s. 154.

²⁸⁵ Nuutila 1997, s. 345. Myös Honkasalon mukaan pakko voi tapahtua myös uhkauksen muodossa, kunhan uhkaus on sellainen, että sen mukaan toimimista on pidettävä ymmärrettävänä ja hyväksyttävänä (Honkasalo 1967, s. 205).

²⁸⁶ Nuutila 1997, s. 349.

²⁸⁷ HE 263/2014 vp, s. 19. Ks. myös Palo, jonka mukaan toisintoimimismahdollisuus rikollisryhmässä saattaa olla merkittävästi alentunut (Palo 2010, s. 301 ja 323).

²⁸⁸ Nuutilan mukaan yksiselitteistä vastausta ei voidakaan antaa siihen, miten tulisi tulkita tilannetta, jossa rikollisryhmän johtaja pakottaa muita jatkamaan rikosten suorittamista väkivallan uhalla (Nuutila 1997, s. 345).

mikäli ryhmän jäsenet kykenisivät välttämään vastuun vetoamalla pakottaviin olosuhteisiin. Siten järjestäytyneen rikollisuuden konteksti ei ole perusteltavissa olevalla tavalla asetettavissa yhteen siihen näkökulmaan, jonka mukaan teko ei osoita tekijässä syyllisyyttä silloin, kun tältä ei voitu vaatia toisenlaista toimintaa. Näkemystä tukee hallituksen esitys, jossa lausutaan, että rikoksen tekeminen osana järjestäytyneitä rikollisryhmiä ”ilmentää päättäväisempää asettumista oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä ja tuota suojaavaa toteuttavaa oikeusjärjestystä vastaan”²⁸⁹. Kun jäsen on siten itse päättänyt liittyä ryhmään, on hän asettunut oikeusjärjestyksen suojaamia oikeushyviä vastaan, eikä siten pakottaville olosuhteille tulisi lähtökohtaisesti antaa painoarvoa vastuumuodon valinnassa.

Kyseisenlaista tilannetta on arvioitu tapauksessa RHO 11.01.2021 R 20/449. Kyseisessä tapauksessa B vetosi siihen, että hän oli toiminut X:n painostuksen ja uhkailun alaisena. Tapauksessa todettiin, ettei X:n painostuksella ja uhkailulla voitu katsoa olevan syyllisyyttä poistavaa vaikutusta, vaan mainitut seikat tulee ottaa huomioon rangaistuksen mittaamisen yhteydessä. Myös Palon mukaan painostus tai uhka voidaan ottaa huomioon rangaistusta mitattaessa, kunhan painostus tai uhka on ollut huomattavaa.²⁹⁰ Siten mikäli pakottavat olosuhteet tulevat arvioitavaksi pikemminkin rangaistuksen määrään kuin osallisen syyllisyyteen vaikuttavana tekijänä, ei kyseisillä olosuhteilla ole vaikutusta rikoskumppanuusvastuun käsillä oloon.

---

²⁸⁹ HE 263/2014 vp, s. 20.

²⁹⁰ Palo 2010, s. 374.

6 Johtopäätökset

Tutkielmassani pyrin vastaamaan siihen, voidaanko järjestäytyneen rikollisryhmän johtajaa pitää rikollisryhmän muiden jäsenten rikoskumppanina tilanteessa, jossa rikollisryhmän johtaja ei itse osallistu rikoksen täytäntöönpanoon. Kysymykseen vastaamiseksi kiinnitin huomiota siihen, miten järjestäytyneen rikollisryhmän ominaispiirteet vaikuttavat rikoskumppanuusvastuun subjektiivisten ja objektiivisten edellytysten täyttymiseen.

Objektiivisessa suhteessa rikoskumppanuussäännöksen soveltuminen edellyttää joko 1) rikoksen täytäntöönpanotoimen suorittamista, 2) täytäntöönpanotoimen suorittamiseen osallistumista tai 3) riittävän suurta teko-osuutta yhteisessä rikossuunnitelmassa.²⁹¹ Joka tapauksessa edellytyksenä on, että osateko on olennainen ja rikoskokonaisuuden kannalta merkityksellinen.²⁹² Lisäksi erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa osateoilta on toisinaan edellytetty konkreettisempia liitoksia rikoksen täytäntöönpanotoimen suorittamiseen.²⁹³ Siten tutkielmassani pyrin selvittämään, voiko johtajan menettely täyttää rikoskumppanuusvastuun objektiiviset edellytykset tilanteessa, jossa johtajan menettelyksi katsotaan rikollisryhmän organisointi sekä yksittäisiä rikoksia koskevien ohjeiden ja käskyjen antaminen.

Hierarkkisesti rakentuneissa järjestäytyneissä rikollisryhmissä johtaja voi lähtökohtaisesti luottaa siihen, että rikokset tullaan suorittamaan hänen käskyjensä mukaisesti. Tämä perustuu jäsenten kuuliaisuuteen johtajaa kohtaan sekä siihen, että käskyjen antamista saatetaan tehostaa esimerkiksi väkivallan uhalla, jolloin suoritustason jäsenillä ei lähtökohtaisesti ole mahdollisuutta kieltäytyä rikosten tekemisestä.²⁹⁴ Koska siten johtajan menettely saa lähtökohtaisesti poikkeuksetta aikaan sen, että rikokset tullaan suorittamaan, voidaan menettelyä pitää tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa rikoksen toteutumisen kannalta olennaisena ja merkityksellisenä. Vaikka johtajan menettelyä ei voidakaan pitää rikoksen täytäntöönpanotoimena, voidaan sen kuitenkin katsoa asettuvan oikeushyville aiheutuvan

---

²⁹¹ Nuutila 1997, s. 339.

²⁹² HE 44/2002 vp, s. 152.

²⁹³ Erityisesti Vanhanen 2004, s. 122 ja 124. Myös Luodon mukaan rikoskumppanuusvastuun syntyminen on useimmissa tapauksissa aiheellista sitoa täytäntöönpanotoimen suorittamiseen tai siihen osallistumiseen (Luoto 2018, s. 290).

²⁹⁴ Esimerkiksi Palon mukaan ryhmään liittyminen perustuu vapaaseen tahtoon, kun taas ryhmän johto päättää yksittäisten rikosten suorittamisesta (Palo 2010, s. 323).

vaaran vuoksi jopa hyvinkin lähelle täytäntöönpanotoimen suorittamista. Tällöin kuitenkin vastuun syntymisen voidaan katsoa edellyttävän sekä vertikaalista suhdetta johtajan ja suoritustason jäsenten välillä että suoritustason jäsenten korvattavuutta ja anonymiteettia.²⁹⁵ Jotta vastuun syntyminen ei muodostu ennakoimattomaksi, on äärimmäisen tärkeää kyetä määrittämään tarkat kriteerit sille, milloin suhteen voidaan katsoa olevan vertikaalinen ja miten jäsenten korvattavuus tosiasiallisesti hahmottuu.

Sen sijaan vaikuttaa ongelmalliselta, mikäli pelkkien yleistä rikoksentekevalmiutta kasvattavien organisointitoimenpiteiden katsottaisiin olevan riittäviä täyttämään objektiiviset edellytykset, sillä kyseisenlaiset toimet jäävät sekä ajallisesti että oikeudellisesti melko kauaksi rikoksen täytäntöönpanotoimesta eikä niillä välttämättä ole yhteyttä mihinkään konkreettiseen rikostunnusmerkistöön. Näkemykseni mukaan vastuuta ei olekaan aiheellista perustaa pelkkään rikollisryhmän yleiseen organisointiin, koska erillisvastuulle perustuvassa rikosoikeusjärjestelmässä rikoskumppanuusvastuun soveltamisalaa ei ole perusteltua laajentaa liiaksi avunantovastuun kustannuksella. Lisäksi tällöin vastuun syntyminen saattaisi muodostua jokseenkin ennakoimattomaksi, mikä puolestaan olisi ongelmallista yhdenvertaisuuden ja vastaajan oikeusturvan näkökulmasta. On kuitenkin haastavaa määrittää ennakkolisesti, miten tilanne hahmottuu, mikäli organisointitoimenpiteillä on konkreettisempia yhteyksiä yksittäisiin rikoksiin. Ratkaisu rikoskumppanuusvastuun soveltumisesta saatetaankin joutua tällöin tekemään pikemminkin subjektiivisten kuin objektiivisten edellytysten avulla.

Subjektiivisessä suhteessa rikoskumppanuusvastuun syntyminen edellyttää tahallisuutta sekä osallisten välistä yhteisymmärrystä. Toisinaan yhteisymmärrysvaatimusta ei kuitenkaan ole pidetty tahallisuusvaatimuksesta erillisenä vaatimuksena, sillä sen täyttymiseksi riittävää on katsottu olevan tietoisuus rikoksen tekemisestä yhdessä muiden kanssa.²⁹⁶ Tätä voidaan pitää ongelmallisena, sillä juuri yhteisymmärryksen nojalla vastuu voidaan ulottaa tahoon, jota ei voitaisi pelkän objektiivisen menettelyn perusteella saattaa vastuuseen samaisesta teosta. Tutkielmassa halusin nimenomaisesti korostaa yhteisymmärryksen roolia rikoskumppanuusvastuun soveltamisalan määrittämisessä, ja tästä syystä hahmotin yhteisymmärryksen osallisten välisenä yhteisenä rikossuunnitelmana. Johtajan

---

²⁹⁵ Ks. Luoto 2018, s. 293.

²⁹⁶ Näin HE 44/2002 vp, s. 152. Samoin Honkasalo 1967, s. 211, Tapani 2008, s. 630 ja Backman 1990, s. 17.

yhteisymmärrys vaikuttaisi syntyvän tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa ikään kuin itsestään, sillä hän toimii oman rikossuunnitelmansa mukaisesti. Siten yhteisymmärryksen funktioksi vaikuttaisi jäävän vastuun rajaaminen vain niihin tekoihin, joista johtaja on antanut käskyt.

Rikollisryhmän muiden jäsenten yhteisymmärrysvaatimuksen täyttyminen on kuitenkin sen sijaan problemaattisempaa. Mikäli yhteisymmärrys hahmotetaan osapuolten välisenä molemminpuolisen rikossuunnitelmana, vaikuttaisi siltä, ettei vaatimus voi täyttyä tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa. Kun johtaja antaa käskyjä rikosten suorittamiseksi ja muut jäsenet toimivat käskyjen mukaisesti, vaikuttaisi kestävämmältä todeta, että kyse olisi osapuolten yhteisestä rikossuunnitelmasta. Toisaalta koska tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa on kyse niin sanotun perinteisen osallisuuden tilanteisiin nähden hyvin poikkeuksellisesta tilanteesta, voisi myös yhteisymmärryksen merkityssisältöä olla tarpeen arvioida toisin. Tällöin yhteisymmärryksen käsillä olo voitaisiin mahdollisesti johtaa osapuolten yhteisestä rikollisesta päämäärästä siitä huolimatta, ettei tapauskohtaisesti voidakaan näyttää keskinäisesti sovitun rikossuunnitelman käsillä oloa. Myös tällaiseen yhteisestä päämäärästä johdettuun yhteisymmärrykseen liittyy kuitenkin omat haasteensa. Mikäli jäsen ei esimerkiksi enää jaakaan ryhmän arvoja ja suorittaa rikoksia vain kurinpidollisten rangaistusten pelossa, on hyvin vaikea puhua minkäänlaisesta yhteisymmärryksestä osallisten välillä. Toisaalta yhteisymmärrysvaatimuksen soveltumiskynnystä ei ole myöskään perusteltua asettaa liian korkealle. Tämä perustuu siihen, että tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa vaatimuksen funktioksi vaikuttaisi lähtökohtaisesti jäävän vastuun ulottaminen johtajan menettelyyn, sillä täytäntöönpanotoimen suorittajat syyllistyvät rikokseen jo oman toimintansa perusteella välittöminä yksin tekijöinä.

Joka tapauksessa tutkielmassa hyödyntämäni aineiston perusteella vaikuttaa jokseenkin epäselvältä, mitä yhteisymmärrysvaatimukselta tosiasiallisesti edellytetään. Riittääkö pelkkä tietoisuus rikoksen suorittamisesta vai vaaditaanko yhteisymmärrykseltä molemminpuolisen rikossuunnitelman käsillä oloa? Ensiarvoisen tärkeää olisikin määrittää, mitä yhteisymmärryksellä tosiasiallisesti tarkoitetaan, sillä ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuuden kannalta on hyvin ongelmallista, mikäli yhteisymmärryksen merkityssisältö vaihtelee tapauskohtaisesti. Oikeustieteessä olisikin tarpeen tarkastella kyseisen vastuuvedellytyksen

merkityssisältöä kattavammin ja monipuolisemmin erityisesti ottamalla huomioon modernin oikeuskehityksen perinteiselle osallisuusopille asettamat haasteet.²⁹⁷

Yhteisymmärrysvaatimuksen lisäksi subjektiivisiin edellytyksiin kuuluu siis vaatimus tahallisuudesta. Rikoksumppanuudessa tahallisuus hahmottuu melko moniulotteisena, sillä sen tulee kattaa sekä rikoksen tunnusmerkistö että osallisten välinen yhteisymmärrys.²⁹⁸ Kun johtajan menettelyksi katsotaan rikollisryhmän yleinen organisointi, haasteeksi muodostuu se, milloin tahallisuuden tulisi olla käsillä. Mikäli johtaja organisoi rikollisryhmää vain yleisluontoisesti myöhemmän rikollisen toiminnan mahdollistamiseksi ilman tietoisuutta myöhemmin suoritettavasta rikoksesta, ei hänellä välttämättä ole tahallisuutta suhteessa tiettyyn erityisen osan tunnusmerkistöön eikä myöskään osallisten väliseen yhteisymmärrykseen. Mikäli johtaja myöhemmin kuitenkin päättää rikoksen suorittamisesta, voidaanko rikollisryhmän organisointitoimenpiteet ikään kuin jälkikäteisesti lukea hänen osateoikseen? Vaikka tämä vaikuttaisi perustellulta rikoksumppanuuden funktion kannalta, on tilanne kuitenkin melko problemaattinen tahallisuusopillisista lähtökohdista, sillä rikosoikeudessa ei ole yleisesti hyväksytty dolus subsequens -tahallisuutta. Siten nähdäkseni yleisluontoisia organisointitoimenpiteitä ei ole mahdollista jälkikäteisesti lukea johtajan osateoksi. Joka tapauksessa tahallisuuden ja yhteisymmärryksen syntymisen ajankohdassa on kyse kysymyksestä, johon oikeustieteessä olisi aiheellista paneutua syvemmin, sillä kyseiset seikat määräävät merkittävällä tavalla rikoksumppanuuden soveltamisalaa.

Kun johtaja antaa käskyjä rikosten suorittamiseksi, voidaan tahallisuusvaatimuksen puolestaan katsoa täyttyvän ikään kuin itsestään. Tällöin johtaja nimittäin käskyvaltasuhteiden olemassaolon vuoksi väistämättä mieltää varsin todennäköiseksi tietyn tunnusmerkistön tunnusmerkistötekijöiden käsillä olon sekä sen, että käskyn saaneilla on yhtenevä käsitys rikoksen suorittamisesta, kunhan he eivät tee enempää, kuin mitä johtaja on käskenyt. Vaikka johtajalla ei välttämättä olekaan tietoisuutta kaikista rikoksen tekemisen yksityiskohdista, ei tämä vaikuta tahallisuuden täyttymiseen, kunhan kyseisiä yksityiskohtia ei ole korotettu rikoksen tunnusmerkistötekijöiksi.

---

²⁹⁷ Esimerkiksi Vanhasen mukaan rikoksumppanuusvastuun subjektiivisia edellytyksiä olisi tarpeen tarkentaa ja tietyissä tilanteissa tiukentaa (Vanhanen 2004, s. 100, alaviite 316).

²⁹⁸ Luoto 2018, s. 276–277.

Johtajan tahallisuuden tulee kuitenkin myös kattaa osallisten välinen yhteisymmärrys. Mikäli yhteisymmärrykseltä edellytetään rikossuunnitelman molemminpuolisuutta, vaikuttaisi siltä, ettei tahallisuusvaatimus voi täytyä. Kun objektiivisesti havaittavana seikkana voidaan pitää sitä, ettei kyse ole molemminpuolisesta rikossuunnitelmasta, vaikuttaisi tilanteen mieltäminen subjektiivisesti toisin jokseenkin kyseenalaiselta. Mikäli taas yhteisymmärryksellä viitataan tietoisuuteen, vaikuttaisi yhteisymmärrystä koskeva tahallisuusvaatimus täyttyvän itsestään, sillä käskyjen antamisen seurauksena myös muut jäsenet tulevat tietoiseksi osatekojensa suorittamisesta. Ja toisaalta vaikka yhteisymmärrykseltä edellytettäisiin enemmän kuin tietoisuutta, saattavat järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteet johtaa siihen, että kynnys yhteisymmärrystä koskevan tahallisuusvaatimuksen täyttymiseksi muodostuu perinteisiä osallisuustilanteita matalammaksi.

Muiden jäsenten tahallisuuden täyttymisessä ongelmaksi voi muodostua se, että järjestäytyneet rikollisryhmät organisoidaan tyypillisesti siten, että jokainen osallinen tietää mahdollisimman vähän rikoskokonaisuudesta. Mikäli rikollisryhmän jäsen ei siten ole tietoinen siitä kokonaisuudesta, johon hänen oma osatekonsa liittyy, voi tahallisuusvaatimuksen täytyminen olla ongelmallista. Tutkimusaiheen mukaisissa tilanteissa tällöin on kuitenkin usein kyse niin sanotusta tarkoituksellisesta tietämättömyydestä, jossa osallinen pysyttäytyy tarkoituksellisesti tietämättömänä tilanteen olosuhteista välttääkseen rikosoikeudellisen vastuun. Oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, ettei tunnusmerkistöerehdystä koskevaa säännöstä tule tulkita siten, että tarkoituksellinen tietämättömyys poistaisi vastuun.²⁹⁹ Siten myöskään tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa suoritusasteen jäsenet eivät voi lähtökohtaisesti vedota tietämättömyyteen rikoskokonaisuudesta, mikäli olosuhteet olisivat olleet selvitetävissä. Kun järjestäytyneen rikollisuuden ominaispiirteet otetaan huomioon, voi olla, että osallisen on vielä haastavampi vedota tietämättömyyteen, ja siten tahallisuus saatetaan johtaa pakottavan päättelyn avulla ryhmän rikollisesta luonteesta.

Lopuksi kiinnitin tutkielmassa huomiota pakottavien olosuhteiden vaikutukseen vastuun arvioinnissa. Mikäli katsottaisiin, että pakottavien olosuhteiden vuoksi ryhmän muiden jäsenten osateot eivät osoittaisi syyllisyyttä, ei kyse olisi rikoskumppanuudesta, vaan mahdollisesti välillisestä tekemisestä. Vaikka yksittäistapauksissa jäsenillä ei lähtökohtaisesti

---

²⁹⁹ KKO 2006:64.

ole mahdollisuutta kieltäytyä rikosten suorittamisesta, sillä käskyjä saatetaan tehostaa väkivallan uhalla, ovat jäsenet kuitenkin alun perin liittyneet ryhmään tietoisina sen rikollisista päämääristä. Siten jäsenet ovat samalla antaneet ainakin yleisluontoisen hyväksynnän rikosten tekemiselle. Näkemykseni mukaan olisikin kriminaalipoliittisesti kestävämpiä, mikäli jäsenet pystyisivät välttämään rikosoikeudellisen vastuun vetoamalla pakottaviin olosuhteisiin kyseisissä tilanteissa. Siten vaikuttaisi perustellulta, ettei tutkimusaiheen mukaisessa tilanteessa pakottavilla olosuhteilla ole syyllisyyttä poistavaa vaikutusta.

Edellä esitetyn perusteella johtajan vastuun arvioiminen rikoskumppanuusvastuuna vaikuttaa olevan mahdollista ja edellytykset saattavat täytyä jopa niin sanottuja perinteisiä osallisuustilanteita herkemmin.³⁰⁰ Nähdäkseni lopuksi on vielä syytä arvioida, onko johtajan vastuun arvioiminen rikoskumppanuusvastuuna kuitenkaan perustelluin ratkaisu. On syytä kysyä, laajennettaisiinko rikoskumppanuusvastuun soveltamisalaa merkittävästi vastaajien oikeusturvan kustannuksella, mikäli tilanteessa katsottaisiin, että johtaja olisi muiden jäsenten rikoskumppani. Onko kyse siitä, että johtajan menettelyä pidetään niin vaarallisena ja moitittavana, että rikoskumppanuuden rajoja ollaan valmiita laajentamaan? Käsitykseni mukaan näin ei voi olla, eikä myöskään nykytilanteessa näin ole. Oikeuskäytännössä rikoskumppanuuden soveltamisalaa on jo ennestään laajennettu melko kauaksi varsinaisen täytäntöönpanotoimen suorittamisesta, joten johtajan vastuun hahmottamisessa rikoskumppanuusvastuuna ei olisi kyse mistään uudesta ilmiöstä. Kyse ei myöskään olisi rikoskumppanuusvastuun hallitsemattomasta laajentumisesta johtajan oikeusturvan kustannuksella, kun otetaan huomioon johtajan menettelyn vaarallisuus ja olennaisuus suoritettavan rikoksen näkökulmasta. Onkin selvää, että rikoslain yleisten oppien on kyettävä joustavasti vastaamaan yhteiskunnan muuttuneisiin tarpeisiin ja rikollisuuden uusiin ilmiöihin. Siten pyrkimyksenä ei ole se, että rikollisryhmän johtaja olisi keinolla millä hyvänsä saatettava vastuuseen, vaan ennemminkin uudentyyppisestä tilanteesta, joka haastaa perinteiset rikosoikeudelliset näkemykset.

Tutkielmassa olen kuitenkin arvioinut järjestäytyneen rikollisryhmän johtajan vastuuta vain yhden osallisuusmuodon näkökulmasta. Jotta osallisuusmuotojen soveltavuudesta johtajan

---

³⁰⁰ Vrt. Eldar, jonka mukaan mikään nykyisistä osallisuusmuodoista ei sovellu johtajan vastuun arviointiin (Eldar 2012, s. 208). Myöskään Palon mukaan rikollisryhmien johtajien menettelyyn ei kyetä puuttumaan nykyisten osallisuusmuotojen uudelleentulkintoilla (Palo 2010, s. 398).

menettelyyn voitaisiin lausua jotakin yleisemmällä tasolla, jouduttaisiin johtajan menettelyä arvioimaan myös muiden osallisuusmuotojen näkökulmasta. Tutkielmassa en voi myöskään todeta tarvetta johtajan vastuun erilliskriminalisoinnista, sillä olen lähestynyt tematiikkaa vain yhdestä, jokseenkin suppeasta, näkökulmasta. Vasta kun johtajan menettelyä on arvioitu myös muiden osallisuusmuotojen näkökulmasta ja johtajan vastuuta koskevaa erilliskriminalisointia kriminalisointiperiaatteiden avulla, on mahdollista tehdä pidemmälle meneviä johtopäätöksiä. Näin ollen eräänä tutkielman johtopäätöksenä on se, että jatkotutkimusta aiheesta tarvitaan. Järjestäytyneen rikollisuuden vaarallisuuden ja sen niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin aiheuttamien ongelmien vuoksi siihen puuttuminen tehokkaasti on äärimmäisen tärkeää. On nimittäin selvää, ettei järjestäytynyt rikollisuus ole vähentymässä – päinvastoin.